

Förverkligande av språkliga rättigheter i Finland.
En studie av svenskans ställning i polisens verksamhet i det
tvåspråkiga Vanda.

Elina Loikkanen & Noora Rasilainen

Avhandling pro gradu

Nordiska språk

Institutionen för språk- och översättningsvetenskap

Åbo universitet

November 2010

LOIKKANEN, ELINA &

RASILAINEN, NOORA: Förverkligande av språkliga rättigheter i Finland. En studie av svenskans ställning i polisens verksamhet i det tvåspråkiga Vanda.

Pro gradu -tutkielma, 109 s., 20 liites.

Pohjoismaiset kielet

Marraskuu 2010

Tämän tutkielman aiheena on suomenruotsalaisten kielellisten oikeuksien toteutuminen poliisin toiminnassa. Tutkimuksen lähtökohtana on v. 2004 uudistunut kielilaki, jossa säädetään yhtäläisestä oikeudesta käyttää suomea ja ruotsia Suomen viranomaisissa. Tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa ruotsinkielisten palvelujen nykytilannetta kaksikielisessä Vantaan poliisissa. Tutkimukseen osallistui 27 Vantaan poliisiasemalla työskentelevää poliisia.

Tutkimusmenetelmänä käytetään kvalitatiivista teemahaastattelua sekä laajemmalle joukolle suunnattua kyselylomaketta. Kyselylomakkeen avulla kartoitetaan, kuinka usein ja millaisissa tilanteissa poliisit käyttävät ruotsia työssään, ja kuinka he menettelevät asioidessaan ruotsinkielisten kanssa. Lisäksi selvitetään poliisien kielitaidon tasoa ja mahdollisuuksia ruotsin taitojen ylläpitämiseen ja kehittämiseen. Tarkoituksena on myös selvittää, missä määrin poliisit kokevat arvioidun kielitaitonsa vastaavan työelämässä selviytymisen haasteita, sekä heidän näkemyksiään kielellisistä oikeuksista ja virkamiehille asetetuista kielitaitovaatimuksista. Haastattelujen tavoitteena on saavuttaa syväluotaavaa ja kokemuksellista tietoa ruotsin merkityksestä poliisiorganisaatiossa ja poliisin arjessa.

Tutkimustulokset osoittavat, että useimmat tutkimukseen osallistuneet poliisit pitävät tärkeänä ruotsinkielisten oikeutta saada palvelua omalla äidinkielellään. Niin poliisijohdon kuin poliisien näkökulmasta keskeistä palvelun järjestämisessä on, ettei asiakkaan oikeusturva kärsi. Poliisit eivät kuitenkaan tavallisesti käytä ruotsia työssään, sillä he arvioivat kohtaavansa ruotsinkielisiä asiakkaita harvoin ja painottavat poliisin ja ruotsinkielisen asiakkaan välisen kanssakäymisen tapahtuvan usein suomeksi. Poliisit arvioivat ruotsin kielen taitonsa yleisesti melko puutteellisiksi ja riittämättömiksi kyetäkseen tarjoamaan hyvätasoista palvelua ruotsiksi. Erityisesti puhuminen ruotsiksi tuottaa monelle vaikeuksia.

Tulosten perusteella ehdotamme, että poliisien todelliset ruotsin taidot selvitettäisiin työhönottohaastattelussa. Lisäksi olisi tärkeää, että poliisien kielitaidon tasoa pyrittäisiin tarvittaessa nostamaan poliisitoimen sisäisen jatkokoulutuksen avulla. Mielestämme poliisien kenttätehtävissä tulisi myös sijoittaa vähintään yksi ruotsinkielinen/-kielentaitoinen poliisi joka partioon. Poliisit voisivat myös hyödyntää mahdollisuutta antaa ruotsinkielisen asiakkaan puhua ruotsia ja itse puhua suomea, mikäli tilanne sen käytännössä sallii, ja yhteisymmärrys voidaan näin saavuttaa.

Asiasanat: kielilaki, kielelliset oikeudet, poliisit, ruotsin kieli--asiakaspalvelu, virkamiehet--kielitaito

Innehåll

1 Inledning.....	6
1.1 Syfte och frågeställningar.....	6
1.2 Material och metod.....	8
1.3 Disposition.....	9
2 Det tvåspråkiga Finland.....	11
2.1 Finländsk svensk- och tvåspråkighet.....	11
2.2 Språkliga rättigheter	15
2.2.1 Språklag.....	15
2.2.2 Lag om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda.....	17
3 Språkfärdighet	19
3.1 På väg mot kommunikativ kompetens.....	20
3.2 Språkfärdighet enligt CEFR	21
3.3 Utveckling och utformning av språkexamina.....	24
3.3.1 CEFR skapar riktlinjer.....	25
3.3.2 Språkexamina och -prov för tjänstemän.....	26
3.3.2.1 Allmänna språkexamina	26
3.3.2.2 Språkexamina för statsförvaltningen.....	28
3.3.2.3 Språkprov i samband med studier	29
4 Polismyndigheten och svenska språket	32
4.1 Polisorganisation och Vanda polisstation.....	32
4.2 Polisutbildningen.....	33
4.2.1 Att studera till polis	34
4.2.2 Svenskstudier inom polisutbildningen	36
5 Tidigare forskning om svensk betjäning och språkfärdighet.....	39
6 Materialinsamling	43
6.1 Informanterna	43
6.2 Intervju och frågeformulär.....	45
7 Analys.....	47
7.1 Säkerställande av språkliga rättigheter.....	48
7.1.1 Principer för svensk service inom Vandapolisen	48

7.1.2 Tolkning och beaktande av principerna	51
7.2 Svenskans roll i polisvardagen	57
7.2.1 Klienternas val av språk vid myndighetskontakter.....	57
7.2.2 Användning av svenska i arbetet.....	63
7.2.3 Bemötande av svenskspråkiga klienter.....	70
7.3 Polisernas kunskaper i svenska.....	75
7.3.1 Svensk språkfärdighet: Vandapolisen	76
7.3.2 Utbildning och fortbildning i svenska	82
8 Diskussion av resultaten	91
9 Avslutning	102
Litteratur	105
Bilaga 1 Frågeformulär.....	110
Bilaga 2 Intervjustommen	116
Bilaga 3 Gemensamma referensnivåer: den globala skalan	117
Finsk sammanfattning/Suomenkielinen lyhennelmä.....	118

Tabeller

Tabell 1 Referensnivåerna i språkexamina jämförda med dessa i CEFR.....	31
Tabell 2 Informanternas utbildning: de avlagda examina i svenska.....	87

Figurer

Figur 1 Åldersfördelning bland informanterna.....	44
Figur 2 Informanternas utexaminering och poliskarriär.....	45
Figur 3 Frekvens för talande av svenska i arbete.....	63
Figur 4 Frekvens för skrivande av svenska i arbete.....	67
Figur 5 Frekvens för lyssnande av svenska i arbete.....	67
Figur 6 Frekvens för läsande av svenska i arbete.....	69
Figur 7 Frekvens för bemötande av svenskspråkiga klienter på svenska.....	70
Figur 8 Självbedömning av muntliga kunskaper i svenska.....	78

Figur 9 Graden av motsvarighet mellan de uppskattade svenskkunskaperna och arbetsuppgifternas anspråksnivå.....	81
Figur 10 Sammandrag av Vanda-polisernas användning av svenska i arbete.....	94

1 Inledning

När vi reagerar utgående från våra känslor uppstår ofta situationer där vi helst vill tala vårt modersmål. I nödfall är det synnerligen viktigt att få service på sitt eget modersmål eftersom det i emotionella situationer kan vara t.o.m. omöjligt för en att tala ett annat än sitt förstaspråk. När en myndighetsperson i sitt arbete möter en människa borde han alltid vara taktfull och ha känsla för situationen. Att detta är fallet är dock inte alltid en självklarhet t.ex. på grund av parternas olika språkliga bakgrund och eventuella missuppfattningar.

I Finland utgör grundlagen den rättsliga grunden för finlandssvenskarna. Den garanterar Finlands tvåspråkighet genom att stadga om finskans och svenskans ställning som landets officiella språk. Om medborgarens språkliga rättigheter i umgänge med myndigheter stiftas närmare i språklagen. Lagen ställer även krav på offentligt anställda tjänstemäns språkkunskaper. Myndigheterna borde se till att personalens kunskaper är tillräckliga för att garantera likvärdig service på båda de nationella språken.

1.1 Syfte och frågeställningar

Även om rätten att använda sitt eget språk hos myndigheter regleras i lag visar verkligheten ofta att det finns en klyfta mellan lag och praktik. Enligt några nyligen utförda undersökningar lämnar svensk betjäning mycket övrigt att önska. De svensktalande verkar få sämre service än de finsktalande, och bristande språkkunskaper hos personalen i kundtjänst tycks komma fram särskilt vid muntliga kontakter. Detta i sin tur har lett till att många svenskspråkiga inte ens strävar efter att få tala sitt modersmål i situationer där det skulle vara möjligt och t.o.m. välkommet. (Lax 2007:18–19, 85, 120–122.)

Förverkligande av rättigheterna för svenskspråkiga i Finland och eventuella brister som förekommer har, av antalet undersökningar att bedöma, emellertid inte rönt någon större uppmärksamhet inom forskningskretsar. Detta förefaller oss en smula överraskande eftersom det enligt vår åsikt är väsentligt att både de finsk- och svenskspråkiga i Finland

får service på sitt eget språk. Av denna anledning vill vi bidra till att utforska den svenska betjäningens nuläge i Finland.

I föreliggande undersökning utgår vi ifrån att samhället har språkliga förpliktelser gentemot den svenskspråkiga befolkningen i Finland. Vi kommer att kasta ljus över hur språklagen förverkligas i praktiken och mer preciserat, inom polisverksamheten. Avgränsningen till polisväsendet beror på att vi anser detta tillhöra de myndigheter hos vilka tillgänglighet till service på ens modersmål är av särskild betydelse, för vid utträttandet av ärenden hos polisen är situationen ofta mer eller mindre känsloladdad. Vi beslutade att genomföra undersökningen i Vanda p.g.a. stadens intressanta språkförhållanden. I jämförelse med de övriga tvåspråkiga kommunerna i Finland är andelen svenskspråkiga nämligen lägst i Vanda (se vidare 2.1). Vi antar att dessa ojämna språkförhållanden påverkar även nivån på svensk service. Antagandet får stöd i resultaten från Språkbarometern 2008 (Herberts 2009), vilka visar att det finns många svenskspråkiga vandabor som upplever den svenska servicen i kommunen som bristfällig.

”I Vanda kan man betrakta det som en lottovinst, om man får betjäning på svenska.” (Herberts 2009:42)

Huruvida det finns grund i påståendet ovan kommer att klarläggas i vår undersökning. Först och främst intresserar vi oss för vardaglig användning av svenska, d.v.s. hur språket syns i polisarbetet. Därutöver har vi för avsikt att utreda hurdan svensk språkfärdighet poliserna har. I undersökningen syftar vi således till att få svar på följande frågor:

- Hur beaktas rättigheterna för svenskspråkiga i Vandapolisens verksamhet?
- Hur ofta och i vilka slags situationer använder poliserna svenska?
- Hur bemöter poliserna sina eventuella svensktalande klienter?
- Hur beskriver poliserna sin kunskap i svenska?
- I vilken mån motsvarar den uppskattade kunskapsnivån arbetsuppgifternas anspråksnivå?

1.2 Material och metod

I föreliggande undersökning närmar vi oss forskningsproblemet från två olika håll. Med hjälp av ett enkätformulär som delats ut till sammanlagt 26 poliser anställda vid Vanda polisstation hoppas vi få en allmän uppfattning om polisernas användning av svenska i sitt arbete och deras språkfärdigheter på en allmän nivå. De poliser som deltagit i enkätundersökningen förutsätts ha finska som modersmål. Därtill har vi intervjuat tre personer mera ingående för att få mera djupgående information.

Frågeformuläret har vi använt oss av för att skaffa fram information om polisernas uppträdande, åsikter och känslor vad gäller användning av svenska i arbetsuppgifter. Vi önskar oss att kunna utreda hur poliserna uppför sig och agerar i kontakt med svenskspråkiga klienter. Enkäten innehåller s.k. sakfrågor om polisernas personuppgifter, deras språkliga och utbildningsbakgrund samt poliskarriär. Dessutom ställs åsiktsfrågor om polisernas användning av svenska i olika arbetssammanhang och på fritiden. De flesta frågor är *strukturerade*, d.v.s. har fasta svarsalternativ, men några svarsmöjligheter är öppna, d.v.s. frågorna är *ostrukturerade*. (för terminologin, se Trost 2007:61.) Frågeformuläret i sin helhet finns som bilaga 1.

För att kunna testa enkätens lämplighet för poliser och få kommentarer om den utförde vi en pilotundersökning. Med detta förfarande syftade vi till att eliminera risker för feltolkningar. Samma syfte tjäna även att enkäten är skriven på finska. Därtill ville vi också kontrollera om svarsalternativen är rätt konstruerade och om något svarsalternativ saknas. I pilotstudien deltog tre polismän inom Esbopolisen som bidrog med viktiga synpunkter och konstruktiv kritik genom att uttala ett allmänt intryck av enkäten och kommentera frågorna i den.

För att fördjupa och berika våra kunskaper om svenskan vid Vandapolisen har vi intervjuat tre personer mera djupgående i form av kvalitativa temaintervjuer: den biträdande polischefen, en brottskommissarie och en kvinnlig äldre konstapel. Temaintervjun är en halvstrukturerad, halvstandardiserad intervjuform som kan ses som en mellanform mellan enkätintervju och öppen intervju (Hirsjärvi & Hurme 1995:35). Enligt Trost (2007:61)

avses med *strukturering* utöver frågor som kan vara strukturerade eller icke-strukturerade (se ovan) även egenskaper hos själva frågeformuläret/undersökningen. Med *standardisering* menas i sin tur graden av likhet i frågorna och situationen (Trost 2007:59). Enligt Hirsjärvi och Hurme (1995:41) karaktäriseras temaintervjun av att man riktar in sig på vissa teman och diskuterar kring dessa utan att man i förväg bestämmer den exakta formuleringen eller ordningen av frågorna. Vi bestämde oss att använda denna metod p.g.a. dess flexibilitet. Meningen var att intervjuerna skulle förlöpa som ett fritt naturligt samtal och att man skulle få information om de intervjuades inre tankar, synpunkter och känslor. Temaintervjuerna genomfördes på finska som är brottskommissariats och den äldre konstapelns modersmål. De har även fyllt i frågeformuläret. Däremot talar den biträdande polischefen svenska som sitt förstaspråk och deltog av den anledningen inte i enkätundersökningen.

1.3 Disposition

Härnäst går vi över till att presentera ett urval teorier och annat som stöder vår undersökning samt till att definiera centrala begrepp. Först tecknar vi bakgrunden till individens språkliga rättigheter och myndighetens skyldigheter. I kapitel 2 beskriver vi således språkförhållandena i Finland och den finländska språklagstiftningen, vilka tillsammans utgör den primära utgångspunkten för vår undersökning.

I kapitel 3 tar vi upp termen språkfärdighet till behandling eftersom ett antal frågor i enkäten är förknippade med den. Presentationen inleds med en kortfattad historisk tillbakablick över hur den allmänna uppfattningen om språkförmågan har varierat mellan olika tidsperioder, men tyngdpunkten ligger i den nu rådande synen som framhåller kommunikativ kompetens. Därefter diskuterar vi den Europeiska Referensramen (CEFR 2001) vars betoning av den funktionella och kommunikativa aspekten i språkfärdighet har påverkat även dagens språkexamina och därigenom den examen som avläggs vid Polisyrkeshögskolan. Till sist redogör vi för de nationella språkexamina eftersom de officiellt anses fastställa en polismans tillräckliga språkkunskaper och dessutom efterfrågas i vår enkät. Den i polisutbildningen ingående examen behandlas emellertid först i följande kapitel, d.v.s. i kapitel 4.

Kapitel 4 ägnar vi åt att beskriva hurdan polismyndigheten är som organisation och hur polismän utbildas. Först ger vi några grundläggande fakta om hela den landsomfattande organisationen och mer specifik information om enheten i Vanda. Därefter redogör vi för polisutbildningen med fokus på studiernas nutida struktur. Efter en presentation av allmän natur koncentrerar vi oss på svenskundervisningen vid Polisyrkeshögskolan. Denna information är väsentlig eftersom den inte bara ger en uppfattning om hurdan utbildning poliser har utan även synliggör myndighetens insats för att genom lämplig utbildning säkerställa språklagens förverkligande.

Den teoretiska delen av uppsatsen avslutas med en forskningsöversikt om de publikationer som är mest relevanta för vår undersökning, d.v.s. några aktuella utredningar om svensk betjäning och om tjänstemäns kunskaper i svenska. Avsikten med kapitel 5 är även att ge ytterligare en motivering för behovet av vår undersökning. Vi hoppas att vårt projekt sprider helt nytt ljus över förverkligande av rättigheterna för svenskspråkiga i Finland.

I kapitel 6 redogör vi för informanterna och de kvalitativa metoder som vi använt i undersökningen. Därefter, i kapitel 7, analyserar vi svarsmaterialet enligt undersökningens ämnesområden. Vi inleder analysen med att beskriva hur man inom polisorganisationen tar hänsyn till och säkerställer de svenskspråkigas rättigheter. För att kunna besvara våra forskningsfrågor redogör vi därefter för informanternas användning av svenska i polisyrket. Mot slutet av kapitel 7 presenterar vi resultaten av hur informanterna i vår undersökning utvärderar sina svenskkunskaper samt redovisar hurdan utbildning de har. Dessutom diskuterar vi vilka möjligheter poliserna har att upprätthålla och utveckla sina kunskaper i svenska.

I kapitel 8 har vi för avsikt att både sammanfatta de väsentligaste resultaten från vår undersökning och diskutera dessa vidare. Där presenterar vi t.ex. våra egna förslag på hur man kunde utveckla polisverksamhet för att garantera lagenlig service för de svenskspråkiga klienterna i Finland. Slutligen utgör kapitel 9 en resumé av huvudpunkterna i avhandlingen samt av de konklusioner som inom ramen för vår undersökning kan dras.

2 Det tvåspråkiga Finland

I Finlands lagstiftning anges att landet har två nationalspråk, finska och svenska. Vad detta egentligen innebär redogör vi för i detta kapitel. Framställningen inleds med de i språklagen fastställda principerna enligt vilka Finland indelas i finsk-, svensk- och tvåspråkiga områden. I samband med behandlingen av den regionalt bestämda språkliga statusen hos kommuner ges en översikt över den svenskspråkiga befolkningen. Därefter belyser vi det mångfacetterade begreppet tvåspråkighet i synnerhet ur ett samhällligt perspektiv och berör den individuella tvåspråkigheten endast flyktigt eftersom den inte är av särskilt intresse i vår undersökning. Slutligen behandlas i avsnitt 2.2 rättigheterna gällande det andra inhemska språkets användning samt de krav som lagen ställer på finsk- och svenskspråkig service.

2.1 Finländsk svensk- och tvåspråkighet

Enligt språklagens (423/2003) femte paragraf utgör kommunerna grundenheten för den språkliga indelningen i Finland. En kommuns språkliga status beror på fördelningen av dess befolkning i finsk- och svenskspråkiga. Om andelen invånare som talar kommunens minoritetsspråk som modersmål uppgår till åtminstone åtta procent eller om antalet är minst 3000 definieras kommunen som tvåspråkig. I andra fall anses den vara enspråkigt finsk eller svensk med majoritetsspråket som enda officiellt språk.

Vid eventuella språkstrukturella förändringar ska man följa en regel enligt vilken en tvåspråkig kommun blir enspråkig ifall andelen invånare som talar minoritetsspråket minskar till mindre än sex procent av kommunens befolkning. Regeln tillämpades t.ex. vid de i början av 2009 utförda kommunsammanslagningarna. De berörde 99 kommuner varav flera upplöstes och slogs ihop med grannkommuner. Detta påverkade i sin tur även nationalspråkens, särskilt det andra inhemska språkets, ställning eftersom den språkliga statusen hos de varande 348 kommunerna skulle omdefinieras. Trots att det fortfarande finns 19 svenskspråkiga kommuner har antalet tvåspråkiga kommuner med svensk majoritet sjunkit från 22 till 14, medan antalet tvåspråkiga kommuner med finsk majoritet

bevarades nästan oförändrat. I stället för tidigare 21 innefattar landet ännu i dag 20 finskdominerade tvåspråkiga kommuner. Dessa sammanräknade med 295 finskspråkiga kommuner vittnar om en uppenbar obalans mellan nationalspråken som skulle vara möjlig att utjämna t.ex. genom att öka antalet tvåspråkiga kommuner. Med detta syftar vi på att även kommuner som enligt de ovan beskrivna principerna är enspråkiga har möjlighet att utöka sin språkliga status. Lojo stad har föregått med gott exempel genom att söka och bli beviljad status som tvåspråkig kommun. (Kommunförbundet 2008; Kommunförbundet 2009a.)

Trots det relativt låga antalet tvåspråkiga kommuner, totalt 31, utgör någon av dem hemkommunen för 1,5 miljoner finländare. Därtill har 5,4 procent av finländarna, d.v.s. 289 951 invånare, registrerat svenska som sitt modersmål. Denna svenskspråkiga befolkning, i vilken ingår även de 8 439 svenska medborgare som varaktigt är bosatta i Finland är koncentrerad till Åland och kustregionerna. Alla de 16 åländska kommunerna är svenskspråkiga medan så är fallet med endast tre kommuner i övriga Finland: Korsnäs, Larsmo och Närpes. Ungefär en fjärdedel av de svenskspråkiga på fastlandet är bosatta i den tvåspråkiga huvudstadsregionen som omfattar Helsingfors, Esbo, Grankulla och Vanda kommuner. Språkförhållandet i den sistnämnda, i vilken vår undersökning genomförs, är påfallande i det avseendet att andelen svenskspråkiga där är mindre än i landets övriga tvåspråkiga kommuner. Endast tre procent av de drygt 195 000 vandaborna har svenska som modersmål, vilket kan anses vara förhållandevis lite. Ändå närmar sig antalet medlemmar i denna minoritetsgrupp 6000. (Befolkningsregistercentralen 2009:10, 14; Kommunförbundet 2009b; Vanda stad 2009:8.)

Kommunerna bildar även basen för de språkkunskapskrav som ställs på statliga och kommunala myndigheter (se avsnitt 2.2.2). I språklagens sjätte paragraf stadgas utgångspunkter för bestämning av huruvida en myndighet är en- eller tvåspråkig. Det avgörande är språkförhållandet inom ifrågavarande myndighets ämbetsdistrikt; om det innefattar endast enspråkiga kommuner definieras myndigheten som enspråkig, medan den i övriga fall anses vara tvåspråkig.

I motsats till antalet tvåspråkiga kommuner och myndigheter anger den officiella statistiken inte uppgifter om antalet finländare som identifierar sig med både den finsk- och svenskspråkiga befolkningsgruppen. Detta beror på att man kan registrera endast ett modersmål i befolkningsdatasystemet (Justitieministeriet 2006:7). Eftersom en individs eventuella tvåspråkighet inte är officiellt fastställd ska definieringen basera sig på andra grunder. Frågorna om vem som är tvåspråkig och vilka faktorer som avgör en eventuell tvåspråkighet väckte enligt Hassinen (2002:24) forskarnas intresse så tidigt som i början av 1900-talet. Alltsedan dess har de som fördjupat sig i ämnet kommit med olika förslag. Man har ändå inte lyckats nå enighet om någon allmänt vedertagen definition på tvåspråkighet utan det finns flera definitioner.

Vi håller med Skutnabb-Kangas (1988), Hyltenstam & Stroud (1991) och Tandefelt (2001) som preciserar att det mångdimensionella begreppet tvåspråkighet är möjligt att definiera utifrån olika individuella och sociala aspekter som alla har med tvåspråkighet att göra. Beroende på den framhävda aspekten uppdelas definitionerna enligt Skutnabb-Kangas (1988:61–63) i fyra kriteriekategorier: ursprung, kompetens, funktion och identifikation. Hon menar att kriteriet *ursprung* uppfylls om ens föräldrar har olika modersmål och man har använt båda språken ända sedan tidig barndom. *Kompetens* i sin tur står för hur man behärskar sina två språk. Olika forskares åsikter går emellertid isär om vilken kompetensnivå som krävs för att man ska kunna definieras som tvåspråkig samt vad som egentligen menas med begreppet kompetens (se kapitel 3). Definitionerna som gäller *funktion* syftar på förmågan att ledigt kunna växla mellan språken i olika sammanhang beroende på ens egna önskemål eller samhällets förväntningar. Detta kan exempelvis leda till att en finlandssvensk talar finska i vissa sammanhang och svenska i andra, d.v.s. använder språken situationsbundet. Om valet mellan språken inte görs slumpmässigt beror det möjligen på ens kunskaper i dem eller på vad man är van vid (Tandefelt 2001:18–22; Herberts 2009:passim). Dessutom kan situationen diktera villkoren. Exempelvis är det inte alltid självklart att i Finland ha tillgång till svenskspråkig service utan man är ofta tvungen att tala finska. Detta har visats i flera undersökningar, såsom i den av Åbo Akademi och justitieministeriet genomförda Språkbarometern (Herberts 2009). Slutligen avses med *identifikation* i hur hög grad man identifierar sig själv som tvåspråkig och känner sig höra

till bägge språkgrupperna eller -kulturena. Därutöver kan identifikationen påverkas av huruvida andra klassificerar en som tvåspråkig och vilka attityder de har till en.

Skutnabb-Kangas (1988:67) fortsätter med att fastslå att valet av en passande definition ska bero på sammanhanget i vilket begreppet tvåspråkighet används. Om t.ex. behörighet för en tjänst förutsätter tvåspråkig betjäning är det enligt vår åsikt ändamålsenligt att arbetsgivaren framhäver det funktionella kriteriet genom att slå fast ens förmåga att sköta sina arbetsuppgifter på båda språken. Det som är problematiskt med tanke på vår undersökning är att definiera *tillräcklig* tvåspråkighet för en tjänst. Även Skutnabb-Kangas (1988:61) tar upp detta problem. Trots att vi anser den funktionella tvåspråkigheten vara avgörande menar vi att även en positiv attityd till bägge språken är av stor vikt.

Som framgår av beskrivningen ovan är ens identitet och språk tätt förknippade med varandra. Den språkliga identiteten påverkas av i vilken grad ens modersmål är accepterat i ens hemland (Tandefelt 2001:15). Enligt Herberts (2009) verkar en allmän uppfattning vara att finlandssvenskar behärskar båda de inhemska språken och således antas kunna använda det språk som situationen kräver. Detta är emellertid orättvist eftersom man antingen kan ha mycket bristande kunskaper i någotdera språket eller behärska endast ett språk. Därutöver är det möjligt att ibland kunna fungera bara på det starkare språket p.g.a. emotionella och psykologiska orsaker. Tandefelt (2001:21) preciserar att ens prestationsförmåga minskar i en stressad situation samt att man i en starkt emotionell situation hellre använder sitt modersmål för att kunna uttrycka alla nyanser på djupet. Följaktligen anser vi det vara av central betydelse att servicen på Finlands båda nationalspråk säkerställs. Det är här lagstiftningen kommer in i bilden. Trots att lag och praktik inte alltid går hand i hand kan man genom att stärka minoritetsspråkets juridiska status understöda identitetsutvecklingen hos talarna av minoritetsspråket samt främja allmänhetens acceptans av minoritetsspråket. I det följande tydliggör vi hur finska och svenska behandlas i lagen samt vilka rättig- och skyldigheter angående språkens användning som anges.

2.2 Språkliga rättigheter

Finlands nya grundlag (731/1999) som ersatte 1919 års regeringsform, riksdagsordningen och två andra grundlagar trädde i kraft den 1 mars 2000. Grundlagens andra kapitel handlar om grundläggande friheter och rättigheter och kapitlets § 17 *Rätt till eget språk och egen kultur* stadgar om att finska och svenska är landets nationalspråk. Enligt paragrafen har var och en rätt att använda finska eller svenska hos domstolar och andra myndigheter. Således är grundlagen den rättsliga basen för finlandssvenskarna och för det svenska språkets ställning i Finland. Mera preciserade bestämmelser om hur tvåspråkigheten ska tillämpas i praktiken ges i språklag (423/2003) som i huvuddrag presenteras i det följande.

2.2.1 Språklag

Språklag (423/2003) är en allmän lag som fastställer miniminivån för de språkliga rättigheterna. Dess uppdaterade version trädde i kraft den 1 januari 2004 och ersatte den första språklagen från 1922. Syftet med lagen är att se till att både den finsk- och svenskspråkiga befolkningen har möjlighet att leva ett fullödigt liv på sitt eget språk. Avsikten är att detta faktiskt ska ske i verkligheten. Således innebär lagen inga nya språkliga rättigheter utan betonar den praktiska aspekten. Nytt är att myndigheterna självmant ska se till att individens språkliga rättigheter tillgodoses utan att de särskilt behöver åberopas. Därutöver syftar lagen till att tvåspråkigheten ska synas också i praktiken. Exempelvis bestämmer den att skyltar, trafikmärken och andra liknande anslag som myndigheterna sätter upp i tvåspråkiga kommuner ska finnas på finska och svenska.

Språklagen tillämpas hos domstolar och andra statliga myndigheter, hos kommunala myndigheter, självständiga offentligt-rättsliga inrättningar (såsom Folkpensionsanstalten), riksdagens ämbetsverk och republikens presidents kansli, om inte annat särskilt föreskrivs. Enligt lagen ska varje myndighet inom sitt verksamhetsområde övervaka att lagen följs. I avsnitt 2.1 har vi redogjort för de principer enligt vilka kommunerna delas in i enspråkiga och tvåspråkiga. Språklagen definierar även statliga myndigheter som en- eller tvåspråkiga. Enligt lagen är de statliga centralförvaltningsmyndigheterna (t.ex. ministerierna) alltid tvåspråkiga. Däremot är deras lokal- och regionalförvaltningsenheter en- eller tvåspråkiga

beroende på språkförhållandena i ämbetsdistriktet i fråga. I det följande beskrivs några viktiga bestämmelser i språklagen. Vi koncentrerar oss huvudsakligen på de delar av lagen som gäller tvåspråkiga myndigheter.

Språklagens stadganden handlar om rätten för var och en (både individer och juridiska personer, bl.a. bolag och registrerade föreningar) att hos domstolar och i kontakt med andra myndigheter använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, och vid en rättegång bli hörd på dessa språk. För att denna rättighet ska kunna säkerställas innehåller lagen även bestämmelser om språklig service för enskilda personer som utför offentliga förvaltningsuppgifter samt för myndigheter, affärsverk och såväl statliga som kommunala bolag.

I lagen ingår t.ex. detaljerade bestämmelser om hur handläggningsspråket bestäms i förvaltningsärenden (t.ex. handläggning av ansökningar om studiestöd), i förvaltningsprocesser (t.ex. ärenden som handläggs i en förvaltningsdomstol), i brott- och tvistemål och i ansökningsärenden (t.ex. skilsmässor) samt vid ändringssökanden. Lagen stadgar vidare att tvåspråkiga myndigheter i regel ska använda partens språk som handläggningsspråk och att domar, beslut och andra handlingar som myndigheten utfärdar skrivs på samma språk. Om parterna använder olika språk beslutar myndigheten vilketdera språket som ur bådars synvinkel passar bäst som handläggningsspråk. Även i sina meddelanden, kallelser och brev till parter ska statliga myndigheter och myndigheter i tvåspråkiga kommuner enligt lagen använda mottagarens språk. I förundersökningar, som vanligtvis görs av polisen, syns dessa i lagen bestämda rättigheter i att den som förhörs får använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, och att man vid förhör ska föra ett förhørsprotokoll på det språk som den förhörde har använt under förhöret. Enligt justitieministeriets (2009:48) uppgifter har individens språkliga rättigheter i förundersökningen emellertid inte alltid förverkligats; endast knappt 7 % av åklagarna uppger att förhöret alltid hålls på den förhördes språk. Fastän det finns skillnader mellan olika åklagarämbeten är det något mer uppmuntrande att klart över hälften av åklagarna uppskattar att den förhörde *oftast* förhörs på sitt eget språk. Sedan förundersökningen avslutats görs ett förundersökningsprotokoll som skrivs på finska eller svenska, eller delvis på finska och delvis på svenska. Den misstänktes språk ska också antecknas i

förundersökningsprotokollet. Enligt lagen är byte av språk under pågående handläggning av ett ärende inte tillåtet. Om exempelvis en svenskspråkig har inlett sina kontakter med polismyndigheten på finska får han/hon inte senare kräva service eller handlingar i samma ärende på svenska, om det inte finns grundad anledning till att byta språk.

I språklagen stadgas även att en tvåspråkig myndighet både i sin service och i annan verksamhet utåt ska visa att den använder båda språken, bl.a. genom tvåspråkiga broschyrer och blanketter. Därutöver ska myndigheten använda såväl finska som svenska i all sin information till allmänheten. Exempelvis ska kontaktinformation och andra grundläggande uppgifter om myndigheternas verksamhet samt olika slag av meddelanden och kungörelser enligt lagen ges på båda språken. Informationen behöver inte nödvändigtvis vara lika omfattande på båda språken men det viktigaste innehållet måste finnas att tillgå såväl på finska som svenska. Information som är av central betydelse för individens liv, hälsa och säkerhet samt för egendom och miljö ska ges på båda nationalspråken i hela landet, d.v.s. oberoende av kommunens eller regionens språk. Också i lagstiftning och lagberedning används både finska och svenska; enligt grundlagen publiceras lagarna på båda språken och därtill preciserar språklagen att förordningar och myndighetsföreskrifter utgivs på finska och svenska. Majoriteten av alla lagar och andra författningar bereds på finska och översätts därefter till svenska (Nordman 2009:41).

Som ovan nämnts gäller språklagen också affärsverk och vissa bolag: statliga affärsverk samt sådana tjänsteproducerande bolag där staten, en eller flera tvåspråkiga kommuner eller kommuner med olika språk har bestämmanderätt. De ska betjäna och informera allmänheten på finska och svenska i den omfattning det behövs med tanke på verksamhetens art och saksammanhanget. Dessutom ska man när offentliga förvaltningsuppgifter överförs på andra än myndigheter (t.ex. på ett privat företag eller på en enskild) försäkra sig om att den servicenivå som språklagen förutsätter upprätthålls.

2.2.2 Lag om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda

Även speciallagstiftningen utgår ifrån att alla ska ha rätt att använda sitt eget språk. Eventuella brister i tjänstemäns språkkunskaper får inte utgöra ett hinder för

förverkligande av individens grundläggande rättigheter. I enspråkiga kommuner är det därför motiverat att även ha rätt till tolk och rätt att få handlingar översatta. Bestämmelser om tjänstemäns språkkunskaper finns i speciallagstiftningen i lagen om språkkunskapskrav för offentligt anställda (424/2003). Lagen reviderades tillsammans med språklagen och trädde i kraft den 1 januari 2004. Den gäller de språkkunskaper som krävs av de anställda vid statliga och kommunala myndigheter, självständiga offentlighetsrättsliga inrättningar, riksdagens ämbetsverk samt republikens presidents kansli. Dessutom stadgar lagen hur språkkunskaperna ska visas.

I språkkunskapslagen bestäms att en myndighet som anställer personal ska beakta de faktiska språkkunskaper som krävs för arbetsuppgifterna. Dessutom bör behörighetsvillkoren vad gäller språkkunskaper anges i anställningsannonsen. De sökandes språkkunskaper kontrolleras t.ex. med hjälp av språkintyg och anställningsintervjuer. Myndigheterna ska även se till att personalens språkkunskaper upprätthålls bl.a. genom utbildning. Enligt § 6 i lagen ska de som söker sådana statliga tjänster som förutsätter högskoleexamen hos en tvåspråkig myndighet ha utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i majoritetens språk och nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i minoritetens språk. Hos en enspråkig myndighet krävs utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i myndighetens språk och nöjaktig förmåga att förstå minoritetens språk. Vid en tvåspråkig myndighet är enligt statsrådets förordning 1032/2007 språkkunskapskravet för de polistjänster som inte förutsätter högskoleexamen goda muntliga och skriftliga kunskaper i majoritetens språk inom myndighetens ämbetsdistrikt samt nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i det andra språket. Väktare och överväktare förutsätts i sin tur ha goda muntliga och skriftliga kunskaper i finska eller svenska. När en tjänst som väktare eller överväktare vid en polisinsättning tillsätts vid en tvåspråkig myndighet, ska det dessutom beaktas att tjänsteåligganden som förutsätter användning av finska och svenska kan fördelas mellan personer som behärskar språket i fråga. Enligt förvaltningslag (434/2003) ska myndigheterna använda ett sakligt, klart och begripligt språk. Att detta förverkligas är emellertid inte alltid en självklarhet. Palmgren (2007:13) noterar att av lagen följer att myndighetens språk ska vara begripligt, vilket innebär att det krävs mer än att myndigheten bemöter klienterna på deras eget språk.

I lagen ingår även bestämmelser om hur språkkunskaper kan visas. Alternativa sätt som redogörs för senare är allmänna språkexamina (avsnitt 3.3.2.1), språkexamina för statsförvaltningen (avsnitt 3.3.2.2) och examina i samband med studier (avsnitt 3.3.2.3). Vidare kan språkexaminsnämnderna besluta om att t.ex. jämställa språkstudier som har avlagts utomlands med språkexamen för statsförvaltningen.

Ovan har behandlats de lagar som garanterar individens språkliga rättigheter och bestämmer hurdana språkkunskaper som krävs av statliga och kommunala tjänstemän. Som nämnts var den röda tråden vid lagrevideringen att åstadkomma en lagstiftning som kan fungera i praktiken. Enligt Palmgren (2007:9) strävade man efter att finna praktiska lösningar och att inom den offentliga förvaltningen börja planera hur den språkliga servicen ska ordnas. Detta är inte möjligt utan personal med tillräckliga språkkunskaper. Av denna anledning har vi bestämt oss för att ägna följande kapitel åt vad som egentligen avses med språkförmåga och hur en polisman kan visa upp sina språkkunskaper.

3 Språkfärdighet

Människans språk- och kommunikationsfärdighet är ett mångfasetterat och kanske även ett svåröverskådligt fenomen där många olika processer samspelar. Språkfärdighet har definierats på olika sätt i olika tider; det har under årtionden uppkommit teorier som beskriver språk- och kommunikationsfärdighet ur flera olika synvinklar (Huhta & Takala 1999:183). Många av dessa handlar samtidigt också om språkinlärning (Huhta 1993:78). Ett gemensamt drag för de olika teorierna är enligt Huhta (1993:131–132) att de visar språkfärdighetens karaktär som både en- och flerdimensionell helhet. Med detta menar han att alla delområden i språkfärdighet verkar ha något gemensamt, men samtidigt ser de flesta teorier språkfärdighet som ett mångdimensionellt system där t.ex. muntliga och skriftliga kunskaper klart kan skiljas från varandra. Härnäst behandlar vi termen språkfärdighet med huvudvikt på kommunikativ kompetens och på definitionen som ges i den Europeiska Referensramen. Därefter kastar vi ljus över verkets inflytande på de officiellt erkända examina som kommer att presenteras mot slutet av kapitlet.

3.1 På väg mot kommunikativ kompetens

Den traditionella synen på språkfärdighet härstammar från 1950- och 60-talen som dominerades av strukturalistisk språkvetenskap och behavioristisk syn på inläring. Synen framhåller språkets och språkfärdighetens struktur som ansågs bestå av flera separata delar. (Huhta 1993:79; Huhta & Takala 1999:183.) Enligt behavioristerna sker språkinläringen på samma sätt som allt annat lärande: genom imitation, övning och social förstärkning (Abrahamsson 2009:30). En språkfärdighetsteori som huvudsakligen bygger på strukturen är t.ex. Carrolls (1961) modell som senare vidareutvecklades av Bachman och Palmer (1984). I modellen indelas språkfärdighet i delkunskaper (lyssnande, talande, läsande och skrivande) och i komponenter (fonologi/ortografi, strukturer, ordförråd och snabbhet/allmänt flyt). De tre första komponenterna betecknar olika områden i språkkännedom (Bachman & Palmer 1984:35.) Inkluderingen av komponenten snabbhet och allmänt flyt visar att man även lägger märke till hur språket processas. Däremot säger modellen ingenting vare sig om språkets funktioner eller om hur kunskaper och kännedom är relaterade till varandra. (Bachman 1990:82; Huhta 1993:79.) Indelningen av språkliga aktiviteter i produktiva aktiviteter, d.v.s. tal och skrivande, och receptiva aktiviteter, d.v.s. lyssnande och läsande, är allmänt vedertagen (Huhta & Takala 1999:183).

Synen på språkfärdighet utvidgades på 1970-talet då teorier blev flera och mångsidigare. Det behavioristiska synsättet på språkinläring ersattes av den nativistiska teorin som framhåller att inlärningsprocessen i viss mån innefattar medföddhet (Eklund Heinonen 2009:22). Chomsky kan ses som den främste förespråkaren inom nativismen. Vid sidan av strukturundersökningar började man på 1970-talet fästa uppmärksamhet också vid språkets funktionalitet som betyder att språket används som kommunikationsmedel i olika sammanhang på ett för en situation lämpligt sätt (Huhta 1993:80, 82–83).

Begreppet kommunikativ kompetens introducerades i språkforskningen så tidigt som 1966 av sociolingvisten Dell Hymes. Numera har denna kommunikativt inriktade språksyn, som betonar sociolingvistiska aspekter i språket, tagit strukturalismens plats. Detta har även ökat intresset för bedömning av talat språk. (Eklund Heinonen 2009:50–51.) Den kommunikativa synen på språkfärdighet lägger tonvikten på samspel och samarbete mellan

individer och prioriterar autentiska språkbrukssituationer som typiskt är oförutsedda och kräver kreativitet. Vid testning av språkfärdighet kan autenticitet enligt Bachman & Palmer (1996:38) garanteras genom att man utarbetar uppgifter som liknar situationer som man i verkligheten kan råka ut för. Detta hjälper en att uppfatta huruvida den testades kunskaper är tillräckliga för att klara av motsvarande språkliga situationer i det verkliga livet.

Den kommunikativa synen tar också hänsyn till olika faktorer, t.ex. buller och trötthet, som kan göra språkbruket besvärligare (Huhta & Takala 1999:184, 188; Eklund Heinonen 2009:12). Utöver den sociala sidan av språket framhåller den funktionella synen även språkets redundans, d.v.s. överflödigt språkligt stoff som underlättar förståelsen, och det faktum att språkets delar vanligen används på ett integrerat sätt, tillsammans med varandra. Kända modeller för kommunikativ kompetens har introducerats t.ex. av Canale och Swain (1980; Canale 1983) samt av Bachman (1990; vidareutvecklad 1996 av Bachman & Palmer).

Språkfärdigheten har även beskrivits med hjälp av färdighetsnivåer, t.ex. i *Common european framework of reference for languages: learning, teaching and assessment* (CEFR 2001), vars svenska översättning *Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning* utkom 2007. Verket erbjuder också en vid och modern syn på språkanvändarens och inlärarens kompetenser vilka presenteras härnäst. Utförligare kommer verket att diskuteras i avsnitt 3.3.1.

3.2 Språkfärdighet enligt CEFR

CEFR (2001) används som huvudkälla både i följande beskrivning och i avsnitt 3.3.1. Referensramen skiljer mellan *generella kompetenser*, som inte är särskilt nära förknippade med språk, och *kommunikativa språkliga kompetenser*. Det konstateras emellertid att alla mänskliga kompetenser på ett eller annat sätt bidrar till språkanvändarens förmåga att kommunicera och därför kan betraktas som delar av den kommunikativa kompetensen. Enligt CEFR (2001:101–130) består språkfärdigheten av följande komponenter:

1 Generella kompetenser

- 1.1 Deklarativ kunskap (*savoir*)
- 1.2 Färdigheter (*savoir-faire*)
- 1.3 Existentiell kompetens (*savoir-être*)
- 1.4 Inlärningsförmåga (*savoir-apprendre*)

2 Kommunikativa språkliga kompetenser

- 2.1 Lingvistisk kompetens
- 2.2 Sociolingvistisk kompetens
- 2.3 Pragmatisk kompetens

De generella kompetenserna indelas i fyra huvudkomponenter: *deklarativ kunskap*, *färdigheter*, *existentiell kompetens* och *inlärningsförmåga*. Med deklarativ kunskap menas allmän kunskap om världen som individen har skaffat sig genom erfarenhet, utbildning eller olika informationskällor. Därtill innehåller komponenten *sociokulturell kunskap*, d.v.s. kunskap om samhälle och kultur, och *interkulturell medvetenhet* som omfattar kunskap och medvetenhet om samt förståelse av likheter och skillnader mellan språkinlärarens egen kultur och målsamhället. Färdigheter utgörs av *praktiska färdigheter*, som inkluderar förmågan att utföra handlingar som krävs i vardags- och arbetslivet samt vid fritidsaktiviteter. Till färdigheter hör även *interkulturell färdighet*, varmed avses t.ex. språkinlärarens förmåga att koppla samman sin egen kultur och den främmande kulturen, samt förmågan att identifiera och använda olika strategier för att få kontakt med personer från andra kulturer.

Med existentiell kompetens avses personlighetsfaktorer och attityder. Hit hör t.ex. motivation och individens olika värderingar. Inlärningsförmågan innefattar fyra olika komponenter. *Språklig och kommunikativ medvetenhet* innebär kunskap om och förståelse av de principer som ligger till grund för språkens organisation och användning. Detta möjliggör att införliva nya erfarenheter med befintlig kunskap. *Allmän fonetisk medvetenhet och allmän fonetisk färdighet* syftar på språkinlärarens förmåga att behandla det främmande språkets ljud. *Studieteknik* innebär förmågan att effektivt använda de inlärningsmöjligheter som skapas i undervisningssituationen, t.ex. att lyssna uppmärksamt till den information som ges. *Heuristisk förmåga* i sin tur syftar på den allmänna förmågan att hantera nya erfarenheter, såsom ett nytt språk eller nya människor.

Den andra huvudkomponenten i språkfärdigheten utgörs av kommunikativa språkliga kompetenser som i sin tur innefattar tre komponenter: *lingvistisk*, *sociolingvistisk* och *pragmatisk kompetens*. Lingvistisk kompetens innehåller sex delområden: *lexikal*,

grammatisk, semantisk, fonologisk, ortografisk och *ortoepisk* kompetens. Lexikal kompetens är kunskap om och förmåga att använda ordförrådet i ett språk. Grammatisk kompetens, som i sin tur kan definieras som kunskap om och förmåga att använda ett språks grammatiska resurser, täcker morfologi och syntax. Semantisk kompetens betyder språkinlärarens medvetenhet om och förmåga att styra innehåll och mening, medan fonologisk kompetens syftar på färdigheter i att uppfatta och producera t.ex. språkets ljud och meningens betoning och rytm. Ortografisk kompetens innebär kunskap om de symboler som skriftliga texter består av och förmågan att uppfatta och producera dessa. Med ortoepisk kompetens menas språkanvändarens förmåga att korrekt uttala ett skrivet språk.

Sociolingvistisk kompetens handlar om den kunskap och färdighet som krävs i språkanvändningen i en språkgemenskap. Denna kompetens innefattar *språkliga markörer i sociala relationer, artighetskonventioner, folkliga uttryck, skillnader i stilnivå* och *dialekt och accent*. Den förstnämnda komponenten syftar på användning och val av hälsningsfraser, tilltalsformer, utrop och kraftuttryck, samt på konventioner för turtagning. Artighetskonventioner i sin tur syftar på kulturbundna normer för artigt beteende. Till folkliga uttryck hör t.ex. ordspråk, idiom och kända citat som både sammanfattar och förstärker gemensamma attityder. Med skillnader i stilnivå avses systematiska skillnader mellan språkliga varianter som används i olika kontexter. Komponenten dialekt och accent innefattar språkinlärarens förmåga att känna igen språkliga markörer som är förknippade med språkanvändarens bakgrund, såsom geografiskt ursprung eller etnicitet.

Pragmatisk kompetens består av *diskurs- och funktionell kompetens*. Den förstnämnda handlar om förmågan att ordna meningar efter varandra för att producera sammanhängande språk. Vid funktionell kompetens är det fråga om språkanvändarens kunskap om och förmåga att använda språket i kommunikation för vissa funktionella syften. Exempel på språkets *mikrofunktioner* är att ge och leta efter sakinformation, uttrycka och förstå attityder och övertala någon. Till *makrofunktionerna* hör bl.a. olika textgenrer, såsom beskrivning, redogörelse och argumentation. Funktionell kompetens handlar även om kunskap om och förmåga att använda mönster för social interaktion, s.k. *scheman*, som

ligger till grund för kommunikation, t.ex. mönster för hur det går till när man går ut och köper varor eller tjänster.

Så som ovan framgår beskriver CEFR (2001) språkfärdighet på ett mycket mångsidigt sätt. Referensramen framhäver funktionalitet och kommunikativa aspekter av språkfärdigheten, vilka även vi först och främst intresserar oss för när vi utreder hur poliserna klarar av olika situationer på ett språk som inte är deras modersmål. I det följande redogör vi närmare för syftet med CEFR och dess inverkan på olika språkexamina. Vi fortsätter därefter med en utförligare beskrivning av de examina som är relevanta för informanterna i vår undersökning.

3.3 Utveckling och utformning av språkexamina

Med den idag rådande kommunikativa språksynen som utgångspunkt har det under de senaste åren bedrivits aktivt utvecklingsarbete inom olika examens- och bedömningssystem. Till de mest betydelsefulla resultaten hör bl.a. den av Europarådet utarbetade Europeiska Referensramen som vi delvis behandlat ovan. Fastän huvudsyftet med Referensramen är att jämna ut skillnader i examenssystemen mellan de europeiska länderna är dess påverkan uppenbar även inom Finlands gränser. Genom att följa Europarådets rekommendationer har de nationella examenssystemen undergått omfattande reformer på 2000-talet (se avsnitt 3.3.2.1, 3.3.2.2 och 3.3.2.3). Trots att utvecklingsprojektet inte ännu är slutfört har reformerna lett till att examina blivit mer jämförbara på både nationell och internationell nivå. Vad gäller examina som i första hand är avsedda för tjänstemän var uppdateringen aktuell även p.g.a. de nyligen reviderade finländska lagarna som framhäver att de språkliga rättigheterna ska förverkligas i praktiken (se avsnitt 2.2). De gamla examina, i vilka ingick t.ex. översättningsuppgifter samtidigt som den kommunikativa aspekten av språkfärdigheten ägnades föga uppmärksamhet, fyllde inte längre sin funktion som bevis på att examinanden kan sköta sin tjänst på båda de inhemska språken. Förenhetligandet av examina kan även sägas ha underlättat myndigheters och andra arbetsgivares arbete. Anckar & Nygård (2007:61–62) menar att inte bara jämförelsen mellan olika examina har blivit enklare, utan också de relativt

pragmatiskt formulerade färdighetsnivådefinitionerna hjälper myndigheter att både konkretisera begreppet *nöjaktig* och uppfatta hurdana de arbetssökandes eller anställdas språkkunskaper i själva verket är.

Som diskuterats i 2.2.2 kan de språkkunskaper som offentligt anställda förutsätts ha visas på tre olika sätt: genom allmänna språkexamina, genom språkexamina för statsförvaltningen eller genom studier. Vi behandlar alla dessa tre alternativ var för sig i avsnitt 3.3.2 efter att ha redogjort för den Europeiska Referensramen som har spelat en avgörande roll vid uppdateringen av även de examina som offentligt anställda ska avlägga.

3.3.1 CEFR skapar riktlinjer

Syftet med CEFR är att fungera som en gemensam grund för att utarbeta t.ex. examina, kurs- och läroplaner samt läromedel för språkinläring överallt i Europa. Med andra ord utgör Referensramen en gemensam bas för en tydlig beskrivning av mål, innehåll och metoder angående lärande, undervisning och bedömning. För att underlätta det ömsesidiga erkännandet av examina har Europarådet formulerat objektiva kriterier för hur språkfärdigheter ska beskrivas. Genom att Referensramen tas i bruk i olika länder blir examina mer transparenta och sinsemellan jämförbara. Å ena sidan främjar den gemensamma grunden internationell kommunikation och möjliggör rörlighet i Europa; å andra sidan förenhetligar den olika examenssystem inom ett land. Här bör betonas att Europarådet inte strävade efter att skapa några strikta regler som ska följas vid undervisning och bedömning. I stället ska Referensramen fungera som ett hjälpmedel för språklärare, provbedömare och utbildningsadministratörer. Den ska vara flerfunktionell, öppen, användarvänlig, odogmatisk samt så flexibel att den kan anpassas för att användas under olika förhållanden och vid olika bedömningssätt. (CEFR 2001:1, 7–8.)

CEFR är nyttig när man strävar efter att fastställa objektiva kriterier för bedömning. För detta mål har Europarådet utarbetat skalor med gemensamma referensnivåer och nivåbeskrivningar. I CEFR är skalorna indelade i sex nivåer: A1, A2, B1, B2, C1 och C2. De två förstnämnda syftar på språkanvändare på nybörjarnivå varav de mer avancerade är

på nivå A2. Inlärarna på mellannivåerna B1 och B2 består av dem som är lite längre hunna och som i Referensramen kallas för självständiga språkanvändare. (CEFR 2001:24.) B1 är den nivå som med tanke på vår undersökning är intressantast eftersom den anses beteckna nöjaktig språkfärdighet och krävs av offentligt anställda (Piikki & Rönkkö 2007:77–78). Enligt kriterierna borde inläraren på nivå B1 bl.a. förstå huvudinnehållet i det han eller hon läst om välkända förhållanden som han eller hon regelbundet möter i arbetet, på villkor att innehållet presenteras på tydligt standardspråk. Man ska även kunna producera enkla, sammanhängande texter om ämnen som är välkända, samt beskriva erfarenheter och händelser. Därtill förutsätts man klara av att kortfattat ge förklaringar till åsikter. För att uppnå C1 eller C2, d.v.s. nivå för avancerade språkanvändare, krävs mycket flytande men ej inföddliknande språkanvändning. (CEFR 2001:24, 36.) Utförligare nivåbeskrivningar återfinns i bilaga 3.

Nuförtiden används CEFR allmänt även i Finland. Referensramen har utnyttjats vid utarbetning av innehåll i och bedömningskriterier för de nationella examina och används även vid bedömning av språkexamen vid Polisyreshögskolan.

3.3.2 Språkexamina och -prov för tjänstemän

I de följande avsnitten redogör vi för de nyligen reformerade nationella examenssystemen. De behandlas i synnerhet ur de tvåspråkiga myndigheternas synvinkel, vilket betyder att vi koncentrerar oss på svenska språket samt på nöjaktig språkfärdighet. Efter beskrivningen av de enskilda examenssystemen jämförs dessa med den Europeiska Referensramens språkfärdighetsnivåer.

3.3.2.1 Allmänna språkexamina

De av Utbildningsstyrelsen och Centralen för tillämpad språkforskning vid Jyväskylä universitet utarbetade allmänna språkexamina har anordnats fr.o.m. 1994. Syftet med examina är att mäta den funktionella språkfärdigheten hos vuxna samt fungera som bevis på språkkunskaper t.ex. vid arbetssökning. Examina utgörs av uppgifter som relaterar till

det dagliga livet. Språkfärdigheten mäts sålunda inom flera ämnesområden, t.ex. fritid, arbete och samhälle. Examina är inte avsedda för någon speciell målgrupp utan kan avläggas av vilken vuxen som helst. De anordnas i sammanlagt nio olika språk men avläggs oftast i engelska, finska och svenska. (Sajavaara 2000:144; UBS¹ 2002:7, 9; UBS 2004; Leblay 2007b:93–94.)

Ända fram till slutet av 2001 bedömdes examina utifrån en niogradig nivåskala. För att de nationella examina skulle bli mer jämförbara, även ur ett internationellt perspektiv, övergick man till ett nytt system med tre nivåer indelade i sex grader. (UBS 1995:5; UVM 2002:16.) Om reformen regleras i Utbildningsstyrelsens föreskrift 55/011/2001 som trädde i kraft den 1 januari 2002. Hur färdighetsnivåerna på den gamla skalan motsvarar de nya på den sexgradiga skalan fastställs i sin tur i Utbildningsstyrelsens föreskrift 18/011/2003. Det nya och gamla systemet skiljer sig inte åt i antalet nivåer på vilka en examen kan avläggas eftersom examina fortfarande anordnas på tre nivåer: grund-, mellan- och högsta nivån. I den sexgradiga skalan består alla dessa nivåer av två steg som i sin tur baserar sig på referensnivåerna i den Europeiska Referensramen. Således omfattar grundnivå stegen 1–2, mellannivå stegen 3–4 och den högsta nivån stegen 5–6. De nöjaktiga kunskaper som krävs av offentligt anställda motsvarar steg 3 på mellannivå där språket förutsätts vara relativt naturligt och anpassat efter situationen. Med andra ord bedöms språkfärdigheten, i synnerhet vad gäller produktiva kunskaper, ur en funktionell synvinkel. (UBS 2002:7, 9.)

Oberoende av den valda nivån består testet av fem obligatoriska delprov: textförståelse, skriftlig framställning, ordförråd och strukturer, hörförståelse samt muntlig framställning. Utöver den allmänna språkfärdighetsnivån blir alla delprov bedömda vart för sig. Tillsammans utgör delproven testtagarens språkfärdighetsprofil som ingår i intyget. Bedömningen är kriterierelaterad vilket betyder att prestationen bedöms utifrån i förväg fastställda kriterier. Till skillnad från normrelaterad bedömning finns det ingen jämförelse mellan deltagarna. (CEFR 2001:183–184, 192; UBS 2002:7, 11.) Bestämda kriterier utgår man även ifrån i språkexamina för statsförvaltningen, som presenteras i följande avsnitt.

¹ I källhänvisningarna används förkortningen UBS för Utbildningsstyrelsen och UVM för Undervisningsministeriet.

3.3.2.2 Språkexamina för statsförvaltningen

Det under Utbildningsstyrelsen fungerande språkexamenssystemet för statsförvaltningen har genomgått en strukturell och innehållslig reform år 2004. På grund av lagrevideringarna gällande språkkunskapskrav i Finland ansågs det gamla språkprovet inte längre vara lämpligt. Systemet bearbetades för att examina skulle mäta de kunskaper som de förnyade lagarna förutsätter att statsförvaltningen har. (Leblay 2007a:26–27.) Granlund (2007:69) tillägger att reformen gäller även intyg över examina och preciserar att de nya intygen är avsedda att beskriva testtagarens faktiska språkfärdigheter mer sanningsenligt än de gamla. Anckar & Nygård (2007:58, 61–62) konstaterar vidare att de reformerade examina med enkla och lagom pragmatiskt formulerade färdighetsnivåbeskrivningar inte bara förbättrar provets reliabilitet utan även betjänar arbetsgivare.

Till de mest uppenbara förändringarna i reformen hörde bl.a. utelämning av översättningsuppgifter i examina vilket kan motiveras med att uppgifterna i de nya examina ska ha samband med arbets- och språksituationer inom statsförvaltningen. På grund av det funktionella och kommunikativa syftet med examina är det ändamålsenligare att språkfärdigheten mäts med hjälp av autentiska interaktions-, förståelse- och textproduktionsuppgifter, vilka anknyter till t.ex. kundtjänst eller hantering av dokument i arbetet. Examina innefattar temaområdena samhälle och förvaltning, eget arbete och egen utbildning samt social växelverkan. Trots att examina är skräddarsydda speciellt för offentligt anställda kan den språkfärdighet som är starkt förknippad med ett visst yrkesområde uppnås endast i samband med yrkesinriktade studier eller genom inläring i arbetet. (UBS 2003:4–5; Leblay 2007a:27, 29–32.)

Språkexamina för statsförvaltningen kan avläggas på tre nivåer: nöjaktig, god eller utmärkt (UBS 2003:3). I examina som avlades enligt det gamla systemet fick testtagaren endast två bedömningar: den ena omfattade hör- och läsförståelse och den andra tal- och textproduktion (Sipinen 2007:46). Från och med 2004 har det varit möjligt att få tre separata bedömningar eftersom systemet nuförtiden innefattar tre särskilda examina. Den första gäller förmågan att använda språket i tal och består av delproven muntlig färdighet och hörförståelse. I den andra examen som mäter förmågan att använda språket i skrift

ingår delproven skriftlig färdighet och läsförståelse. Slutligen gäller den tredje examenstypen med delproven läs- och hörförståelse förmågan att förstå. Testtagaren ska bli godkänd i båda delproven för att uppnå godkännande i en examen. Språkexamina för statsförvaltningen skiljer sig från allmänna examina i det avseendet att man i de förstnämnda inte behöver genomgå delproven samtidigt. Inte heller är det obligatoriskt att bli testad på alla delkunskaper utan man kan delta endast i t.ex. den examen som mäter förmågan att förstå språket. (Leblay 2007b:95–96.) Antalet nivåer som examina kan avläggas på är i sin tur detsamma i båda examenssystemen trots att nivåerna inte är sinsemellan jämförbara (se tabell 1 i avsnitt 3.3.2.3).

Till skillnad från allmänna språkexamina anordnas språkexamina för statsförvaltningen endast i finska och svenska, vilket beror på att dessa i första hand är avsedda för offentligt anställda som ska visa de i lagen förutsatta språkkunskaperna i det andra inhemska språket. På grund av målgruppen för examina är även uppgifterna och temaområdena relativt begränsade jämfört med allmänna språkexamina. (Leblay 2007b:92, 94; Piikki & Rönkkö 2007:78.) Trots dessa skillnader är systemen jämförbara eftersom de strukturellt är tillräckligt lika samt examina i båda systemen bedöms utifrån kriterier som baserar sig på färdighetsnivåerna i den Europeiska Referensramen. (Leblay 2007b:95, 97.) Dessutom kan båda examina ersättas med språkkunskap som är inhämtad genom studier. Hur detta är möjligt framgår av avsnittet som följer. Därefter kommer vi att avsluta diskussionen med en sammanfattande tabell över olika examina jämförda med referensnivåerna i CEFR.

3.3.2.3 Språkprov i samband med studier

Den krävda språkliga behörigheten behöver nödvändigtvis inte uppnås genom språkexamina, utan det går att göra det även genom studier. Vad gäller polisutbildningen tog det en lång tid innan den s.k. tjänstemannasvenskan var möjlig att avlägga vid både Polisskolan och Polisyrkeshögskolan. Tidigare var de finskspråkiga studerandena vid Polisskolan tvungna att delta i allmänna språkexamina eller språkexamina för statsförvaltningen för att påvisa sina kunskaper i svenska. Först i december 2006 införde Polisskolan ett officiellt språkprov i svenska som nu ingick i polisgrundutbildningen och var skraddarsytt för polismän. I motsats till en del av svenskstudierna som samtliga

polisaspiranter ska genomgå är språkprovet emellertid inte obligatoriskt för dem som både studerar för grundexamen för polis och tidigare avlagt en examen som officiellt godkänns som bevis på nöjaktig kunskap i det andra inhemska språket. Det är inte heller avsett för dem som är inriktade på den allra högsta polisutbildningen, p.g.a. skillnader i kunskapskrav mellan lägre och högre tjänster. För de sistnämnda är den nöjaktiga eller goda språkförmåga som går att uppvisa genom språkprovet inte tillräcklig. (Inrikesministeriet 2006; Lyytinen 2009.) I avsnitt 4.2 beskrivs polisutbildningen och språkprovet för poliser utförligare medan möjligheter till att ersätta språkexamina eller -prov genom tidigare studier beskrivs härnäst.

För alla högskolestuderande är det i princip obligatoriskt att förvärva nöjaktiga kunskaper i svenska, d.v.s. att nå nivå B1 enligt CEFR (Elsinen & Juurakko-Paavola 2007:126). Enligt statsrådets förordningar om yrkeshögskolor (352/2003 § 8) och om universitetsexamina (794/2004 § 6) ska nämligen studerande för lägre eller högre högskoleexamen besitta sådana kunskaper i finska och svenska som krävs av statsanställda vid tvåspråkiga myndigheter och som med tanke på det egna området är nödvändiga. Alla alternativa sätt att visa vare sig utmärkta, goda eller nöjaktiga kunskaper i de inhemska språken i samband med studier redogörs för i förordningen 481/2003 (§ 15–19) men här behandlar vi endast dem som gäller informanterna i vår undersökning. De har alla fått sin skolutbildning på finska och arbetar vid en tvåspråkig myndighet, vilket innebär att det för skötande av deras arbetsuppgifter fordras åtminstone nöjaktiga svensk kunskaper.

De krav som förutsätts i de ovannämnda förordningarna anses vara uppfyllda ifall man har avlagt studentexamen med minst vitsordet M (magna cum laude approbatur) i provet i svenska som andraspråk eller om man i en högskola har fullgjort minst 15 studieveckor i svenska språket. I andra fall måste högskolestuderande delta i de språkprov eller -studier som ingår i högskoleexamen. Anmärkningsvärt är att den s.k. tjänstemannasvenskan inte går att ersätta med studentprov i A- eller B-svenska. Detta prov kan däremot ersätta den språkexamen för statsförvaltningen som gäller förmåga att förstå språket. I förordningen preciseras att vitsordet C (cum laude approbatur) i A-svenska eller vitsordet E (eximia cum laude approbatur) i B-svenska räcker för att visa nöjaktig förmåga att förstå svenska. Detta

är emellertid till nytta enbart för de offentligt anställda som arbetar vid en finskspråkig myndighet eftersom det vid tvåspråkiga myndigheter krävs även produktiva kunskaper.

I framställningen ovan har vi behandlat olika språkexamina genom vilka t.ex. polismän kan skaffa sig nödvändig behörighet i svenska för en polistjänst. I följande kapitel redogör vi för den instans som ska kontrollera att någon av dessa examina är avlagd med tillräckliga kunskaper, d.v.s. polismyndigheten. Med anledning av skillnader mellan de olika examenssystemen är det inte alltid klart för myndigheten hur färdighetsnivåerna i intygen över olika examina går att jämföra. För att förtydliga detta har vi utarbetat en tabell (se tabell 1 nedan) som därtill sammanfattar det allra väsentligaste i detta avsnitt.

Jämställandet av allmänna språkexamina med språkexamina för statsförvaltningen regleras i statsrådets förordning 481/2003 (§ 13). Av tabellen nedan framgår paragrafens innehåll i huvuddrag samt hur dessa två examina går att jämföra med språkprov och -examina avlagda vid universitet eller yrkeshögskolor. De övriga sätten att genom studier påvisa sina kunskaper i svenska har vi uteslutit ur tabellen för att den ska vara så tydlig som möjligt. I kolumnen längst till höger framkommer vilka referensnivåer i CEFR som motsvarar färdighetsnivåerna i examina. Vid utarbetandet av tabellen har vi utöver den ovannämnda förordningen utgått från Fiilin (2007:101) samt Elsinen & Juurakko-Paavola (2007:116, 119).

Tabell 1 *Referensnivåerna i språkexamina jämförda med dessa i CEFR*

Allmänna språkexamina	Språkexamina för statsförvaltningen	Språkexamina vid universitet/högskolor	CEFR
6	utmärkt	-	C2
4-5	god	god / B2-C1	B2-C1
3	nöjaktig	nöjaktig / B1	B1
1-2	-	-	A1-A2

4 Polismyndigheten och svenska språket

Av det ovan sagda framgår att 2000-talets första decennium kännetecknats av genomgripande förändringar gällande såväl Finlands språkliga indelning, språklag och språkkunskapslag som de nationella språkexemenssystemen. Stora reformer har också gjorts inom den under inrikesministeriet lydande polisorganisationen. Hur organisationen ser ut idag redogör vi kort för i det följande. Vi inleder diskussionen med en allmän presentation och fokuserar sedan på polisutbildningen med tonvikt på studierna i svenska.

4.1 Polisorganisation och Vanda polisstation

Den 1 januari 2010 bildades, med stöd av lag 497/2009, Polisstyrelsen som består av polisens länsledning och inrikesministeriets polisavdelning. I lagen stadgas att styrelsen fungerar som polisens högsta ledning och ansvarar för de enheter som befinner sig ett steg nedanför i hierarkin. Till dessa enheter hör både de lokala polisinsättningarna och polisens riksomfattande enheter, d.v.s. centralkriminalpolisen, rörliga polisen, skyddspolisen, Polisyrkeshögskolan och polisens teknikcentral.

Eftersom den ovannämnda reformen gäller endast polisförvaltningen har den knappast noterats av de flesta människor. Däremot är följande två förändringar ur ett medborgarperspektiv påfallande: samgången av polisläroanstalterna 2008 (se vidare 4.2.1) och omstruktureringen av polisinsättningarna 2009. På grund av den sistnämnda har alla Finlands 90 häradar inte längre var sin polisinsättning utan varje härad ingår i verksamhetsområdet för någon av de 24 nya polisinsättningarna (Lindfors 2009:18). Detta har i sin tur lett till att servicenätet för flera polisinsättningar avsevärt har utökats. För ett antal polisinsättningar har även den språkliga statusen ändrats. Detta är fallet t.ex. med polisinsättningen i Kymmenedalen, som idag är tvåspråkig av den anledningen att den omfattar den lilla tvåspråkiga kommunen Pyttis medan de övriga kommunerna i distriktet är finskspråkiga. Intressantast med tanke på vår undersökning är Östra Nylands polisinsättning vars distrikt numera omfattar de tvåspråkiga kommunerna Vanda, Borgå, Lovisa, Sibbo, Lappträsk och Mörskom med finska som flertalets språk. Till

verksamhetsområdet hör dessutom två enspråkigt finska kommuner: Askola och Pukkila. Polisväsendet inom distriktet är koncentrerat till Vanda huvudpolisstation, till Borgå och Lovisa polisstationer samt till Sibbo serviceställe, där man har tillgången till tillståndstjänster. Därtill kan kommunernas invånare uträtta sina ärenden även på ett samservicekontor i Myrbacka, Vanda. (Polis 2010a; Polis 2010b.)

Polisinrättningen i Östra Nyland leds av polischef Kari Tiittula. På huvudpolisstationen i Vanda arbetar dessutom en biträdande polischef som även deltar i vår undersökning (se vidare kapitlen 6, 7 och 8). År 2009 hade Östra Nylands inrättning 470 anställda, inkl. även byråtjänstemän. Personalens medelålder låg på 39 och den innefattade 370 poliser varav 18 % var kvinnliga. Den biträdande polischefen uppskattar att knappt en fjärdedel av de anställda är svenskspråkiga samt att högst en tredjedel av hela personalen behärskar svenska. Han tillägger emellertid att huvudparten av dessa sköter sin tjänst antingen i Lovisa eller i Borgå. Däremot arbetar en klar majoritet av hela personalen på Vanda-stationen; år 2009 sysselsatte den sammanlagt 344 personer, däribland 271 poliser. (Polis 2010b.) Här går vi emellertid inte djupare in på polisorganisationen utan riktar blicken mot utbildningen.

4.2 Polisutbildningen

Av de mer erfarna, finskspråkiga poliserna har antagligen många skaffat sin svenska språkfärdighet först och främst genom arbetet. Hela ansvaret för språkinläringen ska emellertid inte vila på enskilda poliser utan myndigheten är enligt lagen skyldig att dra sitt strå till stacken genom att anordna undervisning i svenska. Vi anser att det inte ens är rimligt att anta att en nybliven polis uppfyller kunskapskraven om inga studier i det andra inhemska språket ingått i utbildningen. I detta avsnitt belyser vi den komplicerade utbildningsstrukturen inom polisväsendet genom att först presentera den på en allmän nivå (4.2.1) och därefter fortsätta med en mer detaljerad beskrivning av svenskstudierna (4.2.2). Vi koncentrerar oss på grundexamensutbildningen eftersom vi antar att alla informanterna i vår undersökning har genomgått den. För att få kompletterande uppgifter besökte vi den 10 december 2009 Polisyркeshögskolan där vi både bekantade oss med läroinrättningen och

intervjuade svenskläraren Ritva Lyytinen. Under diskussionen på ungefär en timme konsulterade vi Lyytinen huvudsakligen angående hennes eget läroämne men samtidigt fördjupade vi våra kunskaper om den övriga utbildningen. Följaktligen baserar sig en betydande del av den följande redogörelsen på hennes kommentarer.

4.2.1 Att studera till polis

Idag studerar samtliga finländska polisaspiranter vid en och samma läroanstalt. Ända fram till 2008 avlades de högre examina, d.v.s. underbefäls- och befälexamen, vid Polisyrkeshögskolan (Polamk) som på den tiden låg i Esbo, medan grundutbildningen till polis anordnades i Tammerfors Polisskola. På inrikesministeriets beslut flyttades Polamk till Tammerfors i början av 2008 samtidigt som de två läroinrättningarna slogs samman. Sedan dess har all undervisning inom polisbranschen getts vid den utvidgade Polisyrkeshögskolan i Tammerfors. (Polis 2008; Polamk 2010a.)

Intagningen till polisutbildningen föregås av en lång och flerfasig ansökningsprocess under vilken det granskas huruvida de sökande lämpar sig för polisyrket. De sökande förutsätts vara finska medborgare som avlagt åtminstone yrkesinriktad grundexamen, gymnasiets lärokurs eller studentexamen. Dessutom krävs ett års arbetserfarenhet och körkort för minst fordon av klass B. Vad gäller hälsotillstånd ska de sökande bl.a. ha tillräckligt bra synskärpa, färgsinne och hörsel. Endast de som uppfyller dessa i lagen 68/2005 bestämda antagningsvillkor blir kallade till ett urvalsprov som består av fem delar. Man ska bli godkänd i dem alla, d.v.s. få minst en poäng i prov i examensspråket (0–8 poäng), i psykologisk bedömning (0–6 poäng), i intervju (0–5 poäng), i konditionsprov (0–5 poäng) samt i skriftligt prov (0–3 poäng). Resultaten jämförs med de övriga sökandenas prestationer. Totalantalet poäng avgör vilka sökande som blir utvalda till polisens grundexamensutbildning. (Polamk 2010b.)

Utbildningen inleds med att man studerar för grundexamen vilket tar ungefär två och ett halvt år. Examen utgörs av delområdena fältverksamhet, brottsbekämpning och trafik och är indelad i grund- och yrkesstudier. Grundstudierna består av sju närstudieperioder om sex

veckor och en handledd arbetspraktik. Varje period har ett eget tema, t.ex. grunderna för brottsutredning, som centralt anknyter till polisyrket. Detta talar för det faktum som även Lyytinen (2009) poängterar att undervisningen huvudsakligen planeras utgående från arbetslivets krav. Den pågående periodens tema beaktas på ett lämpligt sätt vid all undervisning, vilket förutsätter ett tätt samarbete mellan olika läroämnen. Efter arbetspraktiken i grundstudierna påbörjas yrkesstudierna som består av två närstudieperioder, en fältarbetsperiod och ett slutarbete. (Polamk 2010c.) Det fyra veckor långa fältarbetet kan enligt Lyytinen (2009) utföras även i Sverige, Norge, Danmark eller Island via utbytesprogrammet Nordcop. Hon tillägger att denna möjlighet till studier vid en annan nordisk polisläroinrättning erbjuds åt de studerande som har tillräckliga kunskaper i svenska och som haft framgång i studierna.

Grundexamen till polis jämförs med examina på andra stadiet i Finland trots att den avläggs vid en yrkeshögskola och antagningsvillkoren är desamma som för yrkeshögskolestudier. Om man strävar efter att sköta högre tjänster än tjänster som äldre (kriminal)konstapel eller detektiv ska man utbilda sig vidare. Detta är möjligt först efter att man har arbetat en bestämd tid i polisyrket och därefter klarat av såväl lämplighetsbedömning som ett nytt urvalsprov. I fortutbildningen avlägger man den underbefälsexamen som krävs av en överkonstapel, den befälsexamen som är en yrkeshögskoleexamen och ger behörighet till (över)kommissaries uppgifter eller den magisterexamen som utgör den högsta examen inom polisbranschen. Magisterexamen förutsätts för en polischefstjänst och går att avläggas endast vid Tammerfors eller Åbo universitet, medan den övriga vidareutbildningen anordnas vid Polisyrkeshögskolan. (Polamk 2010c; Polamk 2010d.)

Beroende på polisaspirantens språkliga bakgrund kan han eller hon genomgå antingen den finska eller den svenska utbildningen. Årligen inleder ungefär 200–400 finskspråkiga och 10–20 svenskspråkiga aspiranter sina studier (Polamk 2010e). Eftersom de två språkgrupperna utgör ett kontinuum, från helt enspråkiga till tvåspråkiga studerande, kan varken kunskaper i svenska eller finska ses som en självklarhet. Följaktligen är det välbegrundat att utbildningen innefattar obligatoriska studier i det andra inhemska än examensspråket. Lyytinen (2009) betonar att de finskspråkiga aspiranterna vanligen är

motiverade att lära sig svenska p.g.a. medvetenhet om språkliga rättigheter och eventuellt bristande kunskaper i språket. Enligt henne inser studerandena att de inte har tillgång till tjänster hos tvåspråkiga myndigheter om de inte kan t.ex. förhöra en svenskspråkig rattfyllerist eller skriva ut böter på svenska. Utan tillräcklig språkfärdighet går det inte heller att arbeta inom centralkriminalpolisen, rörliga polisen eller skyddspolisen, som alla är tvåspråkiga enheter. Slutligen påpekar Lyytinen (2009) att grundexamensutbildningen syftar till att ge studerandena beredskap att sköta polisuppgifter på båda språken. På vilket sätt svensk betjäning övas och vilka andra element som ingår i svenskstudierna beskrivs i avsnittet som följer.

4.2.2 Svenskstudier inom polisutbildningen

Följande redogörelse baserar sig på intervjun av svenskläraren Ritva Lyytinen (2009) som undervisar vid Polamk. Som ovan framgått har polisstuderande för det mesta såväl en mycket hög motivation för sina studier som en positiv attityd till svenska språket. För flera aspiranter förefaller det emellertid vara svårt att börja tala svenska och därför försöker svensklärarna skapa en lättsam stämning i klassrummet, vilket kanske inte är fallet i alla läroämnen vid anstalten. Innan en aspirant inleder sina språkstudier behöver han eller hon delta i ett utgångsnivåtest avsett för studier efter grundskolan. Numera används även ett test på nätet som är utarbetat av de tre svensklärarna vid Polamk. I testet ingår uppgifter i grundstrukturer samt i hör- och läsförståelse. Enligt dessa test verkar utgångsnivån variera mycket mellan studerandena vilket inte är någon överraskning när man tar hänsyn till studerandenas olika utbildningsbakgrund.

Svenskundervisningen vid Polamk omfattar 80 timmar varav 76 utgörs av närundervisning i klassrummet. För språkprovet anslås de sista fyra timmarna. Tidigare samarbetade Polamk mer med säkerhetsbranschen men nuförtiden koncentrerar man sig i undervisningen först och främst på polisens verksamhetsområde. Polisaspiranterna studerar svenska under fyra undervisningsperioder, d.v.s. under perioderna 3–6, och det är obligatoriskt för alla att delta i de två sista för att kunna lära sig fackterminologi. Om man exempelvis tidigare har avlagt språkexamen som krävs av tjänstemän ska man trots detta delta i de sista två kurserna. I svenskundervisningen ingår bl.a. hörförståelse vars

svårighetsgrad motsvarar gymnasienivå, textförståelse och ordprov. Därtill deltar aspiranterna i muntliga övningar och skriver uppsatser om olika teman. Det hålls även flera praktiska övningar där de studerande möter situationer i vilka de kan hamna i sitt dagliga arbete som polis. Ett exempel på detta är en fyra timmar lång övning (demonstration) på temat rattfylleri som ordnas i samarbete med läroämnena svenska, trafik och brottsbekämpning. Övningen utmynnas i ett förundersökningsprotokoll på svenska.

I början av svenskstudierna, d.v.s. under den tredje perioden, skriver aspiranterna sin första uppsats och diskuterar personliga ämnen på svenska, såsom sig själv, sin bakgrund och sina hobbyer. Enligt Lyytinen är det viktigt att först repetera svensk grundgrammatik eftersom den vållar svårigheter vid skrivandet. Flera studerande måste anstränga sig hårt för att nå godkänt i språkexamen vad gäller skrivandet. Från och med fjärde perioden behandlar man polisteman i undervisningen. Hit hör t.ex. polisens organisation och uppgifter, polisutbildningen samt trafikövervakning och brottsutredning. Under varje undervisningsperiod hålls muntliga test som anknyter till polisarbetet. Studerandena bildar grupper på tre personer – valet av individer sker slumpmässigt – och varje grupp får i uppgift att diskutera ett visst tema i 20 minuter. Läraren informerar om olika teman på förhand och i testsituationen lottas temana ut. Därtill ges studerandena en individuell fråga som var och en först ska tala om i 2–3 minuter. Resten av tiden diskuterar gruppen tillsammans. Lyytinen konstaterar att denna praxis fungerar mycket bra och att det inte vållar stora problem för aspiranterna att hålla samtalet i gång hela tiden.

Studerandena får ett vitsord på skalan 1–5 för perioderna 4–6. Utöver detta får de ofta och tar också gärna emot respons under pågående undervisning. Vitsordet bygger på de övningar och test som gjorts på kursen och påverkas dessutom av aktivitet under lektionerna. Bedömningskriterierna är praktiskt formulerade och berättar om vad aspiranterna kan göra och vad som ännu kunde förbättras. Lyytinen ser det beklagligt att självbedömning på sistone inte spelat en särskilt stor roll.

År 2006 införde dåvarande Polisskolan i Tammerfors ett officiellt språkprov som togs i bruk vid ett examenstillfälle februari 2007. Tidigare var det inte möjligt att avlägga s.k. tjänstemannasvenska vid denna läroinrättning. Planeringen och utarbetningen av

språkexamen gjordes i samråd med Utbildningsstyrelsen som också rekommenderade den gruppraxis vid testning av muntliga kunskaper som ovan beskrivits. Den nuvarande Polisyrkeshögskolan har nämligen inte tillräckligt med tid att intervjua en person i taget. Svensklärarna krävde att språkexamen skulle handla om polisteman eftersom de ville att provet skulle anknyta till polisens verkliga arbete. Kravet accepterades och således innehåller examen i dag fyra delområden, d.v.s. hörförståelse, läsförståelse, skrivande och muntligt prov, som alla anknyter till polisyrket. Uppgifterna i proven kan även handla om polisens samarbetsorganisationer, t.ex. Gränsbevakningsväsendet eller Tullen.

För att bli polis behöver man klara av hör- och läsförståelse med minst nöjaktigt vitsord. Om man emellertid kommer att arbeta i en tvåspråkig kommun med finska som majoritetsspråk krävs utöver förståelseförmågan att man kan producera svenska i tal och skrift, d.v.s. man måste nå godkännande i examens alla delområden. Alla studerande måste uppnå en förmåga att förstå svenska innan yrkesstudierna börjar; annars avbryts studierna. Om man blir underkänd finns det emellertid flera möjligheter att ta om provet. Omtentamen hålls sammanlagt fem gånger per år, tre gånger på våren och två på hösten.

Språkexamen bedöms självständigt (på skalan god/nöjaktig/underkänd), oberoende av aspiranternas tidigare svenskstudier. Bedömningen baserar sig på referensnivåerna i den Europeiska Referensramen av vilka B1 (nöjaktig) är den nivå som krävs av offentligt anställda. För att uppnå vitsordet *god* ska man avlägga alla delområden i provet med goda kunskaper. Kanske något överraskande klarar de flesta studerande det muntliga provet vid första tillfället. Detta vittnar om att polisaspiranterna är motiverade och om en lyckad undervisning som efter införandet av språkprovet lagt stor vikt vid både muntliga övningar och hörförståelse. Alla skriftliga texter och förståelsetest som avläggs i examen skickas till Helsingfors universitets språkcentrum för att bedömningen ska vara så objektiv som möjligt. Muntliga test i sin tur bedöms av de tre svensklärarna vid Polamk på så sätt att varje lärare värderar prestationen hos studerande som någon av de andra lärarna undervisat. Även detta förfarande syftar till att uppnå objektivitet vid bedömning så att ingen studerande blir vare sig favoriserad eller förtryckt.

Av det som framgick av intervjun är det sålunda möjligt att dra slutsatsen att språkexamen vid Polamk verkar kunna leda till bra resultat. Jämförd med allmänna språkexamina och språkexamina för statsförvaltningen fyller språkexamen vid Polamk sin uppgift bättre eftersom den används för att testa de kunskaper i svenska som aspiranterna verkligen behöver i sitt arbete. Någon forskning kring detta föreligger emellertid inte ännu. I stället har det utförts några andra väsentliga utredningar kring frågor som hänger samman med vår undersökning, d.v.s. hur de svenskspråkigas rättigheter förverkligas i praktiken, behovet av svenska i arbetslivet samt huruvida tjänstemän har tillräckliga språkkunskaper för att kunna sköta sina arbetsuppgifter på ett främmande språk. Nu går vi över till att presentera dessa undersökningar.

5 Tidigare forskning om svensk betjäning och språkfärdighet

Såsom det nämndes i avsnitt 1.1 har svensk språkfärdighet hos finländska tjänstemän inte blivit utforskad i någon större utsträckning. De undersökningar som vi har lyckats leta fram kartlägger vare sig behovet av svenska inom olika arbetsområden eller den svenska betjäningen ur ett medborgarperspektiv. Däremot har man ägnat endast viss uppmärksamhet åt tjänstemäns faktiska kunskaper i och vardagliga användning av svenska. Denna brist på tidigare forskning är en av de huvudsakliga orsakerna, vid sidan av lagrevideringen, till att vi beslutade att sätta igång vårt eget projekt. Även om vår undersökning inte direkt bygger på tidigare utförd forskning finns det emellertid ett antal undersökningar som delvis behandlar samma tema och följaktligen är värda att presenteras närmare.

Till de väsentligaste verken hör *Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009*. Med iakttagande av § 37 i språklagen (423/2003) ska berättelsen lämnas in till riksdagen varje valperiod, d.v.s. med fyra års mellanrum. Eftersom lagen stadgades så pass nyligen och den allra första rapporten inte utgavs tidigare än 2006 – mitt under valperioden – tog det undantagsvis endast tre år innan den andra lämnades in. I den första koncentrerade statsrådet sig på att presentera språkförhållandena i Finland samt på

att ge rekommendationer för tillämpningen av språklagen. Framtida rapporter i sin tur utarbetas på basis av den information som justitieministeriet kontinuerligt samlar in. Av dessa uppföljningsberättelser ska det framgå hur språklagstiftningen har genomförts och hur de språkliga rättigheterna har förverkligats under valperioden. Redogörelserna, vars huvudsakliga intresse ligger i statliga myndigheter och tvåspråkiga kommuner, utgör samtidigt en aktuell informationskälla om språklagstiftningen som både myndigheterna och medborgarna kan dra nytta av. (Justitieministeriet 2009:5–7.)

Störst behållning för vår undersökning erbjuder den del av Statsrådets berättelse som har ägnats åt polisens verksamhet. I redogörelsen lyfter statsrådet fram brister som exempelvis framkommit i samband med Språkbarometern 2008. Vad gäller närpolisens tjänster uppger endast en tredjedel av de svenskspråkiga som deltagit i barometerundersökningen att de har fått service på sitt modersmål, och nästan hälften enbart på finska. Enligt justitieministeriet beror detta på att de som förstår finska blir, oberoende av deras modersmål, vanligen tilltalade på finska. Denna allmänna praxis är uppenbar även för flera svenskspråkiga, vilket framgår av resultaten från Språkbarometern 2008:

”Man har ibland en känsla att man bråkar onödigt då man önskar få service på svenska, ”Du kan ju finska” -attityden finns lite överallt.” (Herberts 2009:57)

Ministeriet anger även att riksdagens justitieombudsman årligen får in klagomål anförda av enskilda medborgare som hos en tvåspråkig polismyndighet inte har blivit betjänade på sitt modersmål, som i flertalet fall är svenska. Ministeriet konstaterar vidare att de språkliga rättigheterna inte alltid kan förverkligas eftersom finskspråkiga polismäns kunskaper oftast är otillräckliga för svensk betjäning. Påståendet stöder sig på en förfrågan som ministeriet sommaren 2008 utförde bland de polisstuderande som avlagt de i grundutbildningen ingående svenskstudierna. Enligt undersökningen beskriver 90 % av studerandena sina kunskaper i svenska som medelmåttiga eller dåliga. Resultaten var liknande vad gäller studerandenas uppfattning om hur de klarar av muntlig och skriftlig kommunikation med en svenskspråkig klient. Största delen av studerandena verkade vara medvetna om medborgarnas språkliga rättigheter, men ändå medgav en tiondedel att de inte alls kände till dessa. Lärarna vid Polisyreshögskolan ser emellertid inte situationen som så bekymmersam som man på basis av de ovanbeskrivna resultaten kunde anta. Enligt dem

har studerandena inga stora svårigheter att klara sig i vardagliga situationer på svenska. Däremot anser lärarna att mer formella situationer, såsom att hålla förhör eller att skriva förhørsprotokoll, är svåra för många studerande. Som en merit för svenskundervisningen kan räknas att studerandena i stort sett upplever att deras kunskaper har förbättrats tack vare kursen i svenska. (Justitieministeriet 2009:45–48.)

I vår undersökning försöker vi få klarhet i hur bra poliserna anser sina kunskaper i svenska motsvara arbetslivets behov. En undersökning av relevans för oss är därför Sajavaara (2000) som undersöker språkkunskaper hos personalen inom statsförvaltningen inför och under Finlands EU-ordförandeskap. Syftet med hennes undersökning är att utreda om tjänstemäns språkkunskaper är tillräckliga för att de ska kunna sköta sina arbetsuppgifter på olika språk. Undersökningen utgör en fortsättning på Sinkkonen (1997) som utredde nuläget och behovet av tjänstemäns språkkunskaper i fyra olika ministerier (finansministeriet, handels- och industriministeriet, jord- och skogsbruksministeriet samt miljöministeriet). Sinkkonen undersökte hur internationaliseringen och Finlands EU-medlemskap har påverkat behovet av främmande språk inom statsförvaltningen. Hon samlade information både om utbildningsbehovet hos statsförvaltningen och om effektiviteten hos den riksomfattande språkutbildningen. (Sajavaara 2000:22–23.)

Resultaten från Sajavaaras (2000) undersökning visar att det finns skillnader mellan tjänstemän i olika åldrar vad gäller behärskande av olika språk. Positiva resultat är att alla generationer behärskar engelska mycket bra och att tjänstemän själva anser sig kunna svenska rätt bra. Vidare visar resultaten att de flesta yngre tjänstemän är franskkunniga, vilket för sin del kan ses som en glädjande utveckling. Bekymmersamt är dock att yngre tjänstemän kan tyska sämre och att de också verkar behärska svenska mycket sämre än de övriga åldersgrupperna. Yngre tjänstemän berättar att de ofta väljer att tala engelska i stället för svenska med sina nordiska kolleger. (Sajavaara 2000:159.)

Enligt Sajavaara (2000:159, 195) ligger de största problemen i att ordförandet i främmande språk är för snävt. Tjänstemän har även bristande kommunikationskunskaper och social förmåga likaväl som begränsningar i sin kännedom om främmande kulturer. Sajavaara föreslår att man i utbildningen skulle ägna större uppmärksamhet åt behovet att lära sig

verksamhetskulturer och tänkesätt i de olika EU-medlemsstaterna. Man skulle även kunna planera språkkurser så att de i högre grad motsvarar tjänstemäns arbetsuppgifter. Utöver allmänna utvecklingsidéer för språkutbildningen för tjänstemän lägger Sajavaara också fram förslag till hur undervisningen i olika språk kunde förbättras. Enligt henne är det viktigt att försäkra sig om att i synnerhet yngre tjänstemän uppnår en tillräcklig språkkunskapsnivå i tyska och svenska. Ministerierna och byråerna ska även sträva efter att språkkunskaperna hos tjänstemän blir mångsidigare. De ska t.ex. ordna undervisning i nya språk som i spanska, italienska och portugisiska.

Lax (2007) i sin tur har kartlagt behovet av svenska i olika arbetsuppgifter inom fem olika verksamhetsområden i Karleby stad. Det centrala syftet med hennes undersökning är att ta reda på vilken typ av svenska personalen behöver och använder samt hur stort behov av fortbildning i svenska det finns bland de undersökta organisationernas personal. Dessutom syftar Lax till att påverka utvecklandet av svenskundervisningen vid Mellersta Österbottens yrkeshögskola. Således betraktar hon resultaten från undersökningen främst ur pedagogisk synvinkel. Forskningsmaterialet har hon samlat in genom att intervjua sakkunniga och kundbetjänare inom fem olika branscher i Karleby. (Lax 2007:6.)

Resultaten från Lax undersökning visar att olika situationer som man möter i sitt arbete – i synnerhet kundbetjäning, telefonsituationer och sociala situationer – kräver muntliga färdigheter i svenska (Lax 2007:80–83.) Svagheter i personalens svenskkunskaper visade sig vara fackterminologi, färdigheter till diskussion och ledighet i tal (Lax 2007:95). Lax undersökning visar att de organisationer som deltog i forskningen var villiga och beredda att satsa på att utveckla personalens kunskaper i svenska. Det finns behov av skraddarsydd utbildning och av att utveckla muntliga språkkunskaper. (Lax 2007:103,113.) I vår undersökning har vi utrett vad som ingår i svenskstudierna inom polisutbildningen (se mer i avsnitt 4.2.2) och kan dra slutsatsen att den språkundervisning som ges vid Polisyrkeshögskolan verkar fylla arbetslivets behov. Även Lax (2007:119) efterlyser autentiska undervisningsmetoder och -situationer. Likaså poängterar hon att anställda vid de företag som erbjuder fortbildning framför allt ska lära sig fackterminologin inom ifrågavarande bransch. Resultaten från hennes undersökning visar även att flera finlandssvenskar inte talar sitt modersmål i situationer där det vore möjligt (Lax 2007:120).

Detta leder ofta till att hela samtalet genomförs på finska då den som arbetar med kundservice inte ens får möjlighet att pröva sin svenska. Hur vanligt detta är vid poliskontakter diskuterar vi längre fram i avhandlingen. I de återstående kapitlen som vi ägnar åt vår egen undersökning framkommer i vilken mån resultaten från vår undersökning sammanfaller med tidigare forskning.

6 Materialinsamling

Innan vi övergår till att analysera materialet ska vi beskriva hur det har samlats in och vad som ingår i det. Hela den empiriska undersökningen utfördes våren 2010 då vi besökte Östra Nylands huvudpolisstation i Vanda vid två tillfällen. Under den första visiten intervjuade vi den på stationen arbetande biträdande polischefen och levererade blanketterna som informanterna hade tre veckor på sig att fylla i. Vid det andra besöket fick vi tillbaka 26 ifyllda frågeformulär och intervjuade två poliser vars bakgrundsfakta ges nedan, i samband med presentationen av de övriga informanterna.

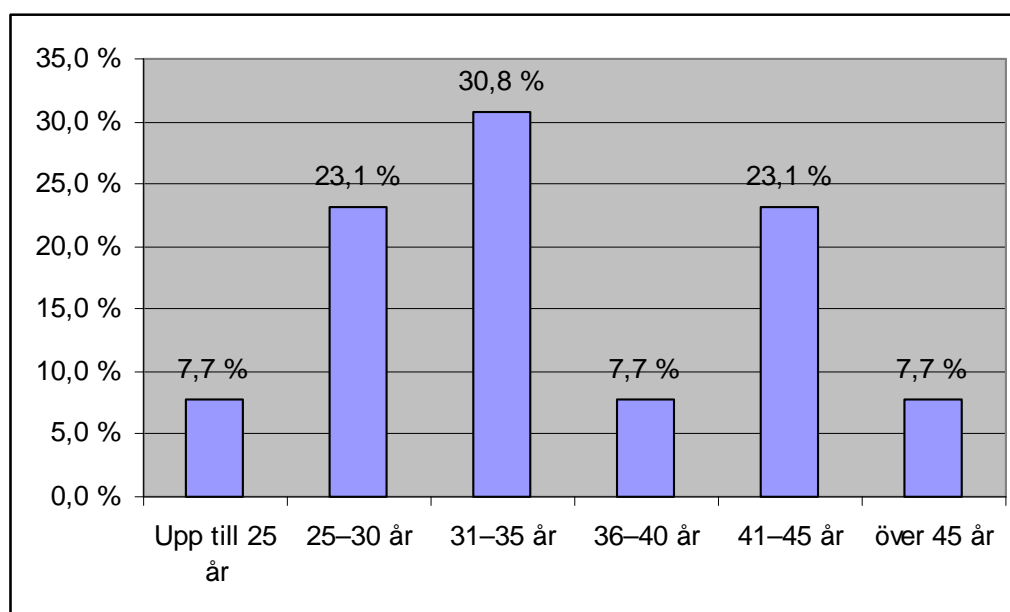
6.1 Informanterna

I undersökningen deltog sammanlagt 27 personer varav alla utom den biträdande polischefen ifyllde frågeformuläret. Uteslutningen av polischefen ur enkätundersökningen beror på att vi förutsatte att samtliga svarande skulle ha finska som modersmål². Den tvåspråkige, f.d. polischefen i Lovisa har skött sin tjänst i Vanda fr.o.m. början av 2009. I fortsättningen hänvisar vi till honom med bokstaven *A*. Samma modell tillämpar vi även på de andra intervjuade poliserna för att urskilja dem från de informanter som enbart deltagit i enkätundersökningen. Således syftar *B* på en manlig brottskommissarie i fyrtioårsåldern som har inlett sin poliskarriär 1989 och varit anställd vid polisnärheten i Vanda sedan 1991. Med *C* avses en kvinnlig äldre konstapel som har blivit polis 2008 och arbetat på Vanda station fr.o.m. juni 2009. Förutom polisutbildningen har såväl *B* som *C* gymnasiebakgrund och fått vitsordet cum laude approbatur i B-svenska. Därutöver har de

² På en blankett anges inget modersmål. Trots detta antar vi att denna person är finskspråkig eftersom vi krävde att blanketterna skulle distribueras endast till sådana poliser som har finska som modersmål.

båda uppvisat nöjaktiga kunskaper i svenska genom språkexamina för statsförvaltningen. De övriga, slumpmässigt valda informanterna har vi numrerat från 1 till 24. Deras utbildning behandlar vi först i avsnitt 7.3.2.

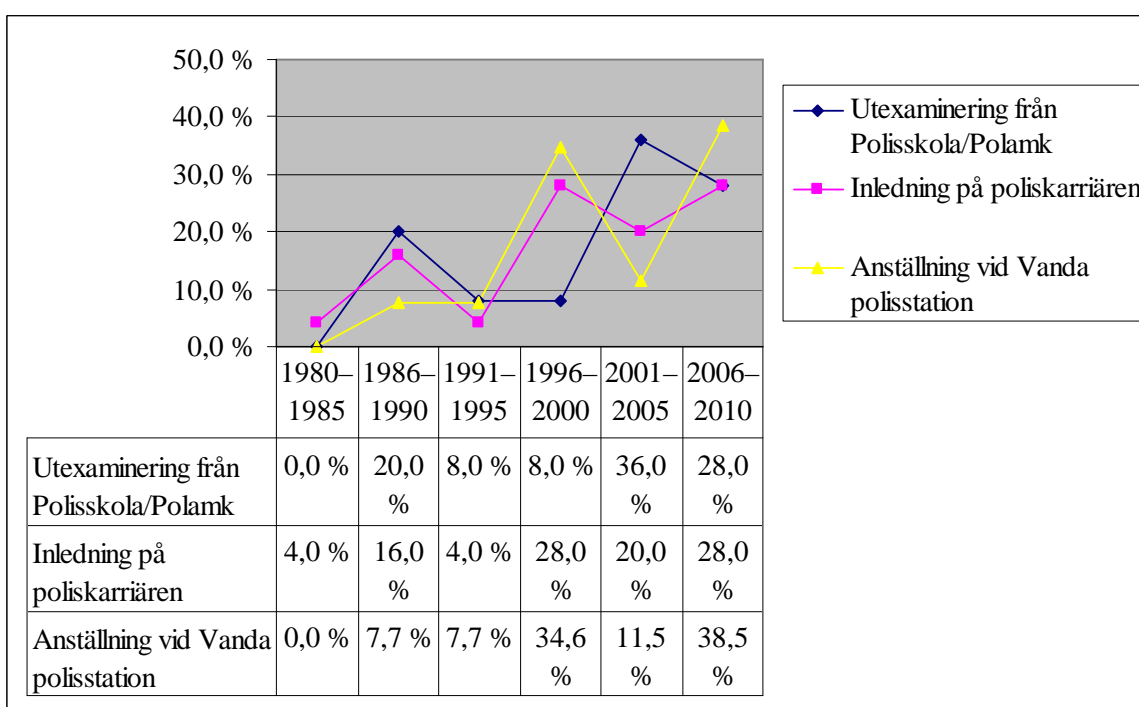
Informantgruppen i enkätundersökningen består av 18 äldre konstaplar, fem överkonstaplar och tre brottskommisariater. Bland dessa finns 16 manliga och sju kvinnliga poliser samt tre informanter som inte har uppgett kön. Beträffande åldersfördelningen råder det en tämligen stor variation bland de svarande. Av figur 1 nedan framgår att alla åldersgrupper är representerade men att de flesta informanter är 25–45-åriga. Endast fyra personer befinner sig utanför denna skala.

Figur 1 Åldersfördelning bland informanterna

Svarsblanketterna ger information om att de svarande har blivit färdiga med polisens grundexamen mellan åren 1986 och 2009 (blå linje i figur 2) och inlett sin poliskarriär under tidsperioden 1983–2009 (röd linje i figur 2). De mest erfarna informanterna har sålunda arbetat som polis i 27 år. En polisman har emellertid inte uppgett något av dessa två efterfrågade årtal, d.v.s. när han har avlagt polisens grundexamen eller blivit anställd vid någon polisstation. Iögonfallande är att en fjärdedel har börjat arbeta som polis innan de officiellt har fått polisbehörighet. Förmodligen beror detta på att de blivande poliserna, såsom nämndes i avsnitt 4.2.1, redan under sitt första studieår avlägger en arbetspraktik.

Under praktiken anställs de till visstidstjänst som yngre konstaplar, vilket ett antal informanter själva kan ha betraktat som en startpunkt för karriären. Vid Vandapolisen har de svarande blivit anställda någon gång mellan åren 1988 och 2010 (gul linje i figur 2). Före anställningen vid Vanda station har informanterna skaffat sig erfarenhet av polisarbete även i det övriga Finland. Sammanlagt 10 informanter nämner att de förutom Vanda har arbetat i åtminstone en tvåspråkig stad (i Helsingfors, Borgå, Esbo eller i Vasa). Dessutom har många tjänstgjort i någon/några av de enspråkigt finska kommunerna Träskända, Lahtis, Tammerfors, Salo eller Lappo.

Figur 2 Informanternas utexaminering och poliskarriär

6.2 Intervju och frågeformulär

Undersökningen bygger som framgått tidigare både på temaintervjuer och på material som samlades in med hjälp av en enkät. Tre personer var villiga att delta i de intervjuer som vi gjorde för att få en djupare inblick i svenskans ställning inom polisorganisationen samt i Vanda-polisernas användning av svenska. Informanterna valdes inte ut enligt några fastställda kriterier, utan alla poliser erbjöds möjlighet att ställa upp. I intervjuerna utgick

vi från vissa på förhand bestämda temaområden som de intervjuade hade relativt stor frihet att röra sig inom. Intervjusituationen var med andra ord öppen. Stämningen vid intervjutillfällena var avslappnad och välkomnande, och informanterna besvarade våra frågor på ett rättframt sätt. De få störningsmoment som förekom under intervjuerna uppstod då någon kollega hade ett ärende till den intervjuade eller då telefonen ringde. Intervjuerna varade mellan 40–95 minuter och alla tre intervjuer spelades in och transkriberades.

Intervjustommen (se bilaga 2) byggde vi upp enligt de fyra centrala teman som berör undersökningens ämnesområden. I intervjuerna kartlade vi sålunda *hur de språkliga rättigheterna beaktas i Vandapolisens verksamhet* samt *hur den svenskspråkiga betjäningen säkerställs*. Vi frågade t.ex. om man vid anställning av poliser beaktar kunskaper i svenska, och om man på något sätt betonar svenskans betydelse inom polisorganisationen. Därutöver undersökte vi *hur svenskan syns i polisarbetet*. Exempelvis ställde vi frågor om hur poliserna använder svenska i sitt arbete och om hur de bemöter svenskspråkiga klienter. Vi bad dem även ge exempel på konkreta språkbrukssituationer. *Svensk språkfärdighet och svenskan inom polisutbildningen* utgjorde ytterligare ett temaområde. Frågorna inom detta område handlade t.ex. om starka och svaga sidor i polisernas svenskkunskaper, studierna i svenska inom polisutbildningen samt upprätthållandet av språkkunskaper genom utbildning och på fritiden.

Med hjälp av ett frågeformulär samlade vi såväl kvantitativa som kvalitativa data för att få en representativ bild av svenskans roll i polisyrket och polisväsendet. Formuläret består av 29 frågor som till övervägande del har slutna svarsalternativ (se bilaga 1). Emellertid innehåller enkäten även några öppna frågor där informanterna själva har fått formulera sina svar. Svarsfrekvensen på dessa öppna frågor var relativt hög. I formulärets bakgrundsdel (se frågorna 1–10 i bilaga 1) efterfrågas tjänsteställning, kön och ålder, vilka vi har redogjort för i föregående avsnitt tillsammans med informanternas modersmål och poliskarriär. Bakgrundsdelens innehåller även frågor om polisernas språkliga utbildning vilken redogörs för i avsnitt 7.3.2. Där behandlas även polisernas möjligheter att utveckla och upprätthålla sina kunskaper i svenska (frågorna 17–20). Sammanlagt ställs sju frågor (12, 13, 24–28) för att kartlägga hur ofta och i vilka slags situationer polismännen

använder svenska i sitt arbete samt hur de uppträder då de möter svenskspråkiga klienter. I formuläret kartlägger vi även polisernas åsikter om svenskspråkigas rättigheter i Finland och myndighetens skyldigheter gentemot svenskspråkiga (frågorna 22–23). I fråga 11 utreder vi om man vid anställning av poliser tar hänsyn till kunskaper i svenska. Vidare efterfrågas (21, 29) polisernas inställning till och erfarenheter av situationer där de möter svenskspråkiga klienter. Tre frågor (14–16) angående språkfärdighet har vi lagt för att undersöka hur informanterna utvärderar sina egna kunskaper i svenska och om de anser att de är tillräckligt bra för att de ska klara av att sköta sina arbetsuppgifter på svenska. Formuläret avslutas med en inbjudan till fria kommentarer.

I följande kapitel analyserar vi svarsmaterialet från intervjuerna samt enkäterna enligt temaområden. Först analyserar vi hur språkliga rättigheter beaktas inom polisväsendet och hur man bemöter svenskspråkiga klienter så att betjäning på deras modersmål kan säkerställas. I avsnitt 7.2 behandlas svenskans roll i polisarbetet. Sista avsnittet, d.v.s. avsnitt 7.3, ägnar vi åt att beskriva polisernas svenskkunskaper. Därutöver redogörs för polisernas möjligheter att utveckla och upprätthålla dessa kunskaper.

7 Analys

I detta kapitel har vi för avsikt att diskutera de forskningsfrågor som vi ställde upp i avsnitt 1.1. Vi går emellertid inte direkt in på att ge konkreta exempel på svenskans roll i polisvardagen, utan vi inleder analysen med att i avsnitt 7.1 ge en översikt av de principer som följs inom Vandapolisen och hur det andra inhemska språket beaktas. På vilket sätt svenska egentligen syns i informanternas arbete beskriver vi utförligare i avsnitt 7.2. Mot slutet av kapitlet, d.v.s. i avsnitt 7.3, redogör vi för svensk språkfärdighet hos Vandapoliserna samt i vilken mån och på vilket sätt de upprätthåller och utvecklar sina svenskkunskaper. Eftersom hela det empiriska materialet är på finska utgör alla kommentarer och citat i kapitlet våra egna översättningar. Vid citat anges informantens kod (siffra/bokstav) inom parentes.

7.1 Säkerställande av språkliga rättigheter

Huvudsyftet med vår undersökning är att utreda hur de svenskspråkigas rättigheter garanteras och tas hänsyn till i polisens verksamhet. I det följande belyser vi läget i Vanda så mångsidigt som möjligt, ur flera synvinklar. Avsnitt 7.1.1 ger information om organisationens principer och praxis. Denna redogörelse baserar sig huvudsakligen på intervjun av informant A, d.v.s. den biträdande polischefen, men kompletteras med annan relevant information ur vårt material. De övriga informanternas röster lyfter vi tydligare fram i avsnitt 7.1.2. Där beskriver vi hur stor vikt poliserna själva lägger vid svenska och på vilket sätt de beaktar de svenskspråkigas rättigheter.

7.1.1 Principer för svensk service inom Vandapolisen

På basis av materialet verkar utgångspunkten för polisens verksamhet vara att klientens rättsskydd ska säkerställas. Detta framhävs i samtliga intervjuer. Polisen fäster alltså vikt vid garanterande av de i avsnitt 2.2 beskrivna rättigheterna för svenskspråkiga. Enligt A strävar man inom Vandapolisen efter att ordna service så att ärendet framförs korrekt och klienten blir förstådd. Han preciserar att detta i praktiken betyder att svenskkunnig personal är tillgänglig dygnet runt. Vid behov kan poliserna i Vanda tillkalla hjälp från t.ex. Helsingfors eller Sibbo, ifall ingen svenskkunnig polis råkar befinna sig i Vanda. A betonar att förfaringssättet avgörs från fall till fall, utifrån klientens önskemål och behov. Han menar att de språkliga rättigheterna ska beaktas och den språkliga servicen ordnas i enlighet med klientens önskan, men att det väsentligaste inte är vilket språk som används, utan huvudsaken är att ärendet blir uträttat.

Polisernas praktiska lösningar och huruvida dessa är lyckade diskuterar vi vidare i avsnitt 7.2. Vi vill ändå redan här framhäva en aspekt som tyder på att Vanda-poliserna i språkfrågor har agerat på ett tillfredsställande sätt. Informant A anger nämligen att Vandapolisen får mycket lite respons på sin svenska betjäning, vad gäller både positiva och negativa kommentarer. Eftersom enskilda medborgare inte lämnar in respons oftare än ungefär en gång om året, även om kommentarerna i regel är negativa, kan man anta att det inte finns några tydliga brister i Vandapolisens språkliga service. Troligen skulle klienten

framföra klagomål ifall han eller hon upptäckte allvarliga missförhållanden. Också de två andra intervjuade poliserna konstaterar att de aldrig har fått feedback angående språket. Enligt A är däremot vissa svenskspråkiga organisationer aktivare i detta avseende. De verkar reagera genast om de får reda på att det exempelvis saknas svensk text på någon skylt vars innehåll borde ges på båda inhemska språken. I avsnitt 2.2.1 har vi redogjort för vilken information som enligt språklagen ska finnas på finska och svenska.

Till alla de intervjuade informanterna ställde vi även frågan om huruvida svenskans betydelse på något sätt betonas inom Vandapolisen. A svarade att språkfrågor och bemötande av klienter behandlas åtminstone en gång per år, vid ett utbildningstillfälle. Informanterna B och C sade däremot att de inte har erfarenhet av någon diskussion gällande svenskans betydelse. Möjligen beror denna motstridighet på att den biträdande polischefen har blivit utnämnd till sin nuvarande tjänst för en så kort tid sedan att alla hans underordnade på Vanda station inte har hunnit delta i något av de möten som han har hållit. Detta är fallet med informant C som dessutom har arbetat på stationen en ännu kortare tid. Även informant B, d.v.s. den mer erfarna brottskommisarien, konstaterar att han har deltagit i bara ett av de möten som A lett, men att han inte har erfarenhet av någon diskussion vad gäller svenskan.

Som framgått ovan intresserar vi oss också för hur svenskkunskaper beaktas vid anställning av poliser. Enligt A behöver man i princip inte ta hänsyn till språkfärdighet längre eftersom poliserna numera i sin grundexamensutbildning måste uppvisa minst nöjaktiga kunskaper i svenska (se 4.2.2). Därför är det enligt honom inte nödvändigt att på något sätt testa de sökandes förmåga att använda svenska. Detta gäller emellertid inte de poliser som söker arbete i områden där andelen svenskspråkiga invånare är betydligt högre än i Vanda. Då genomförs anställningsintervjun enligt A delvis på svenska. Han poängterar även att de poliser som utför undersökningar berörande svenskspråkiga personer förutsätts ha inföddliknande svensk språkfärdighet eftersom det vid utredningen är avgörande att upptäcka t.o.m. små nyansskillnader.

Den biträdande polischefens redogörelse som beskrivits ovan sammanfaller till största delen med de andra informanternas svar på frågan (11) om hur de vid anställningstillfället

har uppvisat sina kunskaper i svenska. Alla alternativ att påvisa behörigheten vad gäller svenskan, d.v.s. språkexamina och -prov, har vi diskuterat i avsnitt 3.3.2. Frågan på blanketten har fyra slutna svarsalternativ: *intervju på svenska, intyg över språkfärdigheter, annat sätt, vilket och inte på något sätt*. Endast en av deltagarna i enkätundersökningen uppger att han har intervjuats på svenska. Denna äldre konstapel nämner emellertid inte om intervjun har utförts på Vanda station eller någon annanstans. Eftersom han har inlett sin karriär vid polisinspektionen i Borgå, där ungefär en tredjedel av kommunens befolkning är svenskspråkiga (Borgå stad 2010), har intervjun förmodligen utförts där. De övriga svaren uppdelar sig i två lika stora grupper. 12 informanter (46,2 %) uppger att de har uppvisat intyg över sina språkfärdigheter och lika många hävdar att de *inte* på något sätt har bevisat sina kunskaper i svenska. Resultatet förefaller oss mycket överraskande eftersom det verkar som om de lagstadgade språkkunskapskraven, vad gäller nästan hälften av deltagarna i enkätundersökningen, vid anställningen har lämnats därhän.

Informanterna A, B och C:s kommentarer ger oss emellertid anledning att förmoda att fråga 11 har tolkats på olika sätt. Som framgått ovan anser A att anställaren, p.g.a. den nya examensstrukturen, inte längre behöver ta hänsyn till språkkunskaper. Eftersom en del informanter inte har uppvisat något *separat* intyg över sina språkfärdigheter anser de möjligen att de inte alls har bevisat sina kunskaper. Under intervjun konstaterade även B och C att svensk språkfärdighet inte har beaktats vid anställningen och enligt C skulle det inte ens ha varit nödvändigt eftersom man relativt sällan behöver svenska i Vanda. I formuläret anger däremot bägge att de har uppvisat ett intyg. Detta betyder att både B och C har uppfattat den muntligt ställda, öppna frågan på annat sätt än frågan på blanketten, trots att frågan är densamma. Den enda skillnaden är att det på blanketten ges fyra fasta svarsalternativ.

Vad gäller fråga 11 ska ett fall särbehandlas eftersom informanten egentligen inte tillhör någon av de ovannämnda grupperna, d.v.s. de som uppger sig ha uppvisat ett intyg eller givit en intervju på svenska, eller de som inte på något sätt har bevisat sina språkkunskaper. Denna nyblivna äldre konstapel har däremot kryssat för två svarsalternativ. Först anger hon att hon har bevisat sina svenskkunskaper på annat sätt än genom en intervju på svenska eller i form av ett intyg över språkfärdigheten. Hon

preciserar därefter att hon har uppvisat såväl ett studentexamensbetyg som ett intyg över avlagd grundexamen vid Polisskolan. I hennes polisutbildning ingick emellertid ingen språkexamen i svenska eftersom hon har avlagt studierna innan Polisskolans språkexamen tagits i bruk. Som nämnts i avsnitt 3.2.2 kan inte heller det studentprov i B-svenska som informanten avlagt ses som bevis på tillräcklig språkkompetens. Följaktligen kan man dra slutsatsen att hon officiellt saknar den föreskrivna behörigheten i svenska. Antagligen är även informanten själv medveten om detta missförhållande eftersom hon på blanketten också har kryssat för alternativet som anger att språkkunskaperna inte har bevisats på något sätt. Till informanternas utbildning återkommer vi i avsnitt 7.3.2.

Under diskussionen med den biträdande polischefen tog vi upp även polisernas inställning till svenska, om än bara i förbigående. Han svarade att det inte ingår i polisens praxis att fråga efter enskilda polisers attityder eftersom de förutsätts vara sunda. För att vara lämpliga för yrket ska poliser nämligen inte uttrycka inställningar som står i strid med organisationens etiska grundhållning. Dessutom betonar A att attityderna till främmande språk i allmänhet har blivit positivare under de senaste åren, vilket eventuellt har samband med den ökade kulturella mångfalden i Finland. Eftersom ingen av frågorna på enkäten direkt handlar om informanternas attityder kan vi inte på basis av vårt material dra några långtgående slutsatser om polisernas värderingar. Men attityderna verkar i viss mån vara synliga i svaren på de öppna frågorna. Dessa diskuterar vi i följande avsnitt där polisernas ståndpunkter står i fokus.

7.1.2 Tolkning och beaktande av principerna

Eftersom informanternas attityder indirekt kommer fram i materialet lönar det sig att inleda föreliggande diskussion med att nämna att ingen uttrycker en negativ attityd mot själva svenska språket. I enkätundersökningen kommer emellertid fram att en (hypotetisk) situation där klienten börjar utträtta sitt ärende på svenska oftast upplevs som obekvämt eller onaturligt (fråga 21). Av denna åsikt är 53,8 % av de svarande varav en konstapel understryker den onaturliga aspekten. Möjligen beror resultatet på polisernas osäkerhet inför sina språkkunskaper vilket också B framhäver i sin intervju. Endast en polis uppfattar situationen som angenäm, medan 42,3 % av de svarande säger att den väcker varken

negativa eller positiva känslor. Trots att den hypotetiska situationen lätt kan förefalla otrevlig är det enligt vår åsikt positivt att nästan hälften av informanterna ställer sig neutrala till den.

Värdefull information om hur Vanda-poliserna förhåller sig till svenska och till tjänstemäns språkkunskapskrav fick vi genom några öppna frågor på blanketten (se frågorna 22, 23, 29 och 30 i bilaga 1). Bland svaren finns kommentarer från en ytterlighet till en annan. Svar på fråga 22 upplyser oss om att nio poliser (36 %), däribland informant C, anser att kravet på svensk språkfärdighet hos tjänstemän är berättigat. En av dessa betonar att var och en ska kunna få service på sitt modersmål. Dessutom förklarar en kvinnlig överkonstapel att det är av central betydelse att klienten blir rätt förstådd eftersom man vid uträttande av ärenden med myndigheter ofta är i en nödsituation. Slutligen nämner en polis att svensk språkfärdighet förstärker yrkesskicklighet.

"Kyllä. Jokaisen on hyvä osata ainakin perusasiat." (C)

'Ja. Var och en borde känna till åtminstone grunder.'

Däremot frågar sig flera svarande hur rimligt det egentligen är att kräva att alla poliser som arbetar i en tvåspråkig kommun kan använda svenska. Sammanlagt sex informanter (24 %) yttrar direkt att de inte upplever kravet välmotiverat. En av dem tillägger att man klarar sig på finska medan en annan informant betonar att man t.o.m. *ska* reda sig på finska (se exemplet nedan). En polis försvarar i sin tur sin åsikt med påståendet att kravet på svensk språkfärdighet inte är nutidsenligt. Informant B preciserar däremot att det enligt honom inte är nödvändigt för *samtliga* poliser att kunna svenska utan det essentiella är att man på något sätt garanterar den svenska betjäningen. I intervjun förklarar han att den allra säkraste lösningen vore att placera åtminstone en svenskspråkig eller svenskkunnig polis i varje patrull. Han poängterar att denna lösning kunde vara lönsam också ur ekonomisk synvinkel, i jämförelse med t.ex. internutbildning inom polisen. Detta diskuterar vi vidare i avsnitt 7.3.2 samt i kapitel 8 där vi dessutom ger våra egna förslag till eventuella lösningar.

"Ei ole perusteltua, suomella pitää pärjätä ja on pärjätty tähän päivään saakka." (4)

'Det är inte motiverat, man ska klara sig på finska och det har man gjort fram till nu.'

Därutöver finns det flera informanter som verkar ifrågasätta rimligheten i kravet men som indirekt uttrycker sin inställning, vilket illustreras i citatet nedan. Vid sidan av informant B anser ytterligare tre svarande att alla poliser inte ska kunna svenska. Enligt dem ska hela personalen sålunda inte förutsättas vara *funktionellt tvåspråkig*, d.v.s. ha tillräcklig *funktionell kompetens* att tjänstgöra på båda de inhemska språken (för terminologin, se 2.1 och 3.2). Sju svarande (28 %) nämner i sin tur att man rätt sällan behöver svenska. En av dessa hävdar att nästan alla andra språk är viktigare eftersom man oftare behöver t.ex. ryska och franska än svenska.

"Jos poliisi on täysin suomenkielinen tai tarvitsee ruotsia todella harvoin, ei voitane puhua kohtuullisesta vaatimuksesta." (14)

'Om polisen är helt finskspråkig eller mycket sällan behöver svenska kan man kanske inte tala om ett rimligt krav.'

En brottskommissarie betonar däremot att han borde ha utmärkta språkkunskaper för att kunna sköta sina arbetsuppgifter på svenska. Av denna anledning anlitar han vid behov en svenskkunnig kollega. Kommissariens motivering överensstämmer med det som diskuterats i 7.1.1. Där konstaterade vi att poliser vid utredningen, som tillhör en brottskommissaries uppgifter, förutsätts ha inföddliknande språkfärdigheter. Därutöver känner sig en informant tveksam i fråga 22. Hon uppfattar kravet i viss utsträckning som berättigat men förklarar att de flesta poliser inte kommer från tvåspråkiga kommuner och aldrig har varit tvungna att använda eller höra svenska. Således frågar hon sig huruvida det är meningsfullt att förutsätta dessa poliser ha tillräcklig svensk språkkompetens eftersom den enligt henne inte kan uppnås genom den s.k. skolsvenskan. Om vi tolkar hennes tankegång rätt menar hon att polisernas bakgrund borde bestämma vilka språkliga krav som ställs på dem. Att kraven avgjordes på basis av ens födelse- eller hemort skulle enligt vår åsikt inte vara rättvist, eftersom man inte kan anta att någon som bor i en tvåspråkig kommun regelbundet kommer i kontakt med båda språken. Dessutom kunde förslaget vara svårt att omsätta i praktiken utan att de svenskspråkigas rättigheter kom att lida skada. Vi föredrar sålunda att kraven är desamma för alla poliser och att eventuella luckor i svenskkunskaper fylls på under de språkstudier som ingår i polisens grundexamen.

Efter att ha tagit upp tjänstemansperspektivet närmade vi oss språkfrågan från annat håll, ur klientens synvinkel. I fråga 23 på blanketten bad vi samtliga informanter att med egna ord beskriva hur de förhåller sig till de svenskspråkiga klienternas rättighet att bli betjänade på sitt modersmål. En polis svarade varken denna eller föregående fråga (22). Majoriteten, d.v.s. 56 % av informanterna, anser rätten att använda svenska vara av central betydelse.

"Henkilöllä on aina oikeus puhua /saada palvelua omalla äidinkielellään. Muutoin tulkinnasta voi tulla täysin virheellinen." (20)

'Man har alltid rätt till att tala /få service på sitt eget modersmål. Annars kan det uppstå helt felaktiga tolkningar.'

Dessutom poängterar sju informanter att svenskspråkig service ska vara tillgänglig ifall klienten inte kan finska tillräckligt bra. Att dessa poliser verkar prioritera finska strider enligt vår åsikt mot det som står i språklagen. Som diskuterats i avsnitt 2.2.1 ska klienten kunna använda svenska utan att han eller hon särskilt behöver hänvisa till sina rättigheter. Även om klienten kunde finska skulle han eller hon kunna välja vilketdera språket som används. Väsentligt är att språkvalet redan i första början sker i enlighet med klientens önskan eftersom språklagen stadgar att byte av språk i ett senare skede inte kan krävas. Om klienten inleder kontakten på finska är myndigheten inte skyldig att senare byta handläggningsspråk till svenska. Vi anser sålunda att ordnande av svensk betjäning inte ska bero på klientens kunskaper i finska. Flera kommentarer, såsom exemplet nedan, i vårt material ger oss emellertid intryck av att de tvåspråkiga personer som hellre uträttar sina ärenden på svenska ofta upplevs något besvärliga. Det verkar som om några informanter inte tog hänsyn till att användning av ett eller annat språk kan vara t.ex. en identitetsfråga. Som diskuterats i avsnitt 2.1 kan språkval, medvetet eller omedvetet, styras av exempelvis emotionella eller psykologiska faktorer. Bakom val av språk kan således ligga mycket mer än bara strävan efter att ärendet blir uträttat så smidigt som möjligt, vilket vissa poliser tycks understryka. Till diskussionen kring frågan huruvida man använder svenska för att retas eller för att vara en krånglig klient återkommer vi i avsnitt 7.2.1.

"Minusta tuntuu, että kyse on usein periaatteesta /tai mahdollisesti asian hankaloittamisesta. Olen huomannut, että asiakkaan asemalla (asianomista [sic] vs. rikoksesta epäilty) on merkitystä, vaatiiko hän ruotsin kieltä vai ei. Ymmärrän, että vaaditaan ruotsin kieltä käytettäväksi silloin, jos suomen kieli on sen verran heikkoa, ettei ymmärrä kaikkia asioita ja oikeusturva mahdollisesti kärsii." (7)

'För mig verkar det som om man ofta kräver svenska av principiella skäl eller eventuellt för att krångla till. Jag har lagt märke till att klientens position (målsägande vs. misstänkt för brott) påverkar huruvida han/hon kräver svenska språket eller inte. Jag förstår att svenska ska användas ifall klientens kunskaper i finska är så bristfälliga att han/hon inte förstår allt på finska och ifall klientens rättsskydd inte kan säkerställas genom att använda finska.'

Bland informanter kan det dessutom urskiljas två oklara fall eftersom dessa polismän inte direkt svarar på frågan som ställs på blanketten. Således är det svårt att bestämma hur stor vikt de lägger vid rätten att använda svenska. Enligt informant 14 är det viktigare att allt blir rätt antecknat. Informant 22 säger i sin tur att man nog får svensk betjäning – om polisen själv inte kan tala svenska så kan man alltid tillkalla tolk.

Slutligen uppger två informanter direkt att det enligt dem inte är viktigt att de svenskspråkiga får service på svenska. Den ena (informant 3) konstaterar vidare att man i vilken kommun som helst ska kunna sköta sina ärenden på majoritetsspråket, medan den andra (informant 12) preciserar att de flesta svensktalande kan också finska. Uttalanden av denna typ förefaller oss såväl beklagliga som i viss mån omotiverade. Trots att andelen svenskspråkiga i Finland är betydligt lägre än andelen finskspråkiga ska man hålla i minnet att det inte alltid är svenska som har minoritetsspråksstatus. Som framgått av 2.1 utgör den svenskspråkiga befolkningen majoriteten i så många som 14 finländska, tvåspråkiga kommuner. I princip skulle man inte ta för givet att polisens tjänster i dessa kommuner ordnades även på finska. Tack vare lagstiftningen ska polisen ändå också där ta hänsyn till de finskspråkigas rättigheter. Eftersom språklagen stadgar samma rättigheter för både den finsk- och svenskspråkiga minoriteten har finska språket ingen särställning i förhållande till svenska. Således är det enligt vår åsikt orättvist att svenskans betydelse undervärderas. Vad gäller informant 12:s kommentar har han troligen rätt i att de flesta finlandssvenskar är finskkunniga, men de är kanske inte det i alla situationer, såsom tidigare diskuterats.

Om vi nu jämför informanternas svar på frågorna 22 och 23, i vilka svenskans betydelse betraktas ur såväl polisens som medborgarperspektiv, ser vi en viss motstridighet i

informanternas förhållningssätt. Även om de flesta inser de svenskspråkigas behov och rätt att få svensk betjäning verkar inställningar till de svensktalande vara mindre sympatiska när det gäller informanternas egen skyldighet att erbjuda svensk service. Rätt många upplever språkkunskapslagen som föga motiverad, trots att de samtidigt sätter värde på de svenskspråkigas rättigheter. Att dessa rättigheter överhuvudtaget kan garanteras förutsätter väl tillräckliga språkkunskaper hos tjänstemän.

Informanternas åsikter om användning av svenska vid myndighetskontakter framkom också när vi bad poliserna att ge möjliga förklaringar till varför de svenskspråkiga inte alltid vågar eller vill uträtta sina ärenden på svenska (fråga 29). Sammanlagt 19 informanter (73,1 %) besvarade frågan. En av dessa anger att han inte har upptäckt finlandssvenskarnas eventuella ovilja att tala svenska. Några svar behandlas först i 7.3.1 eftersom de har med avsnittets tema att göra. Här tar vi däremot upp de svar som berör antingen informanternas uppfattningar om den svenska betjäningens nuläge eller deras attityder till språkvalet. Enligt sju informanter talar de svenskspråkiga finska för att försäkra sig om att de blir förstådda eller för att få bättre service. En av dessa preciserar att klienten förmodligen använder svenska om han/hon vet att polisen kan svenska. Iögonenfallande är att en äldre konstapel som har skött sin tjänst fr.o.m. 1999 förklarar att finlandssvenskar vanligen inte får betjäning på svenska. Vi undrar om han bara gissar eller om påståendet bygger på informantens egna erfarenheter. Ifall detta är en iakttagelse finns det goda skäl att bli orolig över de svenskspråkigas rättigheter, men det lönar sig inte att dra förhastade slutsatser utifrån några enstaka kommentarer.

Enligt en konstapel kan språkvalet dessutom bero på vad man är van vid, vilket också vi har framhåvt i avsnitt 2.1, medan en annan polis antar att valet styrs av principiella skäl. Den sistnämnde ger dessvärre ingen precisering av vad han avser med principer. Möjligen menar han att det enligt finlandssvenskar är mer önskat eller acceptabelt att vid myndighetskontakter tala finska, men i brist på informantens ytterligare förklaringar kan vi inte vinna säkerhet om hans tankegång. Däremot uttrycker två informanter sina inställningar betydligt tydligare. Den ena anser att finländare ska kunna tala finska och i svarsfältet för frågan som står sist på enkäten konstaterar han vidare att man (polisen) nog klarar sig bra på finska. Den andre fattar sig kort så som följer:

"Jos he osaavat suomea, on järjetöntä puhua ruotsia Suomessa." (24)

'Om de kan finska är det besinningslöst att tala svenska i Finland.'

Trots att kommentarer av detta slag sticker ut, naturligtvis i negativ bemärkelse, är de mycket få i vårt material. För det mesta verkar attityderna vara som de ska. Svaren som behandlats i detta avsnitt tyder på att endast några Vanda-poliser tar för givet att finlandssvenskar är finskkunniga, vilket tycks vara en allmän uppfattning i Finland (se avsnitt 2.1). På basis av vår undersökning tar de flesta informanter hänsyn till det som står i språklagen och majoriteten verkar sätta värde på att även svenskspråkiga medborgare har möjlighet att få polisens tjänster på sitt modersmål. Hur detta syns på det praktiska planet framgår av avsnittet som följer.

7.2 Svenskans roll i polisvardagen

I avsnitt 7.2.1, 7.2.2 och 7.2.3 redogör vi för Vanda-polisernas användning av svenska i sitt arbete. Vårt syfte är att besvara t.ex. hur ofta och i vilka slags situationer poliserna i Vanda använder svenska samt hur de klarar av situationer där de möter svenskspråkiga klienter. Beskrivningen baserar sig på polisernas åsikter och erfarenheter samt på konkreta exempel på hur de använder svenska.

7.2.1 Klienternas val av språk vid myndighetskontakter

I det insamlade materialet framkommer tydligt att den röda tråden i polisens agerande vid möte med klienter är att ärendet blir korrekt och omsorgsfullt uträttat. Detta gäller service för såväl finsk- som svenskspråkiga i Finland samt för medborgare som talar något annat språk som förstaspråk. Principen lyftes fram flera gånger under intervjuerna och syns även i svaren på många frågor på blanketten. Poliserna ska ha praktisk färdighet, som definierats i avsnitt 3.2, att utföra handlingar som krävs på deras arbetsplats, för att de ska kunna kommunicera effektivt inom sitt verksamhetsområde också på svenska. Vad gäller svenskspråkiga klienter betonar A att polisens inställning och sätt att närma sig klienten spelar en viktig roll, inte bara på ett principiellt plan utan också rent konkret då parterna

kommer överens om vilket språk som ska användas. Med detta avser A troligen att polisen är skyldig att sköta situationen med takt och ton. Det är med andra ord viktigt att polisen garanterar betjäning av god kvalitet genom att bemöta klienten på ett rättvist sätt. Dessutom kan en positiv inställning till svenska och svenskspråkiga bidra till hur smidigt ärendet blir utträttat. På motsvarande sätt kan en situation i vilken polisen förhåller sig avvisande bli svårare att sköta.

I blanketten frågade vi hur ofta poliserna i Vanda möter svenskspråkiga klienter. Resultaten visar att största delen av informanterna *sällan* möter svenskspråkiga klienter; så många som 21 informanter (80,8 %) har kryssat för detta alternativ. Endast en informant uppskattar att han möter svenskspråkiga klienter *några gånger i månaden*. Av de svarande anger fyra (15,4 %) att de *aldrig* gör detta. Samtidigt är det förstås möjligt att dessa poliser inte har vetat att klienterna är svenskspråkiga, ifall klienterna har inlett utträttandet av sina ärenden på finska och i inget skede bytt till svenska.

Det framgår av svaren i frågeformuläret att största delen av informanterna (57,7 %), däribland B och C, uppskattar att de svenskspråkiga klienterna i Vanda *vanligen* har finska som kontaktspråk; om klienten kan finska inleder han eller hon utträttandet av ett polisiärt ärende på *finska*. Även A konstaterar detta i intervjun. A preciserar att så är fallet i synnerhet med svenskspråkiga under 50 år, eftersom de vanligen har bättre kunskaper i finska än de äldre. Även informant B håller med om att yngre svenskspråkiga vandabor ofta behärskar finska bättre än de äldre. Därutöver poängterar han att en betydande del av dem som talar svenska som modersmål i praktiken är tvåspråkiga, d.v.s. kan både svenska och finska. Såsom nämndes i avsnitt 2.1, kan man emellertid registrera endast ett modersmål i befolkningsregistret, vilket betyder att det inte finns statistik över de finsk- och svenskspråkiga som i verkligheten identifierar sig själva som tvåspråkiga. Till skillnad från A och B kan informant C, d.v.s. den kvinnliga äldre konstapeln, inte ge någon bedömning i åldersfrågan eftersom hon har mindre erfarenhet av polisarbete och således har haft mindre kontakt med svenskspråkiga medborgare i Finland.

Sammanlagt sju informanter (26,9 %) i enkätundersökningen svarar att svenskspråkiga *ibland* inleder utträttandet av sina ärenden på finska, medan en informant anser att

finlandssvenskar *alltid* gör detta. Något överraskande är att tre informanter (11,5 %) uppskattar att svenskspråkiga vid möte med polisen *sällan* föredrar finska framom svenska. Här ser vi att åsikterna i frågan varierar, men det råder en tämligen stor konsensus mellan informanterna om att svenskspråkiga vanligen börjar tala *finska* med polisen. Samtidigt är det förstås möjligt att svenskspråkiga inte alltid gör ett medvetet val att använda antingen svenska eller finska, utan eventuellt blir språket föremål för uppmärksamhet endast ifall det vållar problem vid utträttandet av ärendet. Det är emellertid viktigt att notera att det är poliser som anser att svenskspråkiga använder svenska med finskspråkiga poliser. Man har rätt att välja om man vill använda finska eller svenska hos finska polisen och denna rätt ska garanteras. Vanda-polisernas uppfattningar om varför svenskspråkiga inte alltid vågar eller vill tala svenska vid kontakt av myndigheten behandlade vi i avsnitt 7.1.2 och diskuterar vidare i såväl detta avsnitt som avsnitt 7.3.1.

Under intervjun påminner A om att speciellt äldre personer inte nödvändigtvis kan finska och att detta är vanligare inom det östra verksamhetsområdet av Östra Nylands polisinsättning, d.v.s. i Borgå och Lovisa. En av informanterna i enkätundersökningen lyfter fram samma förhållande; enligt honom kan det ibland hända att klienten i Borgå–Lovisaregionen talar och förstår bara svenska. Även A anger att klienterna i detta område vanligen inleder utträttandet av sina ärenden på *svenska*. Han fortsätter med att konstatera att olika tillvägagångssätt troligen beror på olika kulturer och avspeglar det man är van vid att göra. Svenska ingår i stadsbilden exempelvis i Borgå och Lovisa, där andelen svenskspråkiga invånare (Borgå 31,5 %, Lovisa 43 %) är förhållandevis stor (Borgå stad 2010; Lovisa stad 2010). Däremot talar endast tre procent av vandaborna svenska som modersmål (Vanda stad 2009:8). Dessutom finns det många svensk-kunniga poliser i både Borgå och Lovisa, vilket gör det naturligt att sköta också polisiära ärenden på svenska. A menar att en orsak till att de svenskspråkiga använder finska med polisen i Vanda är risken att bli missförstådda om de utträttade ärenden på sitt modersmål. Samma uppfattning framgår även av många svar på blanketten.

I enkäten frågade vi hur ofta svenskspråkiga klienter på basis av Vanda-polisernas egna erfarenheter kräver service på svenska. Sammanlagt 21 informanter (80,8 %), däribland B och C, svarar att svenskspråkiga *sällan* gör detta. Resten (19,2 %) anger att svenskspråkiga

aldrig kräver att få betjäning på sitt modersmål. En intressant uppfattning är att en svenskspråkig klient lättare kräver betjäning på sitt modersmål om kontakten med myndigheten är ovälkommen, t.ex. när polisen bötfäller klienten för en trafikförseelse. Denna attityd kom fram i diskussionen med informant B som emellertid inte själv har varit med om en sådan situation. Även en av informanterna i enkätundersökningen tog upp samma fenomen:

”Usein vastapuoli käyttää ”aseenaan” ruotsin kieltä ja pyrkii vaikuttamaan asian selvittämiseen vaatimalla ruotsin kielen puhumista, vaikka taitaa hyvin suomen kielen.” (21)

’Ofte använder motparten svenska som ”vapen” och strävar efter att påverka uppklarandet av ärendet genom att kräva att polisen talar svenska, även om han eller hon själv kan finska bra.’

I sådana situationer är polisen emellertid maktlös, eftersom var och en enligt lagen i kontakt med statliga myndigheter och tvåspråkiga kommunala myndigheter har rätt att använda finska eller svenska. Om polisen inte själv kan svenska tillräckligt bra ska han/hon tillkalla en annan, svensk-kunnig polis. Ingen av de intervjuade poliserna, d.v.s. informanterna A, B eller C, har märkt skillnader mellan könen utan uppskattar att svenskspråkiga män och kvinnor beter sig på samma sätt i kontakt med polisen. Enligt informanterna kräver ingetdera könet mer än det andra att bli betjänat på svenska.

Bakom klienternas val att använda finska kan tänkas ligga många olika orsaker. Det kan exempelvis hända att svenskspråkiga inte är medvetna om sina rättigheter att använda svenska vid kontakt med tvåspråkiga myndigheter, eller att de av en eller annan orsak vill uträtta sina ärenden på ett annat än sitt förstaspråk. I enkäten ställde vi frågan om huruvida poliserna i Vanda har upplevt sådana situationer där klienten först har talat svenska men sedan bytt språk till finska av någon anledning. I samband med denna fråga med slutna svarsalternativ bad vi dem även med egna ord berätta om sådana situationer samt fundera på varför klienten kan ha agerat som han eller hon gjorde. Informanternas tankeväckande svar, som betraktas i det följande, ger antydningar om varför många svenskspråkiga föredrar finska framom svenska.

Resultaten visar att sammanlagt 22 informanter (84,6 %), däribland B och C, *sällan* har upplevt situationer där klienten under uträttandet av ärendet bytt språk från svenska till

finska. Resten av informanterna, d.v.s. 15,4 %, anger att de *aldrig* varit med om detta. Resultaten kunde tolkas så att svenskspråkiga nästan alltid använder svenska genom hela diskussionen med myndigheten, men detta är inte sannolikt. Som framgått ovan inleder nämligen svenskspråkiga uträttandet av polisiära ärenden oftast på *finska*. Vidare visar vår undersökning att Vanda-poliserna mycket sällan möter svenskspråkiga klienter samt att dessa vid möten sällan kräver service på sitt modersmål. Resultaten kan sålunda tolkas så att poliserna i Vanda *sällan* har varit med om situationer där svenskspråkiga inlett kontakten på *svenska*.

Sammanlagt fyra informanter anger att en klients byte av språk har berott på polisens bristande språkkunskaper. Informant 11 anger att detta har hänt i Borgå där de flesta poliser kan svenska bra. Enligt informanten märkte klienten att polisens svenska var dålig och bytte till finska av medkänsla och för att bli bättre förstådd. Informant 24, som inte ger några exempel på situationer där klienten bytt språk från svenska till finska, motiverar klientens byte av språk enligt följande:

”On vaihtanut kieltä koska todennut että konstaapeli ei osaa ruotsia.” (24)

’Klienten har bytt språk eftersom han/hon har märkt att konstaapeln inte kan svenska.’

Det förblir oklart om informant 24 avser att polisen inte alls kan svenska eller att polisen inte kan svenska tillräckligt bra för att kunna ge bra service på svenska. Med tanke på språkliga rättigheter för svenskspråkiga i Finland kan det ses oroväckande om det är poliser som inte kan ge betjäning på svenska, eller t.o.m. vägrar att tala svenska även om klienten kräver det. Informant C beskriver att de situationer där klienten bytt språk har varit möten med klienter och samtal i telefon. Enligt C har orsaken till språkbytet varit att hon själv frågat klienten om det är möjligt att prata finska. Även informant 13 anger att han agerar på detta sätt. Informant 23 anger i sin tur att de situationer där klienten bytt språk berott på att informanten förklarar för klienten att denna antagligen talar finska bättre än informanten själv svenska. Ett tillvägagångssätt då Vanda-poliser möter svenskspråkiga verkar alltså vara att poliserna motiverar varför de inte talar svenska och ber klienterna att tala finska om de kan. Enligt informant 13 kan det även uppkomma en situation där klienten märker att polisen är finskspråkig. Informanterna 9 och 22 anger samma motivering för språkbytet. Möjligt är alltså att klienten själv byter språk från svenska till

finska, utan att polisen behöver be klienten att göra så. Informant 19 anger i sin tur att klienten har bytt språk när ärendet inte har gått på det sätt han/hon velat. Troligen avser informant 19 med detta att klienten inte har blivit helt förstådd. Även B och fem andra informanter anser att orsaken till byte av språk från svenska till finska har varit att klienten antagit att han/hon bättre blir förstådd på finska. Dessutom anser tre informanter att klienten troligen uppskattat att uträttandet av ärendet går också lättare och snabbare på finska. Exempelvis anger informant 7 följande:

”Minulle on tullut tunne, että hän toteaa että asia sujuu luontevammin suomen kielellä.” (7)

’Jag har fått känslan att klienten uppfattar att det är naturligare att sköta ärendet på finska.’

Här ser vi att också klientens handlingar styrs av önskan att ärendet blir smidigt uträttat. Informant 8 anger i sin tur följande:

”Asiakas on itse kaksikielinen ja on todennäköisesti tulkinut tulevansa varmemmin ymmärretyksi suomeksi.” (8)

’Klienten är själv tvåspråkig och har sannolikt insett att han/hon säkrare blir förstådd på finska.’

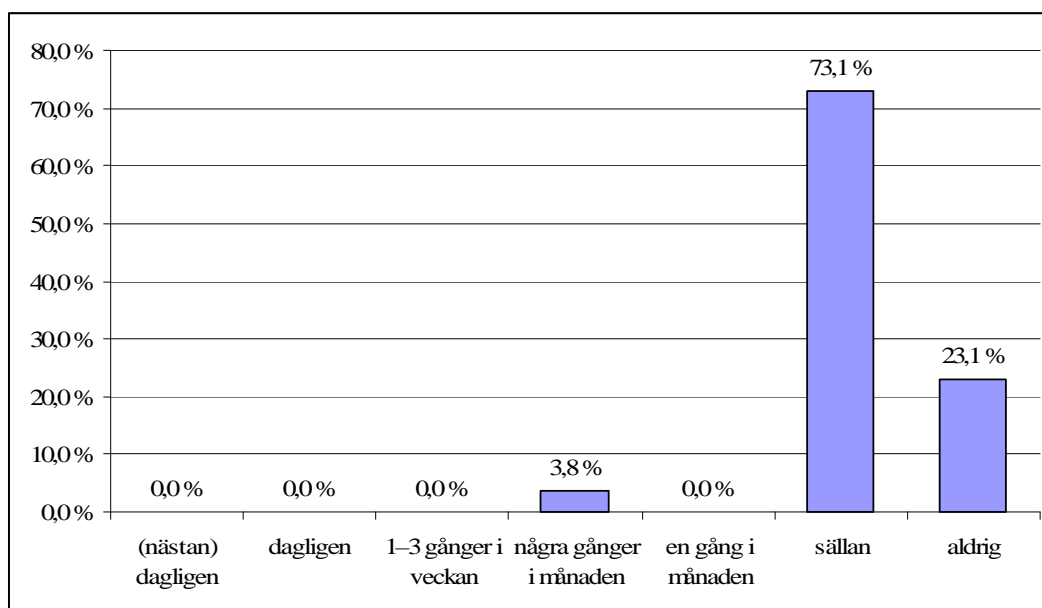
Som framgått ovan, anser också B att svenskspråkiga i huvudstadsregionen ofta i praktiken är tvåspråkiga. En informant anger att svenskspråkiga klienter har bytt språk från svenska till finska när han stoppat bilar samt när klienter blivit alkoholtestade vid trafikkontrollen. Också sådana situationer borde polisen enligt lagen kunna sköta på svenska men detta svar visar att det inte alltid blir så i verkligheten. Här vet vi emellertid inte vad som har påverkat klienternas val att byta till finska eftersom informanten inte ger någon förklaring till det.

Det framgår sålunda av svaren att orsakerna till att klienter byter från svenska till finska är många. För det mesta verkar det som om svenskspråkiga i Vanda inte litar på polisernas kunskaper i svenska och bedömer att det är lättare för båda parterna att uträtta ärendet på finska. På basis av Vanda-polisernas erfarenheter är svenskspråkiga dessutom ofta tvåspråkiga, vilket gör det möjligt att använda finska.

7.2.2 Användning av svenska i arbetet

I enkäten frågade vi om poliserna i Vanda använder svenska i sitt arbete. Det förefaller lite överraskande att 20 (76,9 %) av sammanlagt 26 informanter svarar att de *inte* gör detta. Resten av informanterna (23,1 %) anger att de använder svenska. Svaren i blanketten visar emellertid att de flesta poliser i Vanda möter svenskspråkiga klienter, även om detta inte händer ofta. Om största delen av poliserna inte använder svenska vid kontakt med svenskspråkiga, måste de lösa situationen på något annat sätt, eftersom ärendet i vilket fall som helst måste bli uträttat.

Trots att en betydande del av informanterna anger att de inte använder svenska i sitt arbete, har endast fyra av dem kryssat för rutan *aldrig* vid *varje* delfråga i fråga 13 (se bilaga 1), som kartlägger hur ofta svenska används i polisarbetet i *tal, skrivande, lyssnande och läsande*. Med hjälp av en öppen fråga kartlägger vi även i vilka slags situationer Vanda-poliserna använder ovannämnda delkunskaper i svenska. Att ett stort antal poliser svarar *nej* på frågan om de använder svenska i sitt arbete men ändå anger att de använder svenska på något/några delområden beror troligtvis på hur de har tolkat den allmänna frågan. Informanterna måste ha avsett att de *mycket sällan* använder svenska när de har kryssat för *nej*. Figuren nedan visar fördelningen över hur ofta poliserna i Vanda *talat* svenska i sina arbetsuppgifter.

Figur 3 Frekvens för talande av svenska i arbete

Av figur 3 framgår att 73,1 % (19 informanter) *sällan* talar svenska. Detta kan bero på att poliserna sällan möter svensktalande eller att de av någon anledning inte använder svenska med svenskspråkiga. Informant B klargör i intervjun att poliserna i Vanda använder svenska bl.a. vid informering. I lagen står att information som statliga och kommunala myndigheter riktar till allmänheten i tvåspråkiga kommuner ska ges på finska och svenska. I blanketten svarar B att de få muntliga situationer där han själv använder svenska utgörs av intervjuer riktade till medborgare eller myndigheter samt i mediasituationer, där han även hör och *lyssnar till* svenska, d.v.s. övar sina receptiva kunskaper i svenska. Under intervjun preciserar B att han ett par gånger om året råkar ut för situationer som kräver svensk kunskaper. Detta beror möjligen på att situationerna vanligen, för att garantera adekvat och bra service, blir skötta av de poliser som har svenska som modersmål. B förklarar emellertid att han klarar av att sköta enkla och mindre krävande muntliga situationer, t.ex. att visa vägen, på svenska. Enligt informant A, d.v.s. den tvåspråkige, biträdande polischefen, är han själv den person som i sista hand sköter ärendet om den svenskspråkiga klienten inte annars får betjäning på sitt modersmål. En sådan situation uppkommer t.ex. då ingen svenskutbildad polis är närvarande.

Informant C berättar i intervjun att även hon mycket sällan behöver svenska i arbetet. Sedan juni 2009, d.v.s. från och med början av hennes anställning vid Vanda polisstation, har hon varit i en sådan situation endast tre gånger. C explicerar att en av dessa situationer var ett telefonsamtal med en svenskspråkig person som hon lyckades sköta bra. Utöver telefonsamtalet hade informanten ett möte med en tyskspråkig klient som pratade hyfsad svenska. I den situationen klarade konstapeln sig med hjälp av sina kunskaper i svenska, engelska och tyska. Viktigast var enligt henne att ärendet blev uträttat trots parternas olika modersmål. I stället för att dela ett gemensamt språk klarade de upp ärendet på tre olika språk, vilket visade sig vara ett välfungerande och smidigt tillvägagångssätt i praktiken.

Tre av de 19 informanter som uppskattar sig *sällan* tala svenska anger att de muntliga situationer där de använder svenska utgörs av möten eller diskussioner med svenskspråkiga klienter. De beskriver emellertid inte närmare hurdana situationer det kan vara fråga om. Ibland har Vanda-poliserna betjänat även människor som kommer från Sverige. Informant 3 anger att han vid alarmuppgifter talar svenska om han möter en svensk medborgare som

inte kan finska. Såsom nämndes i föregående avsnitt, är det enligt informant 9 även möjligt att i de östliga delarna av Östra Nyland möta en människa som kan bara svenska. I sådana fall använder informant 9 svenska. Informant 11 berättar i sin tur att hon talar svenska när hon kontaktar klienter, varmed hon troligen avser telefonsamtal. Enligt lagen ska en tvåspråkig myndighet när den tar kontakt med enskilda individer använda dessas eget språk. Ifall myndigheten inte känner till mottagarens språk ska den vid skriftliga kontakter använda både finska och svenska. Även två andra informanter anger att de i telefon pratar svenska med klienter. Informant 20 är den enda personen som anger att hon utträttar förhör på svenska. Dessutom håller hon preliminära samtal på svenska. Att kunna förhöra på svenska kan tänkas kräva bättre kunskaper i svenska än t.ex. då man ger klienten några allmänna råd eller vid trafikövervakning. Såsom nämndes i avsnitt 2.2.1 ska myndigheterna ordna möjlighet för den som ska höras att bli hörd på sitt eget språk, finska eller svenska. På basis av svarsmaterialet verkar det emellertid som om finskspråkiga poliser i Vanda inte ansvarar för förhör på svenska. Informant 8 anger att hon för samtal på svenska och använder svenska när hon diskuterar polisanmälningar med klienter. Informant 16, som tjänstgjort vid Vanda polisstation fr.o.m. 2005, berättar att hon endast en gång under hela sin poliskarriär har använt svenska i arbetsuppgifter. Som framgick även i intervjun med informant C, är de situationer där hon behövt svenska få. Sex av de informanter som anger att de *sällan* talar svenska ger inga exempel på muntliga situationer.

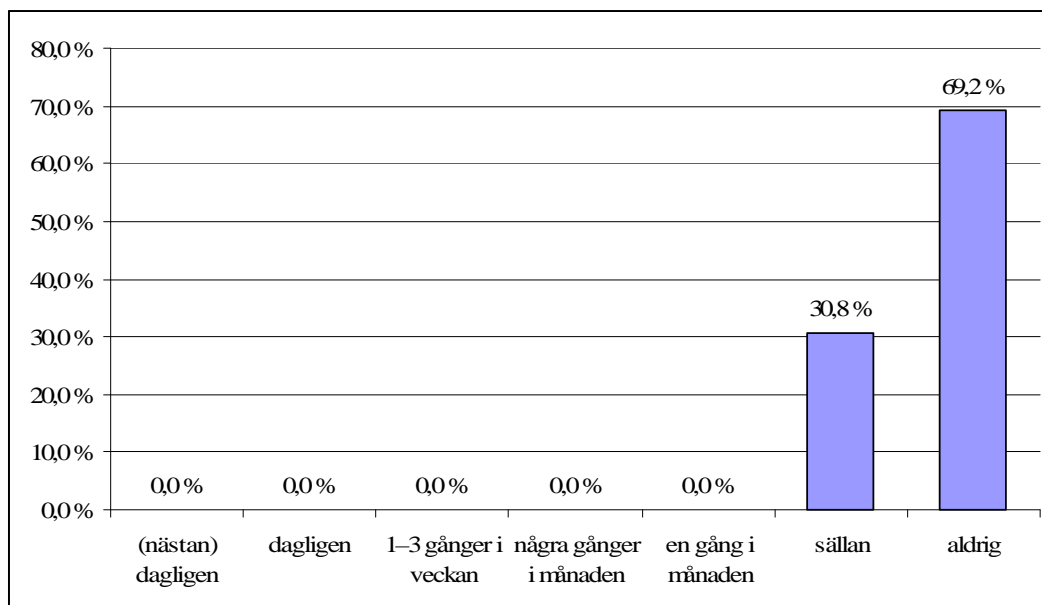
Figur 3 visar vidare att bara en informant (3,8 %) talar svenska *några gånger i månaden*. Denna informant tillägger att han talar svenska för att öva sina språkkunskaper men beskriver inte i vilka slags situationer detta händer. Vi anser att det är viktigt för poliserna i Vanda att upprätthålla sina kunskaper i svenska eftersom de i sitt arbete ska använda svenska. Sammanlagt sex poliser (23,1 %) anger emellertid att de *aldrig* använder svenska i tal, vilket kan ses som oroväckande med tanke på att poliserna har skyldighet att betjäna svenskspråkiga på dessas modersmål. Vidare visar figuren att ingen av informanterna talar svenska oftare än ett par gånger i månaden.

Hur ofta Vanda-poliserna i sina arbetsuppgifter *skriver* svenska framgår i sin tur av figur 4 nedan. Här ser vi att största delen, d.v.s. 69,2 %, av de svarande uppskattar att de *aldrig* gör detta. Resten av informanterna (30,8 %) anger att de *sällan* skriver svenska. Under sitt

första studieår deltog C i en arbetspraktik i Vasa, och hon uppger att man där har mer användning för svenskkunskaperna än i huvudstadsregionen. Då hon arbetade som polis i Vasa delgav hon exempelvis böter på svenska. I sitt nuvarande arbete vid Vanda polisstation skriver hon *sällan* något på svenska. Såsom i fråga om användning av svenska i tal, anger informant 3 att han vid alarmuppgifter skriver svenska då han utråder ärenden med klienter som kommer från Sverige och kan bara sitt modersmål. För såväl svenska medborgare som svenskspråkiga i Finland är det en viktig rättsskyddsfråga att de blir betjänade på svenska. Enligt lagen har man nämligen rätt att använda finska eller svenska oberoende av medborgarskap. Detta betyder att en svensk medborgare med finska eller svenska som modersmål har rätt att vid kontakt med myndigheter använda finska eller svenska på samma sätt som en finsk medborgare. Enligt lagen ska myndigheterna dessutom i sin verksamhet självständigt se till att individens språkliga rättigheter i praktiken förverkligas.

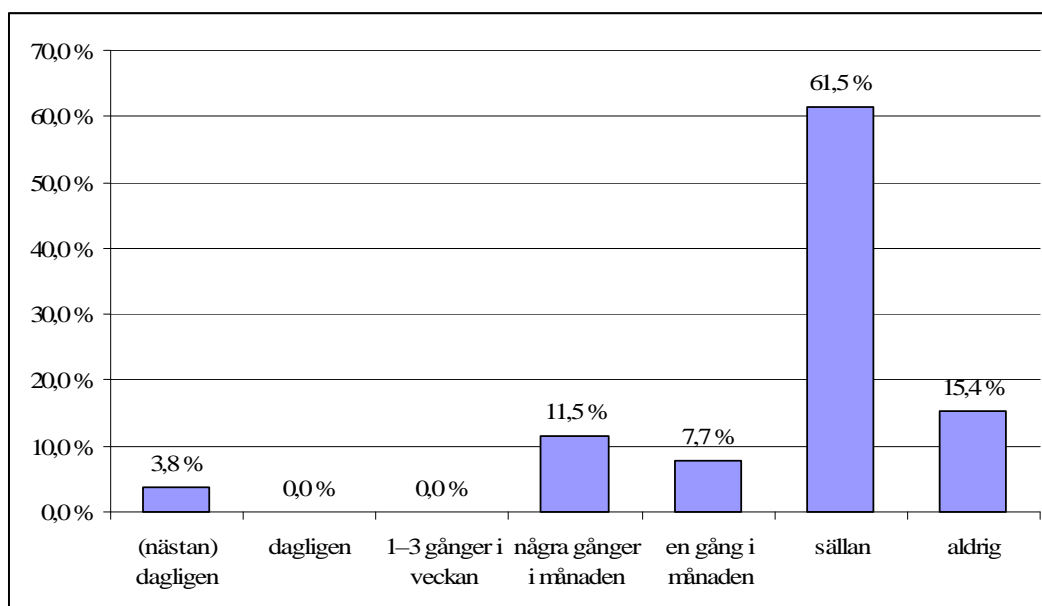
Iögonenfallande är att endast få poliser uppger sig använda svenska i skrift. Såsom nämndes i avsnitt 4.2.2, ingår det i svenskundervisningen inom polisutbildningen att lära sig t.ex. skriva ut böter och förundersökningsprotokoll på svenska. Om poliserna i Vanda inte emellertid skriver svenska är det naturligt att de med tiden glömmer bort det de en gång kunde. Enligt kriterierna i CEFR (2001:26) borde en språkanvändare på nivå B1, som står för nöjaktig språkfärdighet, kunna skriva en enkel, sammanhängande och i stort sett helt begriplig text om ämnen som är välkända för honom/henne. Mer preciserat ska stavning, interpunktion och layout i texten vara tillräckligt korrekta för att läsaren ska kunna förstå det mesta. Poliserna ska med andra ord ha ortografisk kompetens (se avsnitt 3.2). Det ingår sannolikt i Vanda-polisernas rutinuppgifter att exempelvis skriva ut böter. Däremot kan muntliga situationer vara mycket mer oförutsägbara än de situationer där poliserna ska skriva svenska. Här måste man emellertid notera att poliser skriver officiella handlingar och därmed är det viktigt att handlingarna inte innehåller fel. För många poliser kan det därför vara svårare att producera skrift på svenska än att tala detta språk. Informant 8 anger att hon skriver ut böter och delger beslut till klienter på svenska. Såsom nämndes i avsnitt 2.2.1 ska domar, beslut och andra handlingar som myndigheten utfärdar i brottmål skrivas på klientens språk. Informant 11 förklarar i sin tur att hon använder svenska när hon skriftligt tar kontakt med svenskspråkiga klienter. Dessa svar talar för att man inom

Vandapolisen åtminstone ställvis tar hänsyn till språkliga rättigheter för svenskspråkiga i Finland.

Figur 4 Frekvens för skrivande av svenska i arbete

I sitt arbete råkar poliserna även ut för situationer där de måste *lyssna på* svenska. Figur 5 nedan visar hur ofta detta händer i Vanda. Här ser vi mer spridning mellan informanternas svar än i de övriga delfrågorna om hur ofta poliserna använder svenska i sitt arbete.

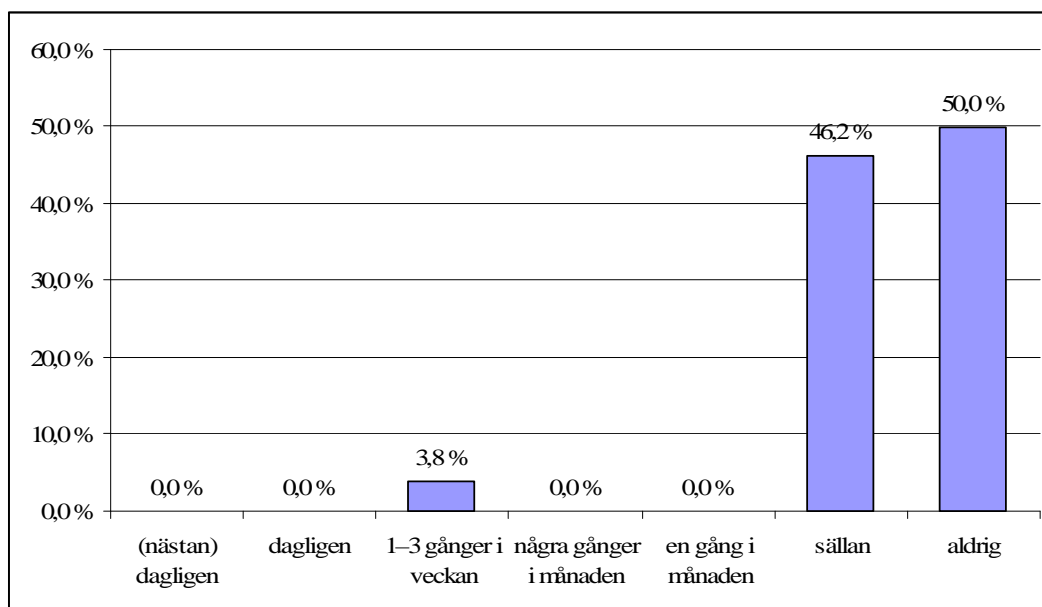

Figur 5 Frekvens för lyssnande av svenska i arbete

Av figur 5 framgår att 61,5 %, d.v.s. 16 informanter, *sällan* lyssnar på svenska. Fyra av dessa informanter förklarar att de lyssnar till svenska vid möte med svenskspråkiga klienter. Det verkar vara just möten med svenskspråkiga där poliserna i Vanda lyssnar på och själv talar svenska. Därtill kommer svenska i medier, t.ex. TV och radio. Informant 20 explicerar att situationer där hon lyssnar på svenska utgörs av förhör. Som framgått ovan, är denna informant den enda personen i vår undersökning som anger att hon förhör på svenska. Av informanterna anger fyra (15,4 %) att de *aldrig* lyssnar på svenska, medan tre informanter (11,5 %) har kryssat för svarsalternativet *några gånger i månaden*. Av dessa tre informanter anger informant 8 att hon hör sina svensk- och tvåspråkiga kolleger på arbetsplatsen tala svenska samt att svenska dessutom används vid förberedning av uppgifter. Även informant 9 lyssnar på svenska några gånger i månaden och förklarar att han möter svensktalande klienter särskilt inom det östra verksamhetsområdet för Östra Nylands polisinrättning. Slutligen nämner informant 15 TV-tittande som ett exempel på situationer där han/hon lyssnar på svenska. Vi vet emellertid inte om detta är i samband med arbetsuppgifter eller inte. Vidare uppskattar två informanter (7,7 %) att de *en gång i månaden* lyssnar på svenskspråkigt tal. Även här nämns TV och samtal mellan andra människor. En informant anger att han *nästan dagligen* lyssnar på svenska. Han förklarar emellertid att detta sker hemma, trots att frågan handlar om användning av svenska i polisarbetet. Hur bra poliserna förstår vad de hör behandlas i avsnitt 7.3.1 där polisernas svenskkunskaper står i fokus.

Figur 6 nedan visar fördelningen av svaren på hur ofta Vanda-poliserna i sitt arbete *läser* svenska texter. Av figuren framgår att hälften av informanterna *aldrig* gör detta. Nästan lika många (46,2 %) anger att de *sällan* läser svenska. Endast en svarande (3,8 %) uppskattar att han läser svenska texter 1–3 gånger i veckan. Vidare anger han att det är fråga om t.ex. svenska tidningar. Även av dem som kryssat för *sällan* anger två informanter att de läser svenska tidningar eller andra publikationer på svenska. Sex informanter, som *sällan* läser svenska texter, ger emellertid inga konkreta exempel på situationer där de övar sina receptiva språkkunskaper. Svenska används även i situationer som är mer förknippade med arbetsuppgifter. B konstaterar att han läser myndighetsbrev skrivna på svenska. Informant 11 i sin tur läser brottsanmälningar skrivna på svenska, medan informant 7 nämner bilagor som parterna har skickat/lämnat in. Slutligen anger

informant 8 att hon t.ex. läser svenska handlingar som upprättats vid förhör i situationer där finska polisen fått handräckning av myndigheten i utlandet. Det verkar alltså som om Vanda-poliserna lyssnar på och läser svenska mer än producerar svenska själva.

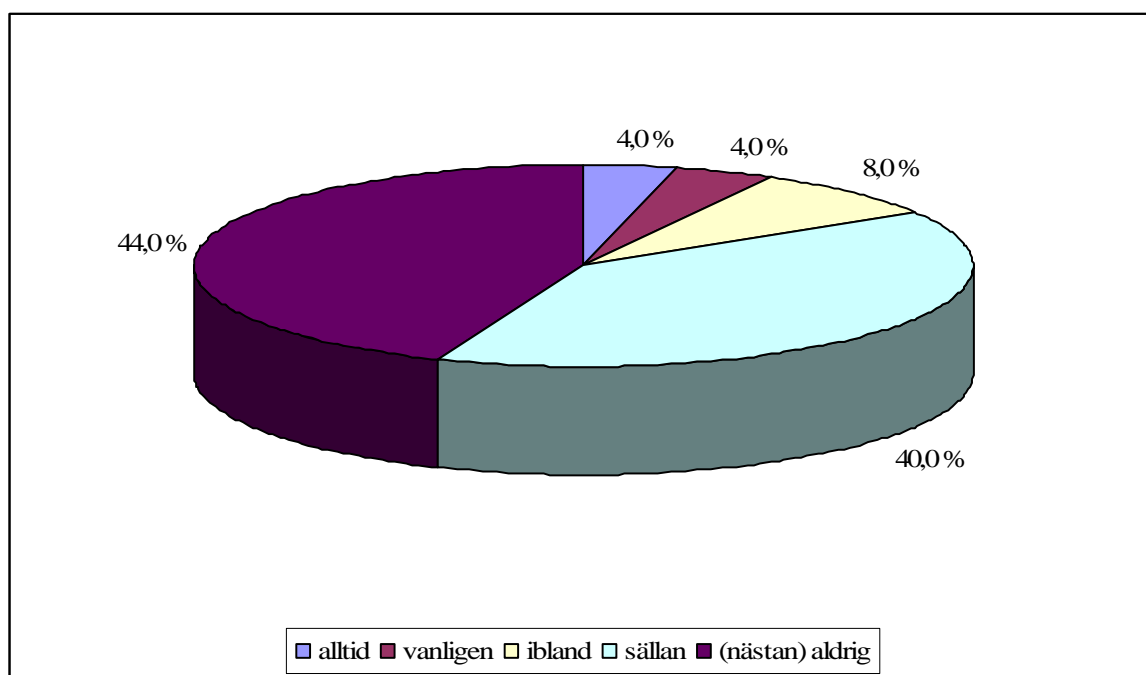

Figur 6 Frekvens för läsande av svenska i arbete

På basis av materialet verkar poliserna i Vanda sålunda i ringa grad använda svenska i arbetsuppgifter. Det framkom i intervjun med B att han anser detta bero på polisernas bristande kunskaper i svenska, vilket för med sig att de inte så ofta är villiga att sköta ärenden på svenska. Polisernas språkkunskaper diskuteras vidare i avsnitt 7.3.1. Som framgått ovan, möter poliserna i Vanda svenskspråkiga relativt sällan, och således finns det lite användning för svensk kunskaperna. Det verkar också som om språket spelade större roll i de östliga delarna av polisinsyningsområdets verksamhetsområde. Emellertid är alla tjänstemän i de tvåspråkiga myndigheterna och kommunerna enligt lagen (se avsnitt 2.2.2) skyldiga att ha nöjaktiga skriftliga och muntliga kunskaper i minoritetens språk. Detta betyder att även poliserna i det tvåspråkiga Vanda ska ha den språkkunskap och färdighet att betjäna på svenska som lagen bestämmer. Som framgått tidigare bedömer poliserna i Vanda emellertid att de svensktalande klienterna, som i huvudsak befinner sig i det östra området, ofta är tvåspråkiga, d.v.s. kan också finska. Detta är en orsak till att Vanda-poliserna, även om de ska fylla det officiella språkkunskapskravet, sällan behöver själva använda svenska i praktiken.

7.2.3 Bemötande av svenskspråkiga klienter

Som framgår av våra forskningsfrågor (se avsnitt 1.1) intresserar vi oss också för hur Vanda-poliserna bemöter sina svenskspråkiga klienter. I blanketten ställde vi en fråga (24) om huruvida poliserna inleder/fortsätter diskussionen med klienter på svenska, om de antar eller vet att dessa är svenskspråkiga. Figur 7 nedan visar fördelningen av svaren på denna fråga med slutna svarsalternativ.

Figur 7 Frekvens för bemötande av svenskspråkiga klienter på svenska

Av figur 7 framgår att 44 % av poliserna i Vanda (*nästan*) *aldrig* inleder eller fortsätter diskussionen på svenska. Andelen poliser som *sällan* gör detta är nästan lika stor, d.v.s. 40 %. Av informanterna anger två (8,0 %) att de *ibland* börjar eller fortsätter att tala på svenska. Vidare visar figuren att en informant (4,0 %) *vanligen* använder svenska och att en polis *alltid* gör detta. En svarande har lämnat svarsfältet tomt. Man kan bli förvånad över resultaten, eftersom poliser hos en tvåspråkig myndighet självmant borde erbjuda svensk service, utan att svenskspråkiga klienter särskilt behöver åberopa sina språkliga rättigheter (se avsnitt 2.2.1).

Vi bad även informanterna som inte *alltid* använder svenska med svenskspråkiga klienter att motivera varför de i dessa situationer inte talar svenska. Av svaren framgår att det i regel är fråga om bristande svensk-kunskaper. Alla informanter förutom två anger att de inte kan svenska tillräckligt bra för att kunna klara sig på svenska då de möter svensktalande klienter. B förklarar i intervjun att han har för vana att fråga klienten om denna talar finska. Som nämnts i avsnitt 7.2.2, gäller detta inte de allra enklaste muntliga situationerna som kommissarien vanligen sköter på svenska. B uppskattar emellertid att hans språkkunskaper inte är tillräckligt bra för att han ska kunna klara av mera krävande arbetsuppgifter på svenska. Att han inte kan prata ledig svenska är ytterligare en orsak till att han inte gärna använder svenska i muntlig kommunikation. I den Europeiska Referensramens kriterier anges att en språkanvändare på nivå B1, som krävs av poliserna i tvåspråkiga kommuner, borde kunna tala sammanhängande och göra sig förstådd. Uppenbart är emellertid att han/hon ibland stannar upp för att planera följande grammatiska och lexikala steg eller rätta till fel, särskilt vid längre avsnitt av fritt tal. Man förutsätts med andra ord ha bl.a. diskurs- och funktionell kompetens (se avsnitt 3.2). En annan sak är emellertid om poliserna i Vanda faktiskt anser att de har tillräckliga förutsättningar för att kunna fungera i situationer som kräver svensk-kunskaper, vilket vi redovisar i avsnitt 7.3.1.

B klargör i intervjun att han ställer sig positiv till svenska och också skulle vilja prata svenska, men känner sig frustrerad eftersom han inte kan uttrycka saker på det sätt han vill. Även informant C, som anger att hon *ibland* inleder eller fortsätter samtalet med en svenskspråkig klient på dennas modersmål, berättar att hon gärna skulle tala svenska, likaväl som andra språk, om hon bara kunde svenska bättre. Hon konstaterar att tröskeln att prata svenska är ganska låg men att hon inte vet hur långt hon klarar sig på svenska. Därför brukar också C, såsom informant B, fråga om det är möjligt att tala finska då hon möter en svenskspråkig klient. Förmodligen antar konstapeln att det sparar tid och är smidigare att uträtta ärendet på finska, om motparten kan finska. Att C inte alltid talar svenska med svenskspråkiga klienter motiverar hon med att hennes språkkunskaper inte är tillräckligt bra för att hon ska kunna sköta ärenden helt och hållet på svenska. Dessutom delar hon B:s åsikt om att klienterna ofta visar sig kunna också finska (se avsnitt 7.2.1).

Informant 2, som inte uppger sina språkkunskaper, berättar att hon frågar klienten om denna kan tala finska eller engelska. Informanten ger emellertid ingen förklaring till varför hon inte talar svenska. Intressant är att hon hellre använder engelska än svenska, även om behörighetskravet för en tjänst som polis förutsätter kunskaper i svenska. Informant 3 svarar i sin tur att han kan börja på svenska genom att fråga om klienten talar finska eftersom det för honom vore lättare att sköta ärendet på finska. Han preciserar, såsom de flesta informanter, att detta beror på att hans kunskaper i svenska inte är tillräckligt bra. Informant 6 beskriver i sin tur att alla diskussioner mellan honom och svenskspråkiga hittills har förts på finska eftersom båda parterna har förstått finska. Härav kan vi emellertid inte dra slutsatsen att informantens språkval berott på att han har brister i sina kunskaper i svenska. För de flesta poliser verkar det nog vara lättare att tala finska med klienter.

På samma sätt som informant 2 och 3 förklarar också informant 20 att hon frågar svenskspråkiga klienter om det är möjligt att använda ett annat språk som känns naturligare för henne. Informanten motiverar detta med att hon har rostiga svenskkunskaper. Samma informant anger emellertid, som framgått tidigare, att hon förhör på svenska. Härav kan vi dra slutsatsen att hon försöker fungera på svenska om situationen så kräver. Informant 24, som också hör till dem som beskriver att deras språkkunskaper inte är tillräckligt bra, antar dessutom att klienterna kan också finska. Därför använder han själv nästan aldrig svenska. Även informant 17 betonar att klienterna alltid talar finska bättre än han talar svenska. Hos informanterna verkar det sålunda råda, av svaren på fråga 24 att döma, en rätt allmän uppfattning att de svenskspråkiga klienterna i Vanda åtminstone i någon mån behärskar också finska. Intressant är att vi tidigare i denna avhandling har kommit till den motsatta slutsatsen. På basis av materialet som granskats i avsnitt 7.1.2 förefaller nämligen endast få informanter att vänta sig att de svenskspråkiga självklart är även finskkunniga. Sålunda har det uppenbarligen varit lönsamt att betrakta språkfrågor ur flera synvinklar, eftersom vi därigenom har kunnat bilda oss en mångsidigare och mer sanningsenlig uppfattning om informanternas föreställningar.

Informant C berättar i intervjun att hon, vid möte med svenskspråkiga klienter, ibland talar finska medan motparten talar svenska. Hon förklarar att detta i praktiken kan fungera bra,

om båda parterna förstår både finska och svenska tillräckligt väl. Då blir såväl polisen som klienten förstadd och båda får tala sitt modersmål. Detta tillvägagångssätt lyfts fram också i vissa svar i enkäten. Informant 21, som anger att hon *sällan* inleder/fortsätter diskussionen på svenska om hon antar eller vet att klienten är svenskspråkig, har märkt att ett framgångsrikt samtal mellan polisen och klienten kan föras på finska *och* svenska:

”En osaa puhua, mutta ymmärrän. Kerrankin asiakas puhui minulle ruotsia ja minä hänelle suomea, ymmärsimme hyvin toisiamme.” (21)

’Jag kan inte tala men förstår. En gång pratade klienten svenska med mig och jag pratade finska med honom/henne, och vi förstod varandra bra.’

Som vi kommer att diskutera i kapitel 8 kunde poliser i större utsträckning utnyttja denna möjlighet att låta klienten tala svenska men själv tala finska.

Användningen av svenska kan ibland även förknippas med emotionella aspekter:

”Ruotsi ei tule luontevasti, en luota itseeni/ruotsin kielentaitooni [sic] niin paljon, että se tulisi luontevasti. Häpeän puhua huonoa ruotsia sellaisen kanssa, joka osaa sitä hyvin.” (7)

’Min svenska är inte ledig, jag litar inte på mig själv/på mina svenskkunskaper så mycket att språket skulle vara ledigt. Jag skäms att tala dålig svenska med en person som talar svenska bra.’

Som nämndes ovan, konstaterar även informant B att han inte kan tala ledig svenska vilket utgör en orsak till att han inte gärna använder svenska. Vi ser detta beklagligt men kanske utgör det samtidigt en utmaning för svenskundervisningen vid Polisyrkeshögskolan där man i framtiden kunde lägga ännu större vikt vid autentiska språkbrukssituationer. Det är knappast möjligt att betona för mycket hur viktiga alla möjligheter att utveckla muntliga kunskaper i svenska är för polisstuderandena. Tre informanter motiverar att de inte alltid inleder/fortsätter diskussionen med svenskspråkiga på svenska med att de inte har tillräckligt stort ordförråd i svenska. Enligt dessa informanter räcker deras ordförråd inte till i arbetsuppgifter som kräver svenskkunskaper. Exempelvis anger informant 11 följande:

”Sanasto ei riitä monimutkaisiin/tärkeisiin asioihin. Yksinkertaiset ”small talkit” eivät riitä virkani/asioiden hoitamiseen.” (11)

’Ordförrådet räcker inte till i komplexa/viktiga ärenden. Att kunna enkla ”small talk” är inte tillräckligt för att sköta min tjänst/ärenden.’

Vad gäller lexikal kompetens (se avsnitt 3.2) borde poliserna, för att kunna definieras som språkanvändare på nivå B1, ha ett tillräckligt stort ordförråd för att klara av att bemöta klienter på svenska. Deras ordförråd borde räcka till för att de ska kunna uttrycka sig, om än ibland med viss tvekan och med hjälp av omformuleringar, vid sådana ämnen som t.ex. arbete och aktuella händelser. Informant 16 anger i sin tur följande:

”Mikäli henkilö vaatii niin yritän jatkaa ruotsin kielellä, mutta ruotsin kielen puhuminen on sen verran huonoa ettei asiakas saa mielestäni hyvää palvelua. Ja poliisin antaman palvelun kuuluu olla erittäin täsmällistä niin en kykene siihen ruotsin kielellä.” (16)

’Om en person kräver det så försöker jag fortsätta på svenska, men jag talar svenska så dåligt att klienten enligt min åsikt inte får tillräckligt bra betjäning. Och den betjäning som polisen ger behöver vara mycket noggrann, så jag kan inte göra det på svenska.’

På nivå B1 enligt CEFR förutsätts vidare att man i muntlig kommunikation får fram det som han/hon anser vara viktigast. Det framgår emellertid av kommentarerna ovan att polisen dessutom måste kunna uttrycka sig noggrant och detaljerat. Samtidigt ska polisen ta hänsyn till den i språklagen stadgade, grundläggande rättigheten för var och en att i kontakt med myndigheter använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska (se avsnitt 2.2.1). Som den förra kommentaren visar, verkar informant 11 anse att det är viktigare att koncentrera sig på att säkerställa noggrann betjäning än på myndighetens skyldighet att betjäna på svenska. Förmodligen anser hon sig vara tvungen att använda finska för att garantera god service eftersom hennes kunskaper i svenska inte är tillräckligt bra. Även den senare kommentaren av informant 16 vittnar om att det i praktiken kan vara svårt för polisen om en svenskspråkig klient kräver service på sitt modersmål men polisen anser sina kunskaper i svenska vara så bristfälliga att han/hon inte kan sköta situationen på svenska.

Informant B påpekar att t.o.m. den använda ordformen, t.ex. hur klienten blir tilltalad, spelar en viktig roll då en tjänsteman kommunicerar med allmänheten. Enligt B höjer

denna faktor ytterligare tröskeln att prata svenska eftersom en polis som är osäker på sina svensk-kunskaper inte vågar ta risken att hans agerande bedöms som grovt eller att han blir missförstådd. Även personlighetsfaktorer påverkar språklig aktivitet. Exempelvis kan tröskeln att prata svenska vara högre om man har dåligt självförtroende och misstänker att man inte klarar av situationen på svenska. På motsvarande sätt kan det för en polis som har gott självförtroende vara lättare att sköta situationer som kräver kunskaper i svenska. Individens personlighetsfaktorer som kan bidra till eller försvåra kommunikationen hör till existentiell kompetens, vilket vi tydliggjort i avsnitt 3.2.

De flesta poliserna i Vanda föredrar således finska framom svenska vid diskussioner med de svenskspråkiga. Som framgått ovan anser största delen av informanterna i vår undersökning att de har brister i sina svensk-kunskaper. Särskilt tycks deras ordförråd vara för snävt, vilket vållar svårigheter då de umgås med svenskspråkiga klienter. Härnäst behandlar vi närmare hurdan svensk språkfärdighet poliserna i Vanda har samt redogör därefter för polisernas möjligheter att utveckla och upprätthålla sina kunskaper i svenska.

7.3 Polisernas kunskaper i svenska

Följande beskrivning baserar sig på material från intervjuerna och enkätundersökningen. Avsnitt 7.3.1 ger en översikt av Vanda-polisernas svensk-kunskaper. Till de intervjuade poliserna ställde vi frågor om den språkkunskap som krävs av offentligt anställda. Därutöver bad vi dem ge ett allmänt vitsord för Vanda-polisernas färdigheter i svenska (för intervjustommen, se bilaga 2). Med hjälp av frågorna 14–16 i enkäten (se nedan) kartlade vi hur poliserna utvärderar sina kunskaper i svenska samt om de anser att kunskaperna är tillräckligt bra för att de ska kunna sköta sina arbetsuppgifter på svenska.

14. Onko ruotsin kielen taitosi mielestäsi riittävä pystyäksesi hoitamaan työtehtäväsi ruotsiksi?

'Anser du att dina svensk-kunskaper är tillräckligt bra för att du ska kunna sköta dina arbetsuppgifter på svenska?'

15. Kuinka hyvin mielestäsi ymmärrät ruotsinkielisten asiakkaiden puhetta?

'Hur bra anser du dig förstå de svenskspråkiga klienternas tal?'

16. Kuinka hyvin mielestäsi puhut ruotsia?

'Hur bra anser du dig tala svenska?'

I avsnitt 7.3.2 behandlas hurdan utbildning informanterna i vår undersökning har samt möjligheter till fortbildning i svenska.

7.3.1 Svensk språkfärdighet: Vandapolisen

Såsom nämndes i avsnitt 2.2.2 ska de som söker sådana statliga tjänster som förutsätter högskoleexamen hos en tvåspråkig myndighet ha utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i majoritetens språk och nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i minoritetens språk. Detta betyder att poliserna, som nuförtiden avlägger sin grundexamen vid Polisyreshögskolan, i det tvåspråkiga Vanda ska ha nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i svenska. Som det framgått av avsnitt 7.1.1 är det enligt A emellertid nuförtiden inte nödvändigt att vid anställning av poliser ta hänsyn till kunskaper i svenska eftersom poliser som söker tjänst vid Vanda polisstation har avlagt den språkexamen vid Polamk som ger dem den krävda behörigheten. Enligt lagen (se avsnitt 2.2.2) ska de sökandenas språkkunskaper emellertid kontrolleras t.ex. med hjälp av språkintyg och anställningsintervjuer. I avsnitt 7.1.1 har vi redogjort för hur Vanda-poliserna vid anställningstillfället har uppvisat sina kunskaper i svenska.

Som det framgått av avsnitt 4.2.2 baserar sig bedömningen av språkexamen vid Polamk på referensnivåerna i den Europeiska Referensramen. Med nivå B1 avses nöjaktig språkförmåga som krävs av tjänstemän. Vi frågade de intervjuade poliserna vad *nøjaktig* språkkunskap i praktiken betyder för dem. Enligt informant A måste en polis behärska basordförrådet och kunna förstå vardagligt språk. Han tillägger att en polis även ska kunna skriva lite, t.ex. en brottsanmälan, på svenska. A preciserar att nöjaktiga kunskaper inte räcker till vid förhör på svenska. B i sin tur definierar nöjaktig kunskap som förmåga att förstå enkla dokument skrivna på svenska och skriva lite. Till skillnad från den biträdande polischefens åsikt, kan en polis med nöjaktiga kunskaper i svenska enligt B emellertid inte skriva en brottsanmälan på svenska. B anger att nöjaktig förmåga däremot räcker till vid trafikövervakning. C anser i sin tur att nöjaktig förmåga och vitsordet *nøjaktig* i

språkexamen är en och samma sak. Enligt henne ska en polis kunna klara av vardagliga situationer, d.v.s. enkla diskussioner, på svenska samt kunna fråga om uppgifter av klienten. Här ser vi att termen *nöjaktig* språkförmåga inte är helt entydig, d.v.s. den betyder olika saker för olika personer.

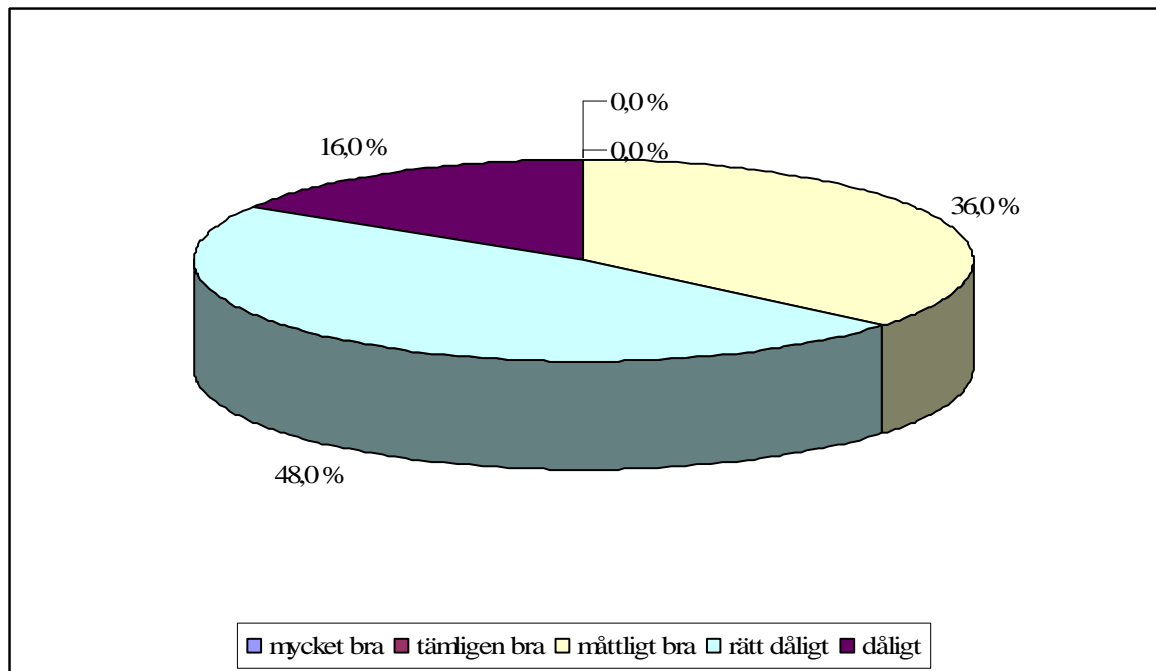
Av svaren i enkäten framgår att sammanlagt 15 informanter (57,7 %) anser sig förstå svenskspråkiga klienters tal *måttligt bra*. Sex informanter (23,1 %) anger att de *tämligen dåligt* förstår klienterna. Av poliserna anser fyra (15,4 %) att de *tämligen bra* förstår talad svenska. En informant uppskattar sig förstå svenskspråkigas tal *dåligt*. Såsom nämndes i avsnitt 3.3.1 borde en språkanvändare på nivå B1 kunna förstå huvudinnehållet i tydligt standardspråk om välkända företeelser som man regelbundet stöter på t.ex. i arbetet. Vad gäller poliser är det uppenbart att de situationer som poliser i sitt arbete råkar ut för mycket ofta är oförutsägbara. Informant 3 i enkätundersökningen konstaterar:

”Ruotsia vielä ymmärtää, muttei Sipoon ruotsia.” (3)

’*Man förstår nog svenska men inte den svenska som talas i Sibbo.*’

Kommentaren visar att poliser kan ha det svårt att förstå svenska om det inte är fråga om en standarddialekt. Ännu krävande kan situationen bli om personen är i nöd då talet kan vara ologiskt och oklart. Vad gäller att förstå svenska texter borde poliserna, om deras språkkunskaper ligger på nivå B1, enligt CEFR kunna förstå texter som till största delen består av allmänt språkbruk som hör till vardag och arbete. Vi har emellertid inte utrett hur bra informanterna i vår undersökning förstår vad de läser på svenska. Däremot kartlade vi hur ofta och i vilka slags situationer de läser svenska. Resultaten visar att Vanda-poliserna sällan läser svenska texter (se närmare 7.2.2).

I muntlig kommunikation borde en språkanvändare på nivå B1 enligt kriterierna i CEFR kunna binda samman fraser på ett enkelt sätt för att bl.a. beskriva erfarenheter och händelser. Som nämndes i avsnitt 3.3.1 ska han/hon också kunna kortfattat ge skäl och förklaringar till sina åsikter och planer. Figur 8 nedan visar hur bra eller dåligt poliserna i Vanda enligt sin egen bedömning *talat* svenska.

Figur 8 Själbedömning av muntliga kunskaper i svenska

Av figuren framgår att 48 %, d.v.s. 12 informanter, uppskattar sig tala svenska *rätt dåligt*. Sammanlagt nio poliser, d.v.s. 36 %, uppskattar att de *måttligt bra* talar svenska. Fyra informanter (16 %) anger att deras muntliga kunskaper i svenska är *dåliga*. En informant har inte besvarat frågan. B anger i intervjun att hans receptiva kunskaper i svenska är bättre än de produktiva. Han klarar med andra ord bättre av att höra/läsa svenska än av att själv tala eller skriva språket. Även C anser att hon förstår svenska bättre än hon producerar svenska. På det hela taget bedömer B att hans kunskaper i svenska är dåliga och tillägger att kunskaperna under åren har försämrats eftersom han så lite använder svenska. C kan inte ge någon helhetsbedömning av sina kunskaper i svenska eftersom hon arbetat som polis en så kort tid, och har använt svenska i så ringa grad.

Resultaten från vår undersökning visar sålunda att poliserna inte verkar tala svenska särskilt bra, trots att man redan i svenskundervisningen vid Polämik betonar muntliga färdigheter (se avsnitt 4.2.2). Det är dock möjligt att man har börjat ägna större uppmärksamhet åt polisaspiranternas muntliga kunskaper först vid ibruktagande av Polisskolans egen språkexamen 2007.

Här är det emellertid skäl att poängtera att avsikten med den gällande språklagen (se avsnitt 2.2) är att se till att de språkliga rättigheter som garanteras i grundlagen tillgodoses i praktiken. Detta förutsätter att det finns ett tillräckligt stort antal tjänstemän som behärskar svenska. Vid muntlig interaktion ska poliserna enligt nivå B1 kunna fungera på svenska i de flesta situationer där svenskspråkiga är inblandade. Poliserna borde dessutom utan förberedelser kunna delta i ett samtal om ämnen som har anknytning till deras arbete. Det verkar som om Vanda-poliserna inte uppnår denna fastställda nivå. Man ska emellertid hålla i minnet, som nämnts ovan, att det i polisernas vardag uppstår även situationer som de inte tidigare råkat ut för. Då kan man inte förvänta sig att polisen utan problem ska kunna klara sig på svenska. Man har också tagit hänsyn till oväntade situationer vid utarbetning av de gemensamma referensnivåerna för språkanvändare (CEFR). På nivå B1 kan man enligt CEFR fortfarande göra grova fel när man uttrycker mer komplexa tankegångar eller hanterar okända ämnen och situationer. I uttal, som förutsätts vara begripligt, kan det ibland förekomma brytning och enstaka felaktigt uttalade ord. Vi har inte kartlagt hur bra poliserna i Vanda uttalar svenska, d.v.s. deras fonologiska kompetens (se avsnitt 3.2), men i avsnitt 7.3.2 redogör vi för de delområden inom språkfärdighet som informanterna anser att de har begränsningar på.

För att svenskspråkiga i Finland ska bli betjänade på sitt modersmål måste det, som konstaterats ovan, finnas tillräckligt med svenskkunniga poliser. I intervjuerna frågade vi vilket vitsord de intervjuade skulle ge svenskkunskaperna hos polismännen i Vanda. A:s allmänna bedömning är *nöjaktig* -, med vilket han troligen avser att Vanda-polisernas språkkunskaper inte ligger på den nivå som krävs men att de inte ligger mycket långt den heller. B i sin tur uppskattar att poliserna i Vanda kan svenska *dåligt*. Enligt honom har äldre poliser normalt ännu sämre språkkunskaper än de yngre. Att svenska inte längre ingår som ett obligatoriskt ämne i studentexamen är enligt B bekymmersamt eftersom det kan leda till att många polisaspiranter i framtiden kommer att sakna baskunskaper i svenska. Även informant 17 i enkätundersökningen anger att man inom Vandapolisen talar svenska rätt dåligt. C vet inte hur bra poliserna i Vanda behärskar svenska och kan sålunda inte ge någon allmän bedömning av polisernas kunskaper. I enkätundersökningen (se fråga 29 i bilaga 1) nämner tre informanter att svenskspråkiga inte alltid talar svenska med polisen eftersom polisen ofta talar så dålig svenska eller inte kan svenska. Dessa svar visar inte

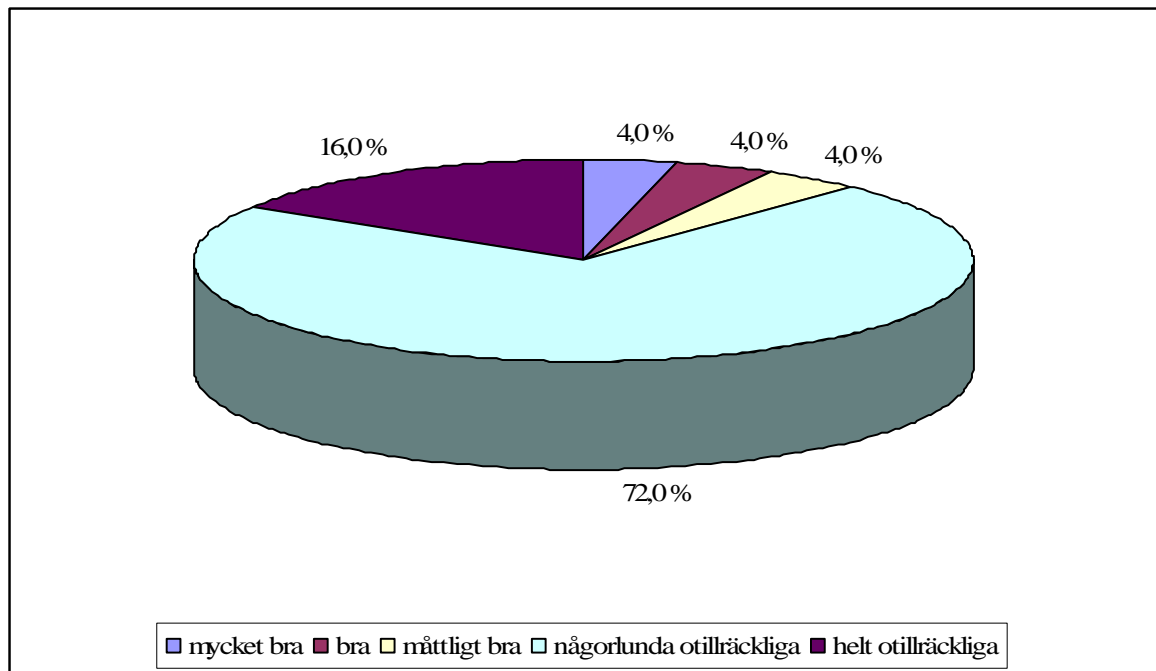
bara att poliserna själva bedömer att de har bristande kunskaper i svenska utan att poliserna tror att även de svenskspråkiga klienterna tycker det. Informant 11 anger att det inte nödvändigtvis är fråga om att svenskspråkiga klienter inte vågade eller ville tala svenska utan det enligt henne är möjligt att finskspråkiga inte vill göra det. Informanten preciserar emellertid inte om hon avser finskspråkiga poliser eller den finskspråkiga befolkningen i allmänhet. I enkäten anger B följande om poliserna i Vanda:

”Melkein kaikilla on todistus ruotsin kielen osaamisesta, mutta juuri kukaan ei osaa sitä puhua riittävästi hyvin.” (B)

’Nästan alla har ett intyg över svensk språkfärdighet, men nästan ingen kan tala svenska tillräckligt bra.’

Även här ser vi att lag och praktik inte alltid går hand i hand. Såsom nämndes i avsnitt 2.2.2 bestäms det i lagen att en myndighet som anställer personal ska försäkra sig om de faktiska språkkunskaper som krävs för arbetsuppgifterna. Om det emellertid finns grund i kommentaren ovan garanterar ett intyg över språkkunskaper inte att de språkliga rättigheterna för svenskspråkiga i Finland förverkligas. Med andra ord garanterar ett intyg i sig inte att poliserna i praktiken faktiskt har tillräckliga kunskaper i svenska, särskilt om språkexamen har avlagts för en lång tid sedan. När man tar hänsyn till att poliserna i Vanda anger sig använda svenska lite i sitt arbete, är det sannolikt att deras kunskaper i svenska försämras med tiden.

Vi har även undersökt i vilken mån poliserna i Vanda uppskattar sina kunskaper motsvara arbetsuppgifternas anspråksnivå. I enkäten har vi utrett detta genom att fråga huruvida poliserna anser att deras kunskaper i svenska är tillräckligt bra för att de ska kunna sköta sina arbetsuppgifter på svenska. Figuren nedan visar hur poliserna besvarade denna fråga.

Figur 9 Graden av motsvarighet mellan de uppskattade svenskkunskaperna och arbetsuppgifternas anspråksnivå

Av figur 9 framgår att största delen, d.v.s. 72 %, av poliserna anser att deras kunskaper i svenska är *någorlunda otillräckliga*. Fyra informanter (16 %) anger att deras språkkunskaper är *helt otillräckliga* i polisarbetet. En informant (4,0 %) uppskattar sig ha *måttligt bra* kunskaper i svenska medan en annan polis anger att hon har *bra* svenskkunskaper. Vidare visar figuren att endast en informant anser att han har *mycket bra* kunskaper i svenska. Enligt informanten använder han emellertid *aldrig* svenska i polisarbetet. Likaså har han på frågan om hur ofta poliser möter svenskspråkiga klienter svarat *aldrig*. Hans kunskaper i svenska har med andra ord aldrig kommit till praktisk användning i arbetslivet. Följaktligen har vi ingen aning om huruvida hans kunskaper skulle räcka till om han en gång mötte en svenskspråkig klient och var tvungen att ge betjäning på dennas modersmål. Slutligen har en svarande lämnat svarsfältet tomt. Om de intervjuade poliserna anser att nöjaktig kunskap, som poliserna antas ha, innebär tillräcklig kunskap klargörs i avsnitt 7.3.2.

Som ovan framgått, bedömer majoriteten av informanterna i vår undersökning att deras muntliga färdigheter lämnar rätt mycket att önska. I genomsnitt verkar receptiva kunskaper hos poliserna vara något bättre. Bekymmersamt är dock att informant B:s

helhetsbedömning av Vanda-polisernas svenskkunskaper inte är särskilt uppmuntrande och att de flesta informanter anser att deras språkkunskaper inte räcker till i polisarbetet. Nu går vi över till att redogöra för hurdan utbildning informanterna i vår undersökning har, samt vilka möjligheter poliserna har att utveckla och upprätthålla sina kunskaper i svenska.

7.3.2 Utbildning och fortbildning i svenska

I speciallagstiftningen fastställs hurdan utbildning poliser hos en tvåspråkig myndighet förutsätts ha. Behörighetsvillkoren gällande svenska har vi redogjort för i avsnitt 2.2.2 av vilket framgår att svenskkunskaper kan visas genom *allmänna språkexamina*, genom *språkexamina för statsförvaltningen* eller genom *studier*. Alla de tre alternativen har vi beskrivit utförligare i 3.2.2. Eftersom möjligheter är så flera ville vi utreda vilka examina de poliser som deltog i vår undersökning har avlagt. Dessutom ville vi försäkra oss om att samtliga informanter faktiskt har skaffat sig den föreskrivna behörigheten. Den i avsnitt 2.2.2 beskrivna lagen stadgar även att myndigheten ska se till att personalen fortlöpande upprätthåller sina kunskaper i svenska. Därför lönade det sig att ta reda på hur detta krav förverkligas inom Vandapolisen. Av detta avsnitt framgår i vilken mån och på vilket sätt svenskkunskaper hos poliserna i Vanda uppehålls och utvecklas. Utöver denna eventuella fortbildning inom Vanda-enheten och informanternas andra kunskapsutvecklande insatser ägnar vi föreliggande diskussion åt deras utbildning i svenska.

Vi bad samtliga deltagare i enkätundersökningen att uppräknade *läroanstalter*, förutom grundskolan, i vilka de har avlagt svenskstudier. Vi gav fyra alternativ att kryssa för: *gymnasium*, *yrkesskola*, *Polisskola/Polamk* och *andra, vilka*. 21 informanter (80,8 %) anger att de har slutfört gymnasiets lärokurs i svenska. Troligen är det korrekta antalet 22 eftersom ytterligare en kommissarie i svarsfältet för följande fråga nämner att han har avlagt studentprov i B-svenska. Till informanter med gymnasiebakgrund hör en kvinnlig överkonstapel som dessutom är yrkesskolutbildad. Utöver henne har tre poliser, som saknar gymnasieutbildning, genomgått kurser i svenska vid en yrkesskola. Iögonenfallande är att alla informanter inte har satt kryss för det tredje alternativet (Polisskola/Polamk), såsom vi antog, utan tre polismän har lämnat rutan tom. Troligen har åtminstone en av dem gjort det av misstag eftersom det framgår av svaret på följande fråga att han har avlagt ett

språkprov i svenska vid Polisskola eller Polisyreshögskolan. Däremot kan vi inte vara säkra på om detsamma gäller också de två andra informanterna, d.v.s. 3 och 9. Eftersom de har utexaminerats för en så lång tid sedan, år 1995 och 1987, har de eventuellt kunnat ersätta Polisskolans svenskstudier med tidigare avlagda kurser. Av formuläret framgår att informant 3 i stället har studerat svenska på gymnasiet samt att informant 9 har gjort detta vid en yrkesskola. Såsom diskuterats i 4.2.2 är det nuförtiden inte möjligt att en polisaspirant befrias från hela svenskundervisningen, utan vissa delar av den är obligatoriska för samtliga studerande. De flesta informanter har inte avlagt studier i svenska vid någon annan läroinrättning än vid dem som behandlats ovan (gymnasium, yrkesskola och Polisskola/Polamk). Endast tre poliser har kryssat för det fjärde alternativet i svarsfältet och givit en kortfattad beskrivning av tilläggstudiernas karaktär. Till dessa tre informanter hör en överkonstapel som har deltagit i svenskundervisning vid *medborgarinstitut*. En äldre konstapel har i sin tur avlagt ämbetsexamen i svenska (fi. ruotsin kielen virkatutkinto) med vilken hon förmodligen avser provet i den s.k. tjänstemannasvenskan. Slutligen förklarar en informant att han vid *Åbolands folkhögskola* har gått en ettårig språklinje för finskspråkiga samt att han dessutom har avlagt några kurser i svenska vid ett *universitet*.

För att få mer detaljerad information om Vanda-polisernas utbildning frågade vi vilka *examina eller prov i svenska* informanterna har avlagt. Vi efterfrågade även nivån på vilken examen är avlagd, årtalet för avläggandet samt den givna bedömningen.

Av de 22 informanter som har gymnasiebakgrund har 20 avlagt *studentprov i B-svenska*, medan endast en informant har läst den långa lärokursen och således avlagt *studentprov i A-svenska*. På en blankett anges däremot ingen nivå (A eller B). Poliserna har avlagt studentprovet under tidsperioden 1980–2004. De vanligaste vitsorden bland dem är *C* (nio informanter) och *B* (fem informanter), medan de allra lägsta och högsta vitsorden är sällsynta. Vitsordet saknas i två blanketter. Ett positivt resultat är att bara en informant uppger sig ha fått det lägsta vitsordet (*A*) samt att även högre vitsord som *M* och *L* förekommer i vårt material. *M* har givits åt två äldre konstaplar, och två överkonstaplar har fått *L*. Nämnvärt är att den enda som avlagt provet i A-svenska har uppnått det allra högsta vitsordet (*L*). Såsom diskuterats i avsnitt 3.3.2.3 utgör ett studentexamensbetyg emellertid

inte tillräckligt bevis på att man har de svenskkunskaper som krävs av poliserna hos en tvåspråkig myndighet. Däremot skulle informant 20 ha kunnat ersätta den examen för statsförvaltningen som mäter ens förmåga att förstå svenska, eftersom han har avlagt provet i A-svenska med ett vitsord som är högre än *B*.

Vid första anblicken på de ifyllda frågeformulären verkar det som om nio informanter hade tagit den språkexamen i svenska som anordnas vid den nuvarande Polisyrkeshögskolan. Förvånande är emellertid att fyra svarande påstår sig ha gjort detta innan språkexamen tagits i bruk, d.v.s. före 2007, vilket möjligen beror på att informanterna har förväxlat denna examen med den för statsförvaltningen. En av de fyra informanterna anger t.o.m. det givna vitsordet, *h*, som inte tillhör de tre vitsordalternativen. I avsnitt 4.2.2 har vi förklarat att man antingen blir *underkänd* eller får *nöjaktig* eller *god*. Det påstådda vitsordet *h* kunde sålunda tolkas som godkänd (fi. *hyväksytty*) eller god (fi. *hyvä*). De övriga tre informanter som uppger sig före 2007 ha avlagt denna språkexamen kan däremot, av lätt insedda skäl, inte ange något vitsord.

Följaktligen antar vi att endast fem informanter verkligen har avlagt *språkexamen i svenska vid Polisskola eller Polamk*. Examen har avlagts mellan åren 2007 och 2009. Åtminstone två informanter har klarat den *nöjaktigt*. Ytterligare två kostaplar uppger sig ha blivit godkända men anger ingen bedömning. En blankett saknar däremot inte bara vitsordet utan också anteckning om huruvida informanten överhuvudtaget har blivit godkänd eller inte.

Bland informanterna finns bara två konstaplar som har deltagit i *allmänna språkexamina*. Den ena har avlagt språkexamen i svenska på grundnivå år 2005 vilket emellertid inte räcker till att bevisa nöjaktiga kunskaper i svenska. I avsnitt 3.3.2.1 har vi nämnt att offentligt anställda ska avlägga denna examen på åtminstone mellannivå för att kunna uppfylla behörighetsvillkoren gällande svenska. Vi ska emellertid ta med i beräkningen att informanten eventuellt minns fel och att han kan ha deltagit i examen på mellannivå. Den andra informanten, som har avlagt examen 1999, kan i sin tur inte komma på vare sig nivå eller vitsordet. Följaktligen går det inte att analysera hennes svar.

Språkexamina för statsförvaltningen förefaller däremot vara mer populära bland informanterna. Mellan åren 1989 och 2008 har sammanlagt 11 informanter (42,3 %) avlagt de språkexamina som mäter ens förmåga att använda svenska. Trots att en kommissarie inte nämner något årtal framgår det av hans blankett att han har avlagt examina enligt det nya systemet, d.v.s. 2004 eller senare. I avsnitt 3.3.2.2 har vi redogjort för de nutida språkexamina i svenska samt hur de skiljer sig från de gamla. Den gamla examen som tre informanter har avlagt bestod av två delprov: läs- och hörförståelse och tal- och textproduktion. Två informanter har klarat båda delproven *nöjaktigt*, medan en överkonstapel har uppvisat *goda* kunskaper i bägge. Totalt åtta informanter, varav en konstapel inte uppger några bedömningar, har deltagit i de förnyade språkexamina i svenska. De innefattar tre särskilda examina i vilka man mäter såväl ens förmåga att *förstå* svenska som förmågan att använda svenska i *tal* och i *skrift*. Fyra konstaplar har klarat dessa tre examina *nöjaktigt* medan en kvinnlig kommissarie har utfört en *god* prestation i alla tre. Informant C har i sin tur fått vitsordet *god* för sin förmåga att använda svenska i tal men hennes prestation i de två andra examina var *nöjaktigt*. För informant 6:s del är det tvärtom. Han har kunnat uppvisa *goda* kunskaper i andra examina utom den som mäter muntlig språkfärdighet i svenska. Slutligen har vitsordet *utmärkt* inte givits åt någon informant, vad gäller både de gamla och nya examina.

Nämnavert är att två nyblivna konstaplar, informanterna C och 22, anger att de samma år har avlagt två likvärdiga språkexamina i svenska: språkexamina för statsförvaltningen samt den språkexamen som anordnas vid Polamk. Även om detta kan förefalla som onödigt har informanterna antagligen deltagit i två examina för att uppnå ett så bra resultat som möjligt. Genom att *utmärkt* klara i språkexamina för statsförvaltningen skaffar man sig behörighet att tjänstgöra också i svenskspråkiga kommuner samt i de tvåspråkiga kommuner som har svenska som flertalets språk (se vidare 2.2.2). Bägge informanterna har emellertid avlagt dessa examina på den lägre nivån och har sålunda inte kunnat uppnå ett högre vitsord än *god*. Som konstaterats ovan har informant C lyckats uppvisa *goda* kunskaper i den examen som mäter ens förmåga att använda svenska i tal vilket betyder att hennes kunskaper i detta avseende överträffar minimikravet för offentligt anställda. Följaktligen kan vi anta att muntliga kontakter med svenskspråkiga klienter inte vållar några stora problem för henne. Annars är hennes svenskkunskaper på *nöjaktigt* nivå, av de

avlagda examina att döma. Informant 22 har däremot uppvisat nöjaktig svensk språkfärdighet i samtliga examina.

Tack vare sitt deltagande i de två examina som behandlats ovan har informant C kunnat bidra till vår undersökning med en polissynpunkt på de nutida examinas innehåll och svårighetsgrad. I intervjun uppskattar hon att språkexamina för statsförvaltningen är svårare än den examen som avläggs vid Polamk. Hon anser emellertid att den sistnämnda, som anknyter till polisyrket, bättre motsvarar arbetslivets krav vilket talar för att den fyller sin funktion. Bakom bearbetning av språkexamen vid Polamk låg nämligen idén om att den skulle mäta den svenska språkfärdighet som behövs i polisens arbetsuppgifter. Dessutom är temaområdena i språkexamina för statsförvaltningen mindre begränsade eftersom de är avsedda även för andra offentligt anställda än poliser. Följaktligen kan några teman vara obekanta och av mindre relevans för en blivande polis, vilket lätt leder till att hela examen upplevs som mycket krävande.

Av uppgifterna på de ifyllda frågeformulären kunde man komma till den slutsatsen att 10 informanter³ (38,5 %) saknar bevis över den svenska behörighet som fordras av statliga tjänstemän. Exempelvis anger sex informanter att de bara har avlagt studentprov i B-svenska och därutöver har en informant låtit bli att kryssa för några examina alls. På grund av informanternas anonymitet kan vi inte försäkra oss om huruvida uppgifterna stämmer. Om de gör det är det naturligtvis fråga om ett allvarligt missförhållande i polisens verksamhet. Vi antar snarast att åtminstone en del av informanterna helt enkelt inte kan komma på alla detaljer som efterfrågas i enkäten och har beslutat att inte uppge någon information som möjligen är felaktig. Det kan dessutom hända att särskilt de mest erfarna poliserna i vår undersökning har glömt bort t.o.m. namnet på den avlagda examen eftersom de kan ha utexaminerats för över 20 år sedan.

Före diskussionen om examina avslutas vill vi framhålla att några slutsatser om polisernas faktiska kunskaper i svenska inte kan dras på basis av hur de har lyckats i en språkexamen. Trots att en hel del informanter förhållandevis bra har klarat en språkexamen eller ett

³ Till dessa hör även informant 16 som uppger sig ha avlagt allmän språkexamen i svenska på grundnivå, medan nöjaktig språkfärdighet kan bevisas genom ett intyg över examen på mellan- eller hög nivå.

språkprov i svenska uppskattar de flesta, som angivits i 7.3.1, att deras svenskkunskaper i verkligheten ligger på en tämligen låg nivå.

Slutligen sammanfattar vi alla examina avlagda av informanterna i tabell 2 nedan. För tydlighetens skull ger vi bara namnet på examen och antalet informanter som har avlagt den. Vi utesluter sålunda bedömningar samt nivån på vilken examen har avlagts. Vid utarbetning av tabellen tog vi inte heller hänsyn till eventuella fel i informanternas anteckningar, med undantag av antalet informanter som uppger sig ha avlagt språkexamen i svenska vid Polamk eller studentprov i svenska. Som framgått ovan anser vi att uppgifterna för dessa examinas del tydligen inte stämmer. Därför anger vi inom parentes antalet som enligt vår åsikt är korrekt. Resten av de givna utbildningsuppgifterna har vi däremot tolkat så som de står på de ifyllda formulären.

Tabell 2 Informanternas utbildning: de avlagda examina i svenska

Avlagd examen i svenska	<i>Studentprov i svenska</i>	<i>Språkexamen vid Polamk</i>	<i>Allmän språkexamen</i>	<i>Språkexamen för statsförvaltningen</i>	<i>Ingen examen /endast studentprov</i>
Antalet informanter	21 (22)	9 (5)	2	11	9

Även svenskundervisningen som ges vid Polamk är av väsentlig vikt i vår undersökning. I intervjun bad vi informanterna B och C att förklara i vilken mån de svenskstudier som ingår i polisens grundutbildning enligt dem motsvarar anspråksnivån på polisarbetet. Dessutom frågade vi om de anser att en polis med *nöjaktiga* svenskkunskaper klarar av att sköta sina arbetsuppgifter på svenska. I avsnitt 7.3.1 har vi redogjort för hur informanterna själva uppfattar och definierar den krävda nöjaktiga språkförmågan i svenska.

Enligt B räcker studierna i svenska inte till om utgångsnivån hos polisaspiranten är för låg. Han konstaterar vidare att utbildningen för svenskans del lämnar övrigt att önska. Informant C betonar i sin tur studerandenas egna ansträngningar. Hon menar att svenskstudierna troligen är tillräckligt omfattande om polisaspiranten orkar göra sig besvär

med sin egen inläring. Med detta syftar C, så vitt vi förstår, på ens *existentiella kompetens* och *inlärningsförmåga* som behandlats i 3.2.2. Enligt henne kan sålunda bra resultat uppnås om polisaspiranten har en stark motivation för studierna och förmågan att effektivt utnyttja de inlärningsmöjligheter som skapas under svenskundervisningen.

Här ska vi ta hänsyn till att erfarenheter av svenskundervisning hos B och C avsevärt kan skilja sig åt eftersom de har utexaminerats med nästan 20 års mellanrum. Trots att B möjligen är medveten om alla de utförda förändringarna uppfattar vi C:s bedömning som trovärdigare eftersom hon själv har genomgått den nutida utbildningen. Däremot är B mer erfaren och därigenom kanske mer kapabel att uppskatta huruvida en polis med nöjaktig svensk språkfärdighet är förmögen till att klara av polisens vardagliga arbete på svenska. Enligt honom är nöjaktiga kunskaper inte tillräckliga medan C uppskattar att de i Vanda är det. Av sina egna erfarenheter sluter C sig till att Vanda-poliserna rätt sällan behöver svenska, vilket framgått redan i avsnitt 7.2.2. Där har vi förklarat att hon under sin några års långa poliskarriär har använt svenska bara vid tre tillfällen. Ändå preciserar C att de poliser som tjänstgör i ett område där andelen svenskspråkiga är högre än i Vanda ska kunna svenska bättre än nöjaktigt. Att B förhåller sig till språkkunskapskravet på annat sätt än C kan delvis bero på att deras arbetsuppgifter är någorlunda olika till sin natur. För att kunna sköta en brottskommisaries (B) uppgifter på svenska ska man vara betydligt mer svenskkunnig än vid skötande av en äldre konstapels (C) alldagliga arbete (se vidare 7.1.1).

Svenskkunskaper hos informanterna som deltagit i enkätundersökningen har vi till största delen behandlat i 7.3.1. Vi har dock inte ännu analyserat svaren på frågan (17) om huruvida informanterna anser att deras svenskkunskaper lämnar övrigt att önska. För att precisera frågan bad vi poliserna att nämna de delområden i vilka språkkunskaperna enligt dem är särskilt bristfälliga. Två informanter har lämnat svarsfältet blankt, medan sammanlagt åtta svarande (33,3 %) anger att brister finns i *alla* delområden. Dessutom säger drygt hälften av informanterna att *talande* vållar största problem, vilket också framgått av analysen i 7.3.1. Hos fem informanter beror svårigheterna först och främst på ett begränsat *ordförråd*. Tre konstaplar anser i sin tur att det är svårt att *förstå* svenska. Problem med *skrivande* nämns däremot endast i två blanketter vilket antagligen beror på att skriftliga kunskaper i svenska hos Vanda-poliserna mycket sällan sätts på prov. I avsnitt

7.2.2 har vi gjort gällande att största delen av informanterna vid skötande av sina arbetsuppgifter aldrig skriver på svenska. Det är följaktligen logiskt att de inte ser problem i att göra något som de aldrig behöver göra. Slutligen tar en kvinnlig konstapel (informant 11) upp brister i *grammatik*. Av detta kan vi emellertid inte dra den konklusionen att hon talar svenska mindre korrekt än de övriga informanterna. Eftersom människor fäster uppmärksamhet vid olika aspekter hos språket, beroende på hurdan språkanvändare man är, kan *grammatisk kompetens* hos informant 11 vara t.o.m. högre än denna hos flera andra informanter. Bland poliser är det troligtvis vanligare att lägga större vikt vid *semantisk kompetens* vilket innebär att de främst syftar till att göra sig förstådda och uppfattar exempelvis placering av negation som inte alls väsentlig. Olika kompetenser har vi diskuterat utförligare i avsnitt 3.2.

Redogörelsen ovan talar för att svensk kunskaperna hos Vanda-poliserna behövs uppehålla och utveckla. Dessutom ingår det i myndighetens skyldigheter att se till att de anställdas språkkunskaper befinner sig på en tillräckligt hög nivå för att svensk betjäning kan ordnas på ett lagenligt sätt. Därför intresserar vi oss för hur informanterna själva upprätthåller sina kunskaper samt för hurdana utbildningsmöjligheter Vanda-poliserna har.

För att få reda på informanternas egna ansträngningar frågade vi hur ofta de använder svenska på fritiden. Av fråga 19 med fem fasta svarsalternativ framgår att 76,9 % av informanterna (*nästan*) *aldrig* gör det. Däremot anger fyra svarande att de *ibland* utnyttjar sina svensk kunskaper vid fritidsaktiviteter. Två informanter har i sin tur kryssat för alternativet *sällan*, medan ingen har satt kryss för rutorna *tämligen ofta* eller *ofta*. Trots att både informant B och C i blanketten anger svarsalternativet (*nästan*) *aldrig* berättar B i intervjun att han då och då tittar på svenska nyheter, läser svenska tidningar eller besöker svenska webbsidor. Däremot har C satsat på sin egen inläring av svenska genom att hon under sin utbildningstid har deltagit i utbytesprogrammet Nordcop. I avsnitt 4.2.1 har vi förklarat att polisspiranterna kan söka till att studera i vilket nordiskt land som helst men C ville absolut åka till Sverige för att utveckla sina kunskaper i svenska.

Efter att ha genomgått svaren på fråga 19 blev vi inte överraskade över resultaten gällande följande fråga. I fråga 20 utreds om informanterna i det civila har återkommande kontakter

med svenskspråkiga släktingar eller vänner. Trots att diskussioner på svenska enligt vår åsikt är ett effektivt sätt att träna ens språkkunskaper verkar de flesta informanter inte utnyttja denna metod. Totalt 88,5 % av informanterna uppger att de vanligen inte använder svenska i vän- och familjekretsen. Bland svarande finns emellertid tre informanter vars närmaste krets innefattar någon med vilken de regelbundet kommunicerar på svenska. En av dessa tre poliser vill precisera att denna svensktalande person är en bekant med vilket hon antagligen menar att personen inte tillhör hennes nära vänner.

Av informanternas svar att bedöma är Vanda-polisernas användning av svenska utom arbetstid mycket sällsynt. I upprätthållande och utveckling av polisernas svenskunskaper verkar sålunda en betydligt stor del av ansvaret vila på polismyndigheten. I samtliga intervjuer efterfrågade vi eventuella lösningar på att förbättra personalens svenskunskaper. Enligt A, d.v.s. den biträdande polischefen, uppmuntrar polisen till tilläggstudier samt anordnar dem i mån av möjlighet och de anställdas intresse. Han tillägger att det tidvis erbjuds studier som förstärker språkkunskaper och yrkesskicklighet. Detta står emellertid i strid med det som framkommit i enkätundersökningen. Alla utom en informant (11) anger att de *inte* har erbjudits några möjligheter till fortbildning i svenska. Informant 11 preciserar att något slags utbildningsmaterial som man självständigt kan studera finns tillgängligt på nätet. Eventuellt beror motstridigheten på att polisen på sistone inte har haft resurser för att anordna några tilläggsstudier eller på att personalen särskilt inte har efterfrågat fortbildningsmöjligheter. Ändå ger vår undersökning vid handen att en del av informanterna hyser ett visst intresse för vidareutbildning i svenska. Trots att ingen fråga på formuläret direkt handlar om informanternas iver för att fortbilda sig nämner två kvinnliga konstaplar att kurser i svenska skulle vara välkomna.

"Valtio voisi järjestää kursseja. Menisin!" (11)

'Staten kunde anordna kurser. Jag skulle delta i dem!'

En informant (21) uttrycker även sin önskan om uppgifter i muntlig framställning. Vi håller med henne om att dessa övningar skulle vara synnerligen nyttiga eftersom största brister i Vanda-polisernas svenskunskaper verkar gälla deras förmåga att använda svenska i tal, såsom visats i vår undersökning (se även föregående avsnitt).

"Olisi mukavaa saada lisäkoulutusta -> enemmän käytännön puhumista." (21)

'Det skulle vara trevligt att få fortbildning -> mer praktiska muntliga övningar.'

Dessutom uppfattar informanterna B och C internutbildning i svenska som en potentiell lösning på polisernas delvis bristfälliga svensk-kunskaper. Båda understryker att utbildningen skulle ske på arbetstid. Dessutom förklarar bägge att en vistelse i Sverige eller i en svenskspråkig miljö kunde vara till nytta. Enligt B kunde detta sjunka tröskeln att tala svenska. Däremot är han inte övertygad om att fortbildning i svenska skulle leda till några bra resultat vad gäller de poliser som startar från noll. I brist på tid och resurser är det enligt honom mycket osannolikt, om inte omöjligt, att avsevärt kunna höja dessa polisers kunskapsnivå i svenska. B misstänker dessutom att inte heller t.ex. diskussioner på svenska med finlandssvenska kollegor skulle hjälpa till. Han menar att alla Vanda-poliserna i princip kunde upprätthålla och t.o.m. utveckla sina språkkunskaper med hjälp av dessa kollegor men tror att det inte skulle fungera i praktiken.

Utöver informanternas förslag ovan har vi kommit på ytterligare några beaktansvärda idéer till på vilket sätt polisens verksamhet kan utvecklas. Data som vi inom ramen för denna undersökning har samlat in visar att den svenska betjäningen för närvarande lämnar övrigt att önska. I följande kapitel ska vi komma med våra egna ståndpunkter i hur svenskans ställning inom polisen kan förstärkas. Emellertid inleder vi diskussionen med en återblick över de ovan behandlade resultat som i ljuset av undersökningens syfte är mest relevanta.

8 Diskussion av resultaten

I det föregående har vi framställt och analyserat resultaten från vår undersökning. Vi har tagit upp både styrkor och svagheter som vi upptäckt i hur språkliga rättigheter för svenskspråkiga tas hänsyn till inom Vandapolisen. I detta kapitel sammanfattar vi de allra väsentligaste resultaten genom att besvara de i avsnitt 1.1 uppställda forskningsfrågorna var för sig. Efter att ha givit en kortfattad redogörelse om den svenska betjäningens nuläge inom Vandapolisen lägger vi fram förslag om de åtgärder som polisen enligt oss ska vidta för att garantera att de svenskspråkiga i Finland erbjuds en så tillfredsställande service som möjligt.

Hur beaktas rättigheterna för svenskspråkiga i Vandapolisens verksamhet?

För att bringa klarhet i hur språklagens bestämmelser i polisens verksamhet omsätts i praktiken har vi inledningsvis utrett de principer och praxis som följs inom Vandapolisen. I avsnitt 7.1 har vi redogjort för polisens utgångspunkter för säkerställande av de svenskspråkiga finländarnas rättigheter. Genom att granska såväl ledningens som de anställdas synpunkter har vi fått fram inte bara hur de språkliga rättigheterna ska beaktas utan också i vilken mån de egentligen förverkligas i Vanda.

Enligt lagen angående den språkkunskap som av statstjänsteman ska erfordras skulle Vanda-poliserna uppvisa minst nöjaktiga kunskaper i svenska. I avsnitt 7.1.1 har vi emellertid gjort gällande att endast hälften av informanterna i vår undersökning uppger att de vid anställningstillfället har styrkt sin behörighet med betyg eller genom en intervju på svenska. Däremot anger den andra hälften att de inte har bevisat sina språkkunskaper i enlighet med vad som föreskrivs i språkkunskapslagen (se 2.2.2). Detta något häpnadsväckande resultat kan delvis bero på att de informanter som genomgått den nutida polisgrundutbildningen inte nödvändigtvis har uppvisat ett *separat* intyg över sina språkfärdigheter eftersom utbildningen numera innefattar en språkexamen i svenska. Denna detalj påpekas även av den biträdande polischefen. Däremot förblir det oklart varför anställaren inte har kontrollerat att även de övriga informanterna, som utexaminerats för flera år sedan, har den språkfärdighet i svenska som språkkunskapslagen förutsätter.

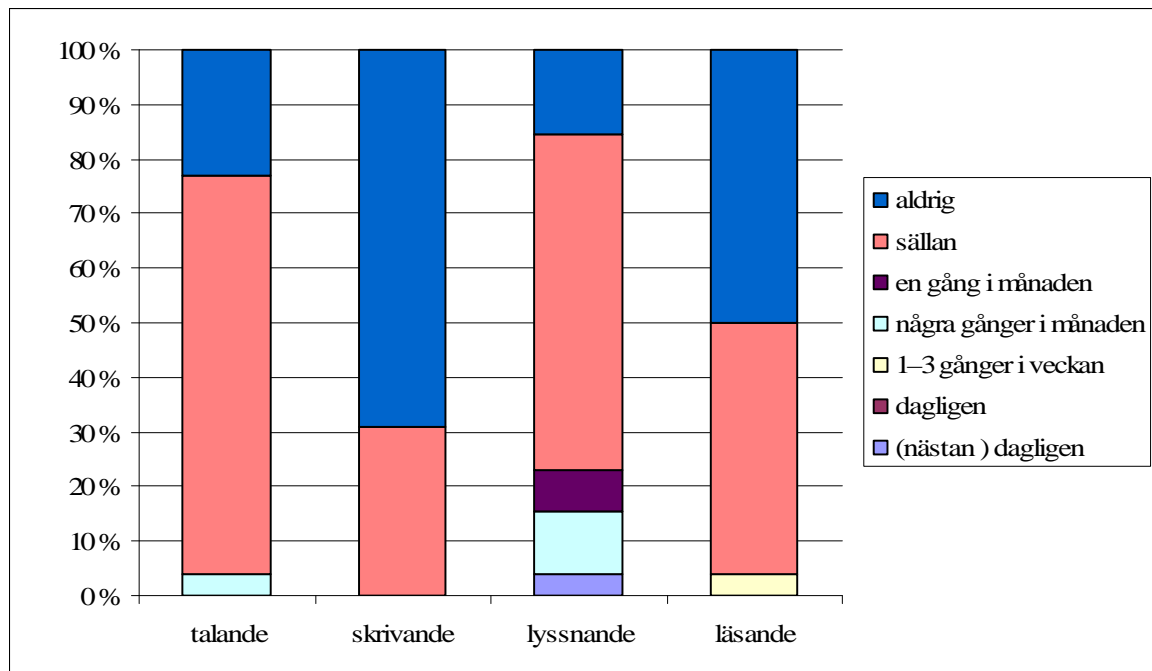
Informant A, d.v.s. den biträdande polischefen, framhåller att polisen i sitt agerande ska se till att individens rättsskydd inte lider skada. Därmed ska finlandssvenskarna kunna få polisens tjänster på svenska när de uträttar sina ärenden hos en tvåspråkig polismyndighet. Ställningstaganden av de flesta informanter till denna rättighet överensstämmer med polisens grundhållning. Enligt 56 % av de svarande är de svenskspråkigas rätt att använda sitt modersmål av yttersta vikt. Dessutom anger flera poliser att svensk service ska ordnas om klientens kunskaper i finska är bristfälliga. Två informanter visar sig i sin tur ha en avvisande attityd mot rättigheter beträffande svenska. I viss mån förefaller resultaten som tämligen positiva i jämförelse med den tidigare forskning som vi lyft fram i kapitel 5. Även om informanterna sällan har inlett diskussionen med svenskspråkiga klienter på svenska, som redovisats i 7.2.3, tyder informanternas kommentarer på att poliserna i Vanda är mer

villiga att betjäna på svenska än poliser i de tvåspråkiga kommuner som varit med i Språkbarometern 2008. Ytterligare jämförelser med resultaten från Språkbarometern 2008 återfinns längre fram i föreliggande kapitel. Kapitel 5 i sin tur har angett även att riksdagens justitieombudsman årligen får in några klagomål från svenskspråkiga som inte har fått polisens tjänster på svenska. Däremot riktas motsvarande klagomål enligt A vanligen inte till Östra Nylands polisinrättning. A uppskattar att enskilda medborgare ungefär en gång om året lämnar in respons gällande språklig service. Däremot sammanfaller resultaten från vår undersökning med justitieministeriets uppgifter om att finskspråkiga poliser ofta föredrar finska framom svenska. Även om majoriteten av Vanda-poliserna inser de svenskspråkigas behov att få tala sitt modersmål verkar en hel del informanter anse att svenska ska användas endast ifall klienten inte kan finska tillräckligt bra.

Trots de förhållandevis positiva attityderna till medborgares rättighet att använda svenska ställer sig de flesta svarande mer eller mindre ifrågasättande till tjänstemäns språkkunskapskrav. Endast drygt en tredjedel av informanterna uppfattar polisens skyldighet att vid behov betjäna på svenska som välmotiverad. De övriga svarandena är för sin del inte övertygade om att det finns grund i kravet. Somliga poliser framhäver att *hela* personalen enligt dem inte ska kunna svenska medan andra poängterar att Vanda-poliserna så pass sällan behöver använda svenska att kravet i detta avseende inte är rimligt. Ändå finns det endast två informanter som anger kravet som inte alls befogat.

Hur ofta och i vilka slags situationer använder poliserna svenska?

Ett av de viktigaste målen med vår undersökning var att utreda hur poliserna i Vanda använder svenska i sitt arbete. Figur 10 nedan sammanfattar resultaten och visar skillnader i svaren vad gäller olika språkliga aktiviteter.

Figur 10 Sammandrag av Vanda-polisernas användning av svenska i arbete

Av resultaten att döma spelar svenska inte särskilt stor roll i Vanda-polisernas vardag. Det framgår av figur 10 att de flesta informanter sällan talar och lyssnar på svenska. Mest sällan används svenska i skrift samt vid läsning; ungefär hälften av informanterna uppskattar sig aldrig skriva eller läsa på svenska. Detta förefaller sig dock naturligt när man tar hänsyn till att poliser skriver officiella handlingar där språket ska vara korrekt och vårdat. Dessutom är det ytterst viktigt att poliser förstår skrivna dokument rätt för att undvika misstag i sin verksamhet. Av dessa skäl är det begrundat att de poliser som har svenska som modersmål sköter mer krävande ärenden med de svenskspråkiga. Förvånansvärt är emellertid att ca 80 % av informanterna uppger att de aldrig använder svenska i några som helst arbetsuppgifter. I avsnitt 7.2.2 har vi emellertid resonerat att det är sannolikt att dessa informanter använder svenska men gör det mycket sällan. De vanligaste situationerna där poliserna i Vanda använder svenska utgörs av telefonsamtal och möten med svenskspråkiga klienter.

Ett intressant resultat från vår undersökning är att rätt många informanter anser att de inte behöver tala svenska eftersom de sällan möter svenskspråkiga och eftersom de svenskspråkiga klienterna i Vanda mycket ofta kan också finska. Vi anser att poliserna inte ska ta för givet att alla svenskspråkiga i huvudstadsregionen är funktionellt tvåspråkiga och

att de sålunda i varje situation kan göra sig fullt förstådda på finska. Enligt vår åsikt är det av yttersta vikt att klienten särskilt i en nödsituation får betjäning/hjälp av polisen på sitt modersmål fortast möjligt, vilket knappast inte blir fallet om polisen först måste tillkalla hjälp. Dessutom ska man hålla i minnet att var och en hos tvåspråkiga myndigheter har rätt att tala finska eller svenska, d.v.s. man får utträta sina ärenden på svenska även om man kunde perfekt finska. Vi anser att det kan vara många olika skäl till att de svenskspråkiga som i praktiken är tvåspråkiga föredrar svenska framom finska. Det skulle därför vara motiverat att poliserna närmade sig de svenskspråkiga klienterna på dessas modersmål. Vår undersökning visar emellertid att det är mera regel än undantag att de svenskspråkiga som förstår finska, också blir tilltalade på finska. Detta har även justitieministeriet upptäckt (se kapitel 5). Enligt vår åsikt är det tvåspråkiga myndigheter som bär ansvaret för att de svenskspråkiga i Finland får lagenlig och högklassig service. Det måste således ligga i myndigheternas intressen att garantera service på svenska som inte avviker från nivå av den betjäning som ges till de finskspråkiga. Klientens språk ska med andra ord inte vara en faktor som påverkar kvaliteten av polisservice.

I kapitel 5 tog vi upp Lax (2007) undersökning av behovet av svenska i olika arbetsuppgifter inom fem olika verksamhetsområden i Karleby stad. Resultaten från hennes undersökning visar att olika situationer som man i sitt arbete råkar ut för kräver muntliga kunskaper i svenska. Vår undersökning ger likartade resultat, d.v.s. att poliserna i Vanda behöver muntliga färdigheter i svenska för att kunna klara sig i situationer då de möter svenskspråkiga. Lax undersökning visar vidare att det finns behov av skräddarsydd utbildning där man får lära sig fackterminologi och av att utveckla muntliga språkkunskaper. Vi vill här betona att poliserna redan under sin studietid har en bra möjlighet att förbättra sina kunskaper i svenska. I den yrkesförberedande svenskundervisningen som ges vid Polank tar man hänsyn till de faktiska språkkunskaper som krävs för polisarbetet och lägger således stor vikt vid muntlig kommunikation. Som framgått i avsnitt 7.3.2 önskar en del av informanterna i vår undersökning också fortbildning i svenska samtidigt som det är poliser som anser att alla poliser i tvåspråkiga kommuner inte behöver kunna svenska och att språkkunskapskravet för statsanställda inte är välmotiverat. Vi anser emellertid att ju fler poliser som har tillräcklig språkkompetens att betjäna på svenska desto säkrare förverkligas rättigheterna för svenskspråkiga i Finland.

Hur bemöter poliserna sina eventuella svensktalande klienter?

Vår undersökning visar att flera poliser i Vanda, då de möter svenskspråkiga, har för vana att fråga klienterna om dessa talar finska. Bakom detta tillvägagångssätt ligger enligt informanterna uppfattningen om att deras svenskkunskaper inte räcker till att betjäna de svenskspråkiga på dessas modersmål. Även av resultaten från Språkbarometern 2008 (se kapitel 5) framgår att bara en tredjedel av de svenskspråkiga som deltagit i barometerundersökningen har fått service på sitt modersmål, och nästan hälften enbart på finska. Av informanterna i vår undersökning uppger 44 % att de nästan aldrig inleder eller fortsätter diskussionen med svenskspråkiga på svenska. Nästan lika många poliser (40 %) gör det sällan. Det går emellertid att döma av många svar i enkäten att Vanda-poliserna i regel har sunda attityder till de svensktalande och att de gärna betjänade dessa på svenska om de kunde. Att poliserna inte behärskar svenska utgör emellertid ett hinder för användning av svenska.

Vi tolkar detta så att poliserna i Vanda vill säkerställa service av god kvalitet. Möjligen uppskattar poliserna att de inte kan göra detta på svenska eftersom de upplever att de har bristande svenskkunskaper som inte räcker till för att ge högklassig betjäning. Detta står emellertid i strid med lagen som stadgar om likvärdigt bemötande av såväl finsk- som svenskspråkiga i Finland. Möjligt är att svenskspråkiga i större utsträckning skulle tala svenska med finska polisen om det var fler poliser som självmant, genom att närma sig de svensktalande klienterna på dessas modersmål, visade att de kan svenska. I ljuset av vår undersökning verkar det vara en allmän praxis att de svenskspråkiga klienterna i Vanda frivilligt och t.o.m. självmant byter språk från svenska till finska vid uträttande av ärenden hos polisen. Bakom detta ligger en allmän uppfattning om att finskspråkiga poliser inte kan svenska bra. Båda parterna verkar således uppskatta att ärendet smidigare blir uträttat på finska. Om språkval inte spelar en stor roll och det passar både klienten och polisen att tala finska ser vi inget problem här. Men när vi tar hänsyn till att det är myndighet som ska ansvara för bra och lagenlig betjäning är det knappast meningsfullt av poliser att fullt lita på de svenskspråkigas kunskaper i finska eller deras villighet att tala finska.

Hur beskriver poliserna sin kunskap i svenska?

Resultaten från vår undersökning visar att Vanda-poliserna enligt sin egen bedömning inte förstår eller talar svenska särskilt bra. Drygt hälften av informanterna anger sig förstå svenskspråkiga klienters tal endast måttligt bra. Mer bekymmersamt är att en betydande del av poliserna uppger att de tämligen dåligt förstår svenskspråkiga. Som något glädjande ser vi däremot att det är även poliser som anser sig förstå talad svenska tämligen bra. Vad gäller att tala svenska är informanternas bedömningar något sämre. Nästan hälften av dem uppskattar sig tala svenska rätt dåligt. Även om flera poliser anger att deras muntliga kunskaper i svenska är måttligt bra är det knappast ett uppmuntrande resultat att 16 % av informanterna anser sig kunna svenska dåligt. Dessutom uppskattar informant B att Vanda-polisernas svenskkunskaper på det hela taget är dåliga. A:s allmänna bedömning är i sin tur något ljusare, d.v.s. nöjaktig -.

Enligt Lax (2007) undersökning visar sig svagheterna i svenskkunskaper hos personalen inom olika branscher vara fackterminologi, färdigheter till diskussion och ledighet i tal. I kapitel 5 presenterade vi även Sajavaaras (2000) undersökning av språkkunskaper hos personalen inom statsförvaltningen inför och under Finlands EU-ordförandeskap. Resultaten från hennes undersökning visar att tjänstemän har problem framför allt med ordförrådet i främmande språk som anses vara för snävt. Även en stor del av informanterna i vår undersökning anger att de har bristande ordförråd i svenska. Dessutom går det av många svar i enkäten att dra slutsatsen att informanterna upplever att de inte kan tala *ledig* svenska. Utöver brister i svenskkunskaper utgör detta ett av de viktigaste skälen till att Vanda-poliserna inte talar svenska med svenskspråkiga klienter. Sådana här resultat ger naturligtvis anledning till eftertanke. Om det förhåller sig så att poliserna i Vanda inte kan ge service på svenska kan man fråga sig huruvida de svenskspråkigas rättsskydd äventyras eller huruvida det är praktiskt att hela ansvaret för svensk betjäning vilar på de svenskspråkiga poliserna.

I vilken mån motsvarar den uppskattade kunskapsnivån arbetsuppgifternas anspråksnivå?

Lagen om den språkkunskap som krävs av offentligt anställda (se 2.2.2) bestämmer att tjänstemän hos en tvåspråkig myndighet med finska som majoritetens språk ska ha nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i svenska. Det framgår emellertid av intervjuerna av informanterna A, B och C att termen nöjaktig inte är ett entydigt begrepp, d.v.s. alla de intervjuade poliserna definierar termen på olika sätt (se 7.3.1). Däremot råder det enighet mellan de flesta informanter om att deras kunskaper i svenska inte räcker till i polisarbetet. Vanda-poliserna borde med andra ord kunna svenska bättre för att klara av att sköta de arbetsuppgifter som kräver svenskkunskaper. Största delen av poliserna i vår undersökning anser att deras kunskaper i svenska är någorlunda otillräckliga. Till och med fyra informanter uppskattar att deras språkkunskaper är helt otillräckliga i polisarbetet. Dessutom ger de intervjuade poliserna insiktsfulla åsikter om svenskundervisningen vid Polank och om huruvida den motsvarar arbetsuppgifternas anspråksnivå. Enligt B räcker studierna i svenska inte till om utgångsnivån hos polisaspiranten är för låg. C anser i sin tur att mycket beror på polisstuderandena själva, d.v.s. hur flitigt de orkar studera svenska.

Som ovan konstaterats, bedömer de flesta informanter i vår undersökning att deras svenskkunskaper i verkligheten ligger på en rätt låg nivå, d.v.s. att de kanske inte når nivå B1 som anses beteckna nöjaktig språkfärdighet. Dessutom förefaller det som om nöjaktig förmåga för flera poliser inte betydde samma sak som tillräcklig kompetens. Emellertid utgör den nöjaktiga språkkompetensen hos tjänstemän som föreskrivs i lagen ett officiellt behörighetsvillkor för en tjänst som polis, vilket borde betyda att poliserna i tvåspråkiga kommuner med finska som majoritetens språk kan betjäna även på svenska. Justitieministeriet konstaterar emellertid att de språkliga rättigheterna för svenskspråkiga inte alltid kan förverkligas eftersom finskspråkiga polismäns kunskaper oftast är otillräckliga för svensk betjäning (se kapitel 5). Även Sajavaara (2000), som utredde om tjänstemäns språkkunskaper är tillräckliga för att de ska kunna sköta sina arbetsuppgifter på olika språk, har kunnat visa att det finns problem med behärskande av svenska. Enligt henne kan yngre tjänstemän svenska mycket sämre än de övriga åldersgrupperna. Vi har inte utrett om det finns skillnader mellan poliser i olika åldrar vad gäller behärskande av

svenska, men det finns uppenbara likheter mellan resultaten från vår undersökning och dessa från tidigare forskning.

Framtidsutsikter för den svenska betjäningen inom polisen

Vi har utfört vår undersökning för att kartlägga den svenska betjäningens nuläge inom Vandapolisen. Samtidigt har vi strävat efter att upptäcka de områden som ska utvecklas för att man på ett ännu effektivare sätt ska kunna trygga rättigheterna för svenskspråkiga i Finland. På grund av detta sekundära syfte diskuterar vi härnäst de åtgärder som vi uppfattar som nyttiga och t.o.m. nödvändiga för att kvaliteten på polisens verksamhet inom en snar framtid kan höjas.

Som ovan konstaterats, visar vår undersökning att det föreligger svagheter i det aktuella läget för polisens tjänster på svenska. Utgående från vårt material har den ställvis bristande servicen sin grund främst i polisernas otillräckliga svenskkunskaper, vilket i själva verket går stick i stäv med förväntningarna som vi i början av undersökningen ställt på informanterna. Uppgifter om informanternas utbildningsbakgrund (se 7.3.2) inger nämligen inga farhågor om några avsevärda brister i deras språkkompetens i svenska. De flesta informanter, närmare bestämt 84,6 % av deltagarna i enkätundersökningen, är gymnasieutbildade och majoriteten av dem har klarat *studentprov i svenska* åtminstone medelmåttigt (vitsorden *B* och *C*). Största delen av informanterna har dessutom blivit godkända i någon av de språkexamina i svenska som ger testtagaren ett officiellt bevis på att han eller hon har minst nöjaktiga kunskaper i svenska. Till dessa språkexamina i svenska hör *allmän språkexamen*, *språkexamen för statsförvaltningen* och den *språkexamen som avläggs vid Polamk*. Därtill har tre informanter avlagt tilläggsstudier i svenska. Bekymmersamt är emellertid att totalt nio informanter uppger att de inte har avlagt någon språkexamen i svenska, med undantag av studentprov i svenska. Om uppgifterna i dessa informanternas frågeformulär stämmer uppfyller drygt en tredjedel (34,6 %) av informanterna inte de behörighetsvillkor beträffande svenska som erfordras av offentligt anställda vid en tvåspråkig polismyndighet.

Trots de ovan givna bakgrundsfakta uppskattar majoriteten (88 %) av informanterna att deras svenskkunskaper är *någorlunda* eller *helt otillräckliga* i förhållande till arbetsuppgifternas anspråksnivå (se vidare 7.3.1). Det är följaktligen tydligt att några åtgärder ska vidtas för att de svenskspråkiga finländarnas rättigheter kan förverkligas på ett lagenligt sätt. För att fullgöra sina lagstadgade skyldigheter ska en tvåspråkig polismyndighet ombesörja att personalens kunskaper i svenska vidmakthålls och vid behov förbättras. Med andra ord ska svensk språkfärdighet hos poliserna hållas på minst *nöjaktig* nivå eller genom utbildning utvecklas tills samtliga poliser når upp till den eftersträlvade nivån. På basis av det som diskuterats i 7.3.2 tar de flesta informanter i vår undersökning vanligen inte egna initiativ till att exempelvis vid fritidsaktiviteter utveckla sina språkkunskaper. Sammanlagt 84,6 % av dem anger att de (*nästan*) *aldrig* eller *sällan* använder svenska på fritiden, och inte en enda informant uppger sig göra detta oftare än *ibland*. Emellertid indikerar resultaten att det inom Vandapolisen föreligger både behov av och intresse för fortbildning i svenska. Trots detta visar svaren i enkätundersökningen att några tilläggsstudier i svenska inte har stått till buds för informanterna, även om fortbildning enligt den biträdande polischefen anordnas alltemellanåt. Vi har resonerat att polisens interna utbildning i svenska möjligen inte har varit tillgänglig under den senaste tiden eftersom den p.g.a. knappa resurser kan ha exkluderats från polisens agenda. Utöver den ekonomiska aspekten och bristen på tid tar en informant (B) upp även effektiviteten av den potentiella fortbildningen. B är skeptisk mot att några tilläggsstudier i svenska avsevärt skulle höja kunskapsnivån hos de poliser som har så gott som obefintliga kunskaper i svenska. Vi instämmer med honom i viss utsträckning men anser att försöka duger. Genom en skraddarsydd internutbildning och en väl planerad nivågruppundervisning i svenska är det enligt oss möjligt att åstadkomma tids- och servicemässigt fördelaktiga resultat. Vi anser sålunda att nivån av polisens svenska tjänster går att höja genom utbildning som är effektiv utan att vara orimligt tidskrävande.

Ifall polisen verkligen saknar resurser att för tillfället ordna vidareutbildning är det även andra möjligheter till hands. I avsnitt 7.1.2 har vi tagit upp ett förslag som informant B lagt fram. Enligt honom skulle varenda patrull omfattas av åtminstone en svenskspråkig eller svenskkunnig polis. Detta förefaller oss som en beaktansvärd idé även om vi inte kan säga huruvida den går att omsätta i praktiken. Av avsnitt 4.1 framgick att ungefär en fjärdedel av

de 470 anställda vid Östra Nylands polisinrättning är svenskspråkiga men att endast minoriteten av dessa sköter sin tjänst i Vanda, medan de övriga arbetar antingen i Lovisa eller i Borgå. Vi frågar oss sålunda om personalen inom Vanda-enheten innefattar tillräckligt med svenskspråkiga poliser för att B:s idé kan förverkligas.

I avsnitt 7.2.3 har vi lyft fram ytterligare ett tänkbart alternativ till hur polisens ställvis bristande svensk-kunskaper går att kompensera utan att klientens rättsskydd sätts ur spel. På vissa villkor kan ett polisiärt ärende skötas genom att både den finskspråkiga polisen och den svenskspråkiga klienten talar var sitt modersmål. För det första ska man se till att förfaringssättet tillfredsställer även klienten. Dessutom är lösningen lämplig endast om polisens svagheter i svenska framför allt berör *produktiva* kunskaper, d.v.s. talande och skrivande. Det förutsätts vidare att bägges *receptiva* kunskaper, d.v.s. lyssnande och läsande, i motpartens språk är så pass utvecklade att de tillräckligt bra förstår varandra. Några informanter i vår undersökning anger att de har använt sig av denna metod samt att den fungerat klanderfritt. Utgående från Vanda-polisernas självbedömningar som redovisats i 7.3.1 förmodar vi att tillvägagångssättet lämpar sig för endast de 19 informanter (73,1 %) som uppger sig *tämligen* eller *måttligt bra* förstå talad svenska. Däremot misstänker vi att receptiva kunskaper i svenska hos var fjärde informant (26,9 %) inte ligger på en tillräckligt hög nivå för att de utan problem kan förstå en svensktalande klient. Man ska emellertid hålla i minnet att inte ens poliser med utmärkt förståelseförmåga i svenska kan invagga sig i föreställningen att samtliga finlandssvenskar är kapabla eller villiga att gå med på en kompromiss av detta slag. Enligt språklagen ligger beslutet om vilket eller vilka språk som används i klientens händer, vilket även informant A poängterar (se vidare 7.1.1).

Avslutningsvis vill vi framhäva att polisen enligt oss ska lägga mer vikt vid de arbetssökandenas svensk-kunskaper. För att kunna garantera kvalitativt högtstående polisservice ska man vid anställning av poliser noggrannare kontrollera huruvida behörighetsvillkoren gällande polisernas språkfärdighet i svenska verkligen uppfylls. I vårt idealfall utför anställaren, i stället för en hastig blick på arbetssökandens betyg, en mer övergripande bedömning innefattande olika utvärderingsmetoder. Ett intyg över en avlagd språkexamen i svenska utgör inget tillförlitligt underlag för att bedöma testtagarens

faktiska förmåga att använda svenska, vilket vi tydliggjort i 7.3.2. Vidare föredrar vi att svenskkunniga poliser ska prioriteras vid såväl nyanställning som permanentande av tillfälliga tjänster hos en tvåspråkig polismyndighet.

Att sätta särskilt värde på svensk språkfärdighet vid tillsättande av polistjänster uppfattar vi som en ytterst aktuell lösning på hur kvaliteten på den svenska betjäningen inom polisen går att förstärka. Under tiden som vår undersökning pågått har vi hållit oss väl à jour med utveckling av sysselsättningsläget för poliser. Sommaren 2010 har det uppstått en het diskussion om överutbud på poliser som enligt polisöverdirektör Paatero (2010) kommer att växa under 2011. Han gör gällande att antalet arbetslösa poliser kommer på grund av ekonomiska faktorer att öka inom den närmaste framtiden. Vidare preciserar han att sparåtgärder inom polisen i första hand drabbar de poliser som inte ännu har utnämnts till ordinarie tjänster. Även om situationen är mycket beklaglig för nyblivna poliser kan den medföra gynnsamma sidoeffekter i nivån av polisens svenska service. Ett alltjämt växande överutbud på poliser innebär att polismyndigheten vid anställningen har gott om kandidater att välja emellan. Eftersom förmågan att använda svenska ingår i polisens yrkesskicklighet och behörighetsvillkor förefaller det oss logiskt att de svenskkunniga poliserna har en högt prioriterad ställning bland de arbetssökandena.

Vi håller för sannolikt att man utifrån förslagen som framlagts ovan kan både förstärka polisens språkliga betjäning och bidra till förverkligande av finlandssvenskarnas språkliga rättigheter. Att utreda huruvida några förändringar genomförs samt att utvärdera hur resultatrika de föreslagna åtgärderna i verkligheten är ligger emellertid utom ramen för vår undersökning. Eftersom vi i alla fall betraktar uppföljning av eventuell utveckling i polisens verksamhet som i högsta grad nödvändig sätter vi vår lit till framtida forskning, för vilken vår studie förhoppningsvis utgör ett viktigt underlag.

9 Avslutning

Ändamålet med vår undersökning var att få klarhet i hur språklagens bestämmelser om rättigheterna för svenskspråkiga i Finland sätts i verket inom den tvåspråkiga

Vandapolisen. Vi har utforskat såväl hänsynstagande av finlandssvenskarnas rättigheter på en principiell nivå som svenskans funktion i Vanda-polisernas all dagliga arbete. Dessutom har vi syftat till att klarlägga informanternas svenskkunskaper och därmed få reda på om de överensstämmer med de lagstadgade språkkunskapskrav som ställs på statliga tjänstemän. Vi har även önskat oss att få besked om hur informanterna förhåller sig till de svenskspråkigas rättigheter och till språkkunskapslagen.

Analysen i kapitlen 7 och 8 visar att varken principer inom polisorganisationen eller informanternas värderingar ger anledning till någon större eftertanke eller till akut oro. En smula oväntade och bekymmersamma förefaller däremot både resultaten angående svensk språkfärdighet hos informanterna och deras upplysningar om hur saker och ting fungerar i praktiken. För att man ska kunna undanröja de brister i polisens svenska service som vi identifierat hoppas vi att vår utredning medför polisorganisationsinterna åtgärder. Förslag om på vilket sätt grundläggande svagheter enligt oss går att rätta till har vi lagt fram i kapitel 8. Därav framgår att ordnande av fortbildning i svenska samt vissa förändringar i polisens praxis i våra ögon framstår som mest givande utvecklingsalternativ.

Vidare tyder vårt material på att det råder en ytterst svag samstämmighet mellan minimikravet på svensk språkfärdighet hos offentligt anställda och anspråksnivån på polisarbete. Utgående från informanternas omdömen besitter en polis med nöjaktiga svenskkunskaper knappast kompetens att ge tillfredsställande betjäning på svenska. Vi frågar oss följaktligen huruvida det hädanefter ska uppsättas strängare behörighetsvillkor för en polistjänst. Måhända vore det ändamålsenligt att poliserna hos en tvåspråkig polismyndighet förutsattes att uppvisa minst *goda* kunskaper i svenska, i stället för den nöjaktiga språkfärdighet som för närvarande utgör minimikravet för polisyret. Inom ramen för vår undersökning kan vi emellertid inte fastslå att detta är nödvändigt utan lämplighet av språkkunskapskraven ska undersökas vidare. Likaså återstår det att i en bredare samhällelig kontext utforska ändamålsenlighet av tjänstemäns språkkunskapskrav beträffande svenska. Det vore av intresse att få reda på om otillräcklighet av nöjaktiga svenskkunskaper ter sig uppenbar även på andra håll inom den offentliga sektorn. Eventuellt går arbetsuppgifter inom några branscher att sköta på svenska även om man kunde tala svenska endast nöjaktigt, medan det inom vissa affärsgrenar kan krävas mer

utvecklade språkkunskaper. Summa summarum är vår utredning inte uttömmande utan ett antal väsentliga forskningsfrågor, rörande samma tema som vår undersökning, fortfarande kvarstår att besvara.

Litteratur

Abrahamsson, Niclas. 2009. *Andraspråksinläring*. Lund: Studentlitteratur.

Anckar, Joanna & Nygård, Anders. 2007. Uppföljning och utvärdering av de nya examina. I: Leblay, Tarja & Reuter, Mikael (red.) *Valtionhallinnon kielitutkinnot – språkexamina i reviderad form*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. S. 58–62.

Bachman, Lyle. 1990. *Fundamental Considerations in Language Testing*. Oxford: Oxford University Press.

Bachman, Lyle & Palmer, Adrian. 1984. Some comments on the terminology of language testing. I: Rivera, Charlene (red.) *Communicative Competence Approaches to Language Proficiency Assessment: Research and Application*. Clevedon: Multilingual Matters. S. 34–43.

Bachman, Lyle & Palmer, Adrian. 1996. *Language testing in practice: designing and developing useful language tests*. Oxford: Oxford University Press.

Befolkningsregistercentralen. 2009. *Folkbokföringsförvaltningens fickfakta*. (10.1.2010) [http://www.vaestorekisterikeskus.fi/tiedostot/taskutieto09/\\$file/Taskutieto_2009.pdf](http://www.vaestorekisterikeskus.fi/tiedostot/taskutieto09/$file/Taskutieto_2009.pdf)

Borgå stad. 2010. Allmänt om Borgå. (20.5.2010) <http://www.porvoo.fi/index.php?mid=505>

Canale, Michael. 1983. On some dimensions of language proficiency. I: Oller, John. W. Jr. (red.) *Issues in Language Testing Research*. Rowley (Mass.): Newbury House. S. 333–342.

Canale, Michael & Swain, Merrill. 1980. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. I: *Applied Linguistics* 1(1). Oxford: Oxford University Press. S. 1–47.

Carroll, John. B. 1961. Fundamental considerations in testing for English language proficiency of foreign studies. I: *Testing the English Proficiency of Foreign Students*. Washington, DC: Center for Applied Linguistics. S. 30–40.

Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment. 2001. Cambridge: Cambridge University Press.

Eklund Heinonen, Maria. 2009. *Processbarhet på prov. Bedömning av muntlig språkfärdighet hos vuxna andraspråksinlärare*. Uppsala: Institutet för skandinaviska språk vid Uppsala universitet.

Elsinen, Raija & Juurakko-Paavola, Taina. 2007. Korkeakoulujen ruotsinopintojen arvioinnin yhtenäistäminen. I: Leblay, Tarja & Reuter, Mikael (red.) *Valtionhallinnon kielitutkinnot – språkexamina i reviderad form*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. S. 113–130.

Fiilin, Ullamaija. 2007. Språkexamen i samband med studierna. I: Leblay, Tarja & Reuter, Mikael (red.) *Valtionhallinnon kielitutkinnot – språkexamina i reviderad form*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. S. 100–107.

Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning. 2007. Stockholm: Skolverket.

Granlund, Marja. 2007. Uudistettu valtionhallinnon kielitutkintojärjestelmä julkishallinnon työnantajan näkökulmasta. I: Leblay, Tarja & Reuter, Mikael (red.) *Valtionhallinnon kielitutkinnot – språkexamina i reviderad form*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. S. 69–75.

Hassinen, Sirje. 2002. *Simultaaninen kaksikielisyys: läheiset sukukielet suomi ja viro rinnakkain*. Uleåborg: Uleåborgs universitet.

Herberts, Kjell. 2009. *Service på svenska och finska: ett medborgarperspektiv: Språkbarometern 2008*. Vasa: Institutet för finlandssvensk samhällsforskning vid Åbo Akademi.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena. 1995. *Teemahaastattelu*. Uppl. 7. Helsingfors: Universitetstryckeriet.

Huhta, Ari. 1993. Teorioita kielitaidosta: Onko niistä hyötyä testaukselle? I: Takala, Sauli (red.) *Suullinen kielitaito ja sen arviointi*. Jyväskylä: Pedagogiska forskningsinstitutet vid Jyväskylä universitet. S. 77–142.

Huhta, Ari & Takala, Sauli. 1999. Kielitaidon arviointi. I: Piirainen-Marsh, Arja & Sajavaara, Kari (red.) *Kielenoppimisen kysymyksiä*. Jyväskylä: Centralen för tillämpad språkforskning vid Jyväskylä universitet. S. 179–215.

Hyltenstam, Kenneth & Stroud, Christopher. 1991. *Språkbyte och språkbevarande. Om samiskan och andra minoritetsspråk*. Lund: Studentlitteratur.

Hymes, Dell H. 1966. Two types of linguistic relativity. I: Bright, William. (red.) *Sociolinguistics*. Haag: Mouton. S. 114–158.

Inrikesministeriet. 2006. Poliisikoulun toisen kotimaisen kielen kokeella voi osoittaa poliisimiehen virassa vaadittavan kielitaidon. (10.1.2010)
<http://www.poliisi.fi/poliisi/bulletin.nsf/pfbdarch/A6F841C78FA56BC6C22572360040B025?opendocument>

Justitieministeriet. 2006. *Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2006*. Helsingfors: Justitieministeriet.

Justitieministeriet. 2009. *Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009*. Helsingfors: Justitieministeriet.

Kommunförbundet. 2008. 32 kommunsammanslagningar vid årsskiftet minskar antalet kommuner med 67. (29.11.2009)
http://www.kommunerna.net/k_perussivu.asp?path=255;264;271;573;132451;144384;145074

Kommunförbundet. 2009a. Svensk- och tvåspråkiga kommuner. (29.11.2009)
http://www.kommunerna.net/k_perussivu.asp?path=255;264;522;86413;19599;3012

Kommunförbundet. 2009b. Kommuner och samkommuner. (29.11.2009)
http://www.kommunerna.net/k_peruslistasivu.asp?path=255;264;522

Lax, Ulla. 2007. ”Jag vill men kan inte alltid” *Kartoitus eri toimialoilla työtehtävissä tarvittavasta ruotsin kielen taidosta ja sen kehittämistarpeista Kokkolassa*. Karleby: Mellersta Österbottens yrkeshögskola.

Leblay, Tarja. 2007a. Valtionhallinnon kielitutkintojärjestelmän uudistaminen ja kehittäminen. I: Leblay, Tarja & Reuter, Mikael (red.) *Valtionhallinnon kielitutkinnot – språkexamina i reviderad form*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. S. 26–33.

Leblay, Tarja. 2007b. Valtionhallinnon kielitutkintojen ja yleisten kielitutkintojen yhtäläisyyksiä ja eroja. I: Leblay, Tarja & Reuter, Mikael (red.) *Valtionhallinnon kielitutkinnot – språkexamina i reviderad form*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. S. 92–99.

Leblay, Tarja & Reuter, Mikael (red.) 2007. *Valtionhallinnon kielitutkinnot – språkexamina i reviderad form*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.

Lindfors, Bettina C. 2009. *Den svenska verksamheten i de regionala strukturerna*. (10.1.2010) <http://sockom.helsinki.fi/forum/sprakon/rapportweb.pdf>

Lovisa stad. 2010. Fakta. (14.6.2010) <http://www.loviisa.fi/fi/palvelut/loviisatietoa>

Lyytinen, Ritva. 2009. Muntl. Intervju 10.12.2009.

Nordman, Lieselott. 2009. *Lagöversättning som process och produkt: revideringar och institutioner vid lagöversättning till svenska i Finland*. Helsingfors: Helsingfors universitet.

Paatero, Mikko. 2010. *Poliisien määrä nyt ja tulevaisuudessa*. (21.09.2010)
http://www.poliisi.fi/poliisi/blog_mp.nsf

Palmgren, Sten. 2007. Finlands språklagstiftning och kraven på språkkunskaper i stat och kommun. I: Leblay, Tarja & Reuter, Mikael (red.) *Valtionhallinnon kielitutkinnot – språkexamina i reviderad form*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. S. 9–15.

Piikki, Anni & Rönkkö, Sirpa. 2007. Soveltuuko Valtionhallinnon kielitutkinto Suomen kansalaisuutta hakeville maahanmuuttajille? I: Leblay, Tarja & Reuter, Mikael (red.) *Valtionhallinnon kielitutkinnot – språkexamina i reviderad form*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. S. 76–81.

Polamk. 2010a. Polisyrkeshögskolan i korthet. (10.1.2010)
<http://polamk.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/pages/0B5420D7B8F8C3E0C22573B10028E3F9?opendocument>

Polamk. 2010b. Ansökan till grundexamensutbildningen. (10.1.2010)
<http://polamk.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/pages/641DF81B8ED0E8CEC22573C5004472F0?opendocument>

Polamk. 2010c. Polisens grundexamensutbildning. (10.1.2010)
<http://polamk.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/pages/2FB6842CDDAC7B93C22573D200494D91?opendocument>

Polamk. 2010d. Vidareutbildning. (10.1.2010)
<http://polamk.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/pages/E570356C2687BC22C22573D2004B5965?opendocument>

Polamk. 2010e. Statistikuppgifter om sökandena. (10.1.2010)
<http://polamk.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/pages/12768E8742EC1A34C22573C60032037D>

Polis. 2008. Toimintakertomus 2008. (29.11.2009)
[http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/Toimintakertomus_2008/\\$file/Toimintakertomus_2008.pdf](http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/Toimintakertomus_2008/$file/Toimintakertomus_2008.pdf)

Polis. 2010a. Polisinrättningen i Kymmenedalen. (10.1.2010)
<http://www.poliisi.fi/kymenlaakso>

Polis. 2010b. Polisinrättningen i Östra Nyland. (10.1.2010)
<http://www.intermin.fi/poliisi/ita-uusimaa/home.nsf/pages/indexsve>

Sajavaara, Anu. 2000. *Virkamies ja vieraat kielet – Virkamiesten kielikoulutuksen arviointihankkeen loppuraportti*. Jyväskylä: Centralen för tillämpad språkforskning vid Jyväskylä universitet.

Sinkkonen, Marjukka. 1997. *Valtionhallinnon henkilöstön kielitaidon riittävyys ja tarpeet kansainvälisessä yhteistyössä. Kielikoulutuksen vaikuttavuus – tutkimusprojektin osahanke*. Jyväskylä: Centralen för tillämpad språkforskning vid Jyväskylä universitet.

Sipinen, Margareta. 2007. “Lilla svenska språkprovet”. Hundrade hågkomster av prov i provinsen. I: Leblay, Tarja & Reuter, Mikael (red.) *Valtionhallinnon kielitutkinnot – språkexamina i reviderad form*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. S. 40–48.

Skutnabb-Kangas, Tove. 1988. *Vähemmistö, kieli ja rasismi*. Helsingfors: Gaudeamus.

Tandefelt, Marika. 2001. *Finländsk tvåspråkighet*. Helsingfors: Svenska handelshögskolan.
Trost, Jan. 2007. *Enkätboken*. Uppl. 3. Lund: Studentlitteratur.

Undervisningsministeriet. 2002. *Valtionhallinnon kielitutkintojärjestelmän uudistaminen. Opetusministeriön työryhmien muistioita 25:2002*. Helsingfors: Undervisningsministeriet.

Utbildningsstyrelsen. 1995. *Yleisten kielitutkintojen perusteet*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.

Utbildningsstyrelsen. 2002. *Yleisten kielitutkintojen perusteet*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.

Utbildningsstyrelsen. 2003. *Valtionhallinnon kielitutkintojen perusteet*. (29.11.2009)
<http://www.finlex.fi/data/normit/17337-oph3401103su.pdf>

Utbildningsstyrelsen. 2004. *Yleiset kielitutkinnot 10 vuotta*. Pressmeddelande. (29.11.2009)
<http://www.oph.fi/prime147/prime128.aspx>

Vanda stad. 2009. Vantaan väestö 2008/2009. (10.1.2010)
http://www.vantaa.fi/i_perusdokumentti.asp?path=1;2075;6962;16187

Lagar, förordningar och föreskrifter

Finlands grundlag 731/1999

Förvaltningslag 434/2003

Lag om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda 424/2003

Lag om polisutbildning 68/2005

Lag om ändring av polisförvaltningslagen 497/2009

Språklag 423/2003

Statsrådets förordning om bedömning av kunskaper i finska och svenska inom statsförvaltningen 481/2003

Statsrådets förordning om universitetsexamina 794/2004

Statsrådets förordning om yrkeshögskolor 352/2003

Statsrådets förordning om ändring av polisförvaltningsförordningen 1032/2007

Utbildningsstyrelsens föreskrift 55/011/2001

Utbildningsstyrelsens föreskrift 18/011/2003

Bilaga 1 *Frågeformulär*

Kartoitus Vantaan poliisiaseman henkilöstön ruotsin kielen käytöstä

KYSELYLOMAKE

Hei! Me (Elina Loikkanen ja Noora Rasilainen) olemme Turun yliopiston ruotsin kielen opiskelijoita ja kirjoitamme parhaillaan pro gradu -tutkielmaamme. Tutkimuksemme tarkoituksena on kartoittaa kaksikielisessä kunnassa toimivien poliisien ruotsin kielen käyttöä sekä ruotsin kielen taitoja. Tämä kyselylomake on keskeinen osa tutkielmamme empiiristä osuutta, joten vastauksesi on meille erittäin arvokas.

Lukemalla kysymykset huolellisesti ja täyttämällä kaavakkeen kaikki kohdat edesautat omalta osaltasi tutkimuksemme onnistumista. Lomakkeen täyttäminen vie aikaa n. 20–30 minuuttia. Avoimissa kysymyksissä voit tilan loppuessa jatkaa vastaustasi jälkimmäisen paperin kääntöpuolelle, jonne voit halutessasi myös perustella tai selittää monivalintakysymysten vastauksia. Toivomme, että palauttaisit lomakkeen 15.4. mennessä!

HENKILÖTIEDOT

1. Virka-asema _____

2. Sukupuoli nainen mies

3. Ikä alle 25 25–30 31–35 36–40 41–45 yli 45

KIELI- JA KOULUTUSTAUSTA

4. Äidinkieli _____

5. Peruskoulun jälkeen suoritettu ruotsin opintoja seuraavissa oppilaitoksissa:

lukio ammattikoulu Poliisikoulu /Poliisiammattikorkeakoulu

muu, mikä? (esim. erillisiä ruotsin kursseja)

6. Suoritetut testit ruotsin kielessä

A. ylioppilaskoe: suoritettu, vuonna _____ ei suoritettu

oppimäärä: keskipitkä (B-ruotsi) pitkä (A-ruotsi)

arvosana _____

B. Poliisikoulun (vuoden 2006 jälkeen) kielikoe /Polamk:n kielikoe:

suoritettu, vuonna _____ ei suoritettu

arvosana _____

C. Yleiset kielitutkinnot (YKI): suoritettu, vuonna _____ ei suoritettu

taso: perustaso keskitaso ylin taso en osaa sanoa

tasoarvio (1-6): _____ hylätty suoritus

D. Valtionhallinnon kielitutkinnot: suoritettu, vuonna _____ ei suoritettu

Vanhan järjestelmän mukainen kielitutkinto (ennen vuotta 2004):

Puheen ja tekstin ymmärtäminen: tyydyttävä hyvä erinomainen

Tekstin ja puheen tuottaminen: tyydyttävä hyvä erinomainen

Uuden järjestelmän mukainen kielitutkinto (vuonna 2004 tai sen jälkeen):

Suullinen taito: tyydyttävä hyvä erinomainen

Kirjallinen taito: tyydyttävä hyvä erinomainen

Ymmärtämisen taito: tyydyttävä hyvä erinomainen

E. Muu(t), mi(t)kä? (mainitse myös testin ajankohta ja saamasi arvosana)

7. Valmistumisvuosi (Poliisikoulu /Polamk): _____

POLIISIURA

8. Työskennellyt poliisina vuodesta _____ lähtien

9. Työskennellyt Vantaan poliisiasemalla vuodesta _____ lähtien

10. Työskennellyt poliisina Vantaan lisäksi seuraavilla paikkakunnilla:

KIELI OSANA AMMATTIA JA VAPAA-AIKAA

11. Miten osoitit ruotsin kielen taitosi työhönottotilanteessa?

haastattelu ruotsiksi todistus kielitaidosta

jokin muu, mikä? _____ ” en mitenkään

12. Käytätkö ruotsin kieltä työtehtäviä hoitaessasi (esim. puhuminen, kirjoittaminen, ruotsinkielisten tekstien lukeminen)?

kyllä ei

13. Kuinka usein arvioit käyttäväsi ruotsia työssäsi seuraavilla osa-alueilla?

A. Puhuminen ruotsiksi

(lähes) päivittäin 1–3 kertaa viikossa muutaman kerran kuukaudessa
 kerran kuukaudessa harvemmin ei koskaan

Millaisissa tilanteissa? _____

B. Kirjoittaminen ruotsiksi

(lähes) päivittäin 1–3 kertaa viikossa muutaman kerran kuukaudessa
 kerran kuukaudessa harvemmin ei koskaan

Millaisissa tilanteissa? _____

C. Ruotsinkielisen puheen kuunteleminen

(lähes) päivittäin 1–3 kertaa viikossa muutaman kerran kuukaudessa
 kerran kuukaudessa harvemmin ei koskaan

Millaisissa tilanteissa? _____

D. Ruotsinkielisten tekstien lukeminen

(lähes) päivittäin 1–3 kertaa viikossa muutaman kerran kuukaudessa
 kerran kuukaudessa harvemmin ei koskaan

Millaisissa tilanteissa? _____

14. Onko ruotsin kielen taitosi mielestäsi riittävä pystyäksesi hoitamaan työtehtäväsi ruotsiksi? Rastita vaihtoehto, joka kuvaa kielitaitoasi parhaiten.

erittäin hyvä hyvä kohtalaisen hyvä jokseenkin riittämätön
 täysin riittämätön

15. Kuinka hyvin mielestäsi ymmärrät ruotsinkielisten asiakkaiden puhetta?

Rastita vaihtoehto, joka kuvaa ymmärtämistäsi parhaiten.

erittäin hyvä melko hyvä kohtuullinen melko huono huono

16. Kuinka hyvin mielestäsi puhut ruotsia? Rastita vaihtoehto, joka kuva suullista kielitaitoasi parhaiten.

erittäin hyvä melko hyvä kohtuullinen melko huono huono

17. Onko ruotsin kielen taidoissasi mielestäsi parantamisen varaa? Jos on, millä alueilla erityisesti (esim. puhuminen /asiakirjojen lukeminen)?

18. Onko sinulle tarjottu mahdollisuutta saada lisäkoulutusta ruotsin kielen taitojesi parantamiseksi? kyllä ei

Mikäli vastasit "kyllä", käytitkö mahdollisuuden hyväksesi? Millaisesta koulutuksesta oli kyse?

19. Käytätkö ruotsin kieltä vapaa-aikanasi? Jos käytät, kuinka usein?

usein melko usein joskus harvoin en (juuri) koskaan

20. Onko lähipiirissäsi ihmisiä, joiden kanssa säännöllisesti kommunikoit ruotsiksi? kyllä ei

21. Kuinka mieluisana koet tilanteen, jossa sinulle tullaan puhumaan ruotsiksi?

mieluisa ei herätä positiivisia eikä negatiivisia tunteita
 epämieluisa /epäluonteva

22. Kuvaile omin sanoin, mitä ajattelet poliisintyöhösi vaadittavasta ruotsin kielitaidosta. Onko mielestäsi esimerkiksi perusteltua, että kaksikielisen kunnan poliisilta vaaditaan myös ruotsin kielen osaamista?

23. Kuinka tärkeänä pidät ruotsinkielisen henkilön oikeutta saada palvelua omalla äidinkielellään (esim. kuulustelussa)? Perustele vastauksesi.

24. Mikäli oletat tai tiedät asiakkaan olevan ruotsinkielinen, alatko keskustella /jatkatko keskustelua hänen kanssaan ruotsiksi?

aina yleensä joskus harvoin en (juuri) koskaan

Mikäli rastitit edellisessä kysymyksessä jonkin muun kohdan kuin ”aina”, kerro omin sanoin, mikset kyseisissä tilanteissa puhu ruotsia?

25. Kuinka usein arvioit kohtaavasi ruotsinkielisiä asiakkaita?

(lähes) päivittäin 1–3 kertaa viikossa muutaman kerran kuukaudessa
 kerran kuukaudessa harvemmin en koskaan

26. Kuinka usein oman kokemuksesi perusteella ruotsinkieliset asiakkaat vaativat ruotsinkielistä palvelua?

(lähes) päivittäin 1–3 kertaa viikossa muutaman kerran kuukaudessa
 kerran kuukaudessa harvemmin eivät koskaan

27. Kuinka usein arvioit oman kokemuksesi perusteella ruotsinkielisten aloittavan asioinnin suomeksi?

aina yleensä joskus harvoin en (juuri) koskaan

28. Oletko kohdannut tilanteita, joissa asiakas on aluksi puhunut ruotsia, mutta vaihtanut syystä tai toisesta kielen suomeen?

(lähes) päivittäin 1–3 kertaa viikossa muutaman kerran kuukaudessa
 kerran kuukaudessa harvemmin en koskaan

Millaisessa tilanteessa näin on käynyt? Osaatko kertoa /arvata, miksi asiakas on vaihtanut kieltä? _____

29. Mistä mielestäsi johtuu, että ruotsinkieliset eivät aina uskalla tai halua asioida ruotsiksi?

30. Muita kommentteja?

Kiitos vastauksistasi ja vaivannäöstäsi!

Bilaga 2 Intervjustommen

- **Ruotsin merkitys organisaatiossa ja ruotsinkielisten palveluiden takaaminen**
 - Kuinka taataan se, että ruotsinkielinen asiakas saa palvelua omalla äidinkielellään?
→ Kenttätyössä? Asemalla (virastossa)? Konkreettisia esimerkkejä?
 - Muutoksia lakimuutosten vuoksi?
 - Kuinka ruotsin kieli /ruotsin kielen taidot otettiin huomioon työhaastattelussa? Täytyisikö ruotsin hallintaa kontrolloida?
 - Millä tavoin ruotsin merkitys näkyy Poliisin toiminnassa? Millainen yleinen suhtautuminen ruotsin kieltä kohtaan Vantaan poliisissa?
 - Korostetaanko ruotsin merkitystä (esim. koulutustilaisuuksissa) jotenkin? Millä tavoin?
 - Toivoisitko palautekeskustelua koskien ruotsin kielen käyttöä työssäsi?
 - Uran aikana tapahtunut joitakin muutoksia?
 - Ruotsinkielisten poliisien lukumäärä/osuus?
 - Saako asiakkailta suoraan palautetta? Miten tärkeänä kokisit tämän? Esimerkkejä ruotsinkieliseen palveluun liittyvistä kommentteista?
 - Kuinka Poliisissa reagoidaan kommentteihin? Ovatko johtaneet joihinkin toimenpiteisiin?
 - Voitaaisiinko ruotsinkielisille asiakkaille tarjota parempaa palvelua? Miten?
 - Miten tärkeänä pidät virkamiehen velvollisuutta palvella asiakasta ruotsin kielellä?
 - Pitäisikö ruotsinkielisten poliisien palvella ruotsinkielisiä asiakkaita?
- **Ruotsin kielen käyttö poliisin arjessa**
 - Mikä merkitys kielellä mielestäsi on poliisin työssä? (poliisin + asiakkaan näkökulma)
 - Kuinka ruotsi näkyy työssäsi?
 - Kohtaatko asiakkaan tämän äidinkielellä?
 - Kuinka usein ruotsia tulee puhuttua?
 - Esimerkkejä erilaisista kielenkäyttötilanteista?
 - Ovatko mielestäsi jommankumman sukupuolen edustajat vaativampia ruotsinkielisten palveluiden suhteen? Oletko havainnut vastaavanlaisia eroja eri ikäluokkien välillä?
 - Millaisena koet tilanteen, jossa asiakas alkaa puhua ruotsia?
 - Rohkeutesi (yrittää) puhua? Kuinka suuri kynnyks? Mistä johtuu? Kaupungin merkitys?
- **Ruotsin kielen taidot ja ruotsi poliisikoulutuksessa**
 - Mitä mielestäsi tarkoittaa “tyydyttävä kielitaito” poliisien kohdalla?
 - Määritelläänkö poliiseille, kuinka hyvin heidän tulisi osata ruotsia käyttää?
 - Kuinka tietoinen olet kielilain asettamista määräyksistä / kielellisistä oikeuksista ja virkamiehen velvollisuuksista?
 - “Tyydyttävä” kielitaito = riittävä kielitaito?
 - Onko oma kielitaito riittävä, jotta työtehtävät pystytään hoitamaan ruotsiksi?
 - Tilanteita, jolloin ruotsin kielen taidot ovat osoittautuneet riittämättömiksi? Millaisissa tilanteissa?
 - Joillakin kielitaidon osa-alueilla ongelmia useammin kuin toisilla? Kuinka ongelmatilanteet on ratkaistu?
 - Kielitaidon ylläpito /parantaminen poliisiasemalla? Järjestetäänkö pakollisia/valinnaisia ruotsin kursseja? Oma panoksesi?
 - Haluaisitko mahdollisuuden kohentaa ruotsin taitojasi? Kuinka tärkeänä pidät lisäkoulutusta?
 - Ruotsin käyttö vapaa-aikana?
 - Arvio Vantaan poliisien ruotsin kielen taidoista (keskimäärin)? Ovatko “tyydyttävät”?
 - Eroja eri ikäluokkien /sukupuolten välillä?
 - Uran aikana tapahtunut joitakin muutoksia? Yleisesti? Oman kielitaidon osalta?
 - Millaista ruotsin opetus /harjoittelu oli?
 - Opetus riittävää suhteessa työn vaatimuksiin?

Bilaga 3 *Gemensamma referensnivåer: den globala skalan*

C2	Kan med lätthet förstå praktiskt taget allt som han/hon hör eller läser. Kan sammanfatta information från olika muntliga eller skriftliga källor och därvid återge argument och redogörelser i en sammanhängande presentation. Kan uttrycka sig spontant, mycket flytande och precist samt därvid skilja mellan finare nyanser även i mer komplexa situationer.
C1	Kan förstå ett brett urval av krävande, längre texter och urskilja underförstådda betydelser. Kan uttrycka sig flytande och spontant utan att i större utsträckning söka efter ord och uttryck. Kan använda språket flexibelt och effektivt för såväl sociala som studie- och arbetsrelaterade ändamål. Kan producera tydliga, välstrukturerade och detaljerade texter om komplexa ämnen. Kan på ett planerat sätt med olika medel organisera och binda samman en text till en sammanhängande helhet.
B2	Kan förstå huvudinnehållet i komplexa texter om både konkreta och abstrakta ämnen, inklusive fackmässiga diskussioner inom det egna specialområdet. Kan delta i samtal så pass flytande och spontant att ett normalt umgänge med modersmålstalare blir fullt möjligt, utan ansträngning för någondera parten. Kan producera tydlig och detaljerad text inom ett brett fält av ämnen, förklara en ståndpunkt i ett aktuellt ämne samt framhålla såväl för- som nackdelar vid olika valmöjligheter.
B1	Kan förstå huvudinnehållet i vad han/hon hört eller läst om välkända förhållanden som han/hon regelbundet möter i arbetet, i skolan, på fritiden, etc. när det presenteras på tydligt standardspråk. Kan hantera de flesta situationer som vanligtvis uppstår under resor i områden där språket talas. Kan producera enkla, sammanhängande texter om ämnen som är välkända eller av personligt intresse. Kan beskriva erfarenheter och händelser, berätta om drömmar, förhoppningar och framtidsplaner och kortfattat ge skäl för och förklaringar till åsikter och planer.
A2	Kan förstå meningar och vanliga uttryck som rör omedelbara behov (t.ex. mycket grundläggande information om individ och familj, inköp, lokal geografi, sysselsättning). Kan kommunicera i enkla och rutinmässiga sammanhang som kräver ett enkelt och direkt utbyte av information. Kan i enkla termer beskriva delar av sin egen bakgrund, sin närmaste omgivning samt förhållanden inom områden som rör omedelbara behov.
A1	Kan förstå och använda välkända, vardagliga uttryck och mycket grundläggande fraser som syftar till att möta konkreta behov. Kan presentera sig själv och andra samt ställa och besvara frågor om personliga förhållanden som var han/hon bor, personer han/hon känner och saker han/hon har. Kan samtala på ett enkelt sätt under förutsättning att samtalspartnern talar långsamt och tydligt och är beredd att hjälpa till.

Finsk sammanfattning/ Suomenkielinen lyhennelmä

Seuraavaksi esittelemme lyhyesti tutkimuksemme pääkohdat. Kuvauksesta käy ilmi sekä tutkimuksemme aihe, tavoitteet, menetelmä ja aineisto että sen teoriatausta. Lopuksi kerromme tiivistäen keskeisimmistä tutkimustuloksistamme sekä poliisin ruotsinkielisen palvelun mahdollisista kehittämistarpeista.

Tutkimuksen aihe, menetelmä ja aineisto

Tutkimuksessamme pyrimme selvittämään Suomen ruotsinkielisen väestön kielellisten oikeuksien toteutumista poliisin toiminnassa. Suoritimme tutkimuksemme kaksikielisen Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen pääpoliisiasemalla Vantaalla. Vuonna 2004 uudistetussa kielilaisissa (423/2003) säädetään yksilön oikeudesta käyttää oman valintansa mukaan joko suomea tai ruotsia asioidessaan kaksikielisessä viranomaisessa. Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen ollessa kaksikielinen tulisi Vantaan poliisien kyetä tarjoamaan asiakkaan niin halutessa myös ruotsinkielistä palvelua. Selvittääksemme, turvataanko suomenruotsalaisten kielelliset oikeudet Vantaan poliisissa asian- ja lainmukaisella tavalla, asetimme seuraavat viisi tutkimuskysymystä, joihin aineistomme pohjalta pyrimme vastaamaan.

- Kuinka ruotsinkielisten oikeudet huomioidaan Vantaan poliisin toiminnassa?
- Kuinka usein ja millaisissa tilanteissa poliisit käyttävät ruotsia?
- Kuinka poliisit kohtaavat mahdolliset ruotsinkieliset asiakkaat?
- Millaiseksi poliisit kuvailevat oman ruotsin kielen taitonsa?
- Kuinka hyvin heidän arvioimansa kielitaito vastaa työtehtävien vaatimustasoa?

Tutkimuksemme aineiston kokosimme kevään 2010 aikana kahdella eri menetelmällä, kyselykaavakkeiden ja haastattelujen avulla. Väärinymmärrysten välttämiseksi käytimme aineiston keruussa ainoastaan suomen kieltä, mikä luultavasti myös edesauttoi vapautuneen ilmapiirin luomista haastattelutilanteessa. Kielen valinnalla halusimme lisäksi varmistaa, että tutkimushenkilöt pystyvät kuvailemaan ajatuksiaan mahdollisimman monipuolisesti riippumatta siitä, millaiset ruotsin taidot heillä on. Kyselykaavake, joka on

kokonaisuudessaan nähtävissä liitteessä 1, muodostuu avoimista ja monivalintakysymyksistä. Henkilötietojen lisäksi kaavakkeessa tiedustellaan mm. tutkimukseen osallistuneiden poliisien koulutustaustaa etenkin ruotsin opintojen osalta, heidän ruotsin kielen taitoaan sekä ruotsin merkitystä ja osuutta poliisin arjessa. Osa kysymyksistä koskee tutkimushenkilöiden suhtautumista suomenruotsalaisten kielellisiin oikeuksiin ja virkamiehille asetettuihin kielitaitovaatimuksiin. Haastatteluissa käsiteltiin samoja aihealueita kuin kyselytutkimuksessa, mutta suorien kysymysten sijaan pyysimme haastateltavia kertomaan vapaammin omista näkemyksistään. Niin kutsutun teemahaastattelun aikana pyrimme itse vaikuttamaan haastattelun kulkuun mahdollisimman vähän, pääosin vain siirtyessämme aihepiiristä toiseen. Haastattelujen kesto vaihteli 40 minuutista 95 minuuttiin.

Tutkimukseen osallistui kaiken kaikkiaan 27 henkilöä, joista kolme oli mukana haastatteluosiossa. Yksi haastateltavista on Vantaan poliisiasemalla työskentelevä, Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen apulaispoliisipäällikkö. Vaikka hänen äidinkielensä on ruotsi, pidettiin haastattelu suomen kielellä, koska hän kertoi pääasiallisen työkielensä olevan suomi ja pitävänsä siten myös luontevampana, että työhön liittyvistä asioista keskustellaan suomeksi. Muiden 26 tutkimushenkilön, jotka myös osallistuivat kyselytutkimukseemme, edellyttimme sitä vastoin olevan suomenkielisiä. Haastattelimme näistä kahta, noin 20 vuotta poliisina toiminutta rikoskomisariota sekä vastikään valmistunutta naispuolista vanhempaa konstaapelia. He siis osallistuivat sekä haastattelu- että kyselytutkimukseemme. Kaavakkeen täyttäneistä poliiseista 16 on miespuolisia ja seitsemän naispuolisia, kun taas kolmen henkilön sukupuolta meillä ei ole tiedossa. Neljää poliisia lukuun ottamatta tutkimushenkilöt ovat iältään 25–45-vuotiaita ja poliisin työstä heille on karttunut kokemusta 1–29 vuoden ajalta.

Ruotsin- ja kaksikielisyys Suomessa

Kielilain (423/2003) mukaan Suomen kielellisen jaottelun perusyksikkö on kunta. Kunnat määrittellään suomen-, ruotsin- tai kaksikielisiksi kussakin kunnassa vallitsevien kielisuhteiden perusteella. Kunta luetaan kaksikieliseksi, mikäli suomen- tai ruotsinkielisen vähemmistön osuus kunnan väestöstä on vähintään kahdeksan prosenttia tai vähemmistön

edustajia on 3000 tai enemmän. Kunta tulee sitä vastoin säätää yksikieliseksi, jos kielellisen vähemmistön edustajien määrä on alle 3000 tai heidän osuus kunnan kokonaisväestöstä laskee alle kuuden prosentin. Vuoden 2009 alussa Suomessa oli 295 suomenkielistä ja 19 ruotsinkielistä kuntaa. Näiden lisäksi oli 34 kaksikielistä kuntaa, joista 20:ssä enemmistön kielenä oli suomi, kun taas 14 kaksikielisessä kunnassa ruotsinkieliset kuuluivat enemmistöön. Erityisen mielenkiintoinen kielisuhde vallitsee Vantaalla, minkä vuoksi päätimmekin suorittaa tutkimuksemme juuri siellä. Vantaa määritellään kaksikieliseksi, vaikka sen ruotsinkielisen väestön prosentuaalinen osuus on poikkeuksellisen pieni (3 %) suhteessa muihin Suomen kaksikielisiin kuntiin. Kuitenkin äidinkielenään ruotsia puhuvien vantaalaisten lukumäärä on lähes 6000, minkä vuoksi Vantaalla onkin perustellusti kaksikielisen kunnan asema.

Suomessa myös viranomaiset jaotellaan yksi- ja kaksikielisiin sen mukaan, millainen kielellinen asema kunkin viranomaisen virka-alueeseen kuuluvilla kunnilla on. Mikäli viranomaisen toiminta-alue käsittää vain samankielisiä kuntia, määritellään viranomainen kielilain mukaan yksikieliseksi, kun taas muussa tapauksessa se luetaan kaksikieliseksi. Itä-Uudenmaan poliisiviranomainen on kaksikielinen, sillä sen alueeseen kuuluu kahden suomenkielisen kunnan, Askolan ja Pukkilan, lisäksi kuusi kaksikielistä kuntaa: Vantaa, Porvoo, Loviisa, Lapinjärvi, Myrskylä ja Sipoo.

Huomattavasti monimutkaisempaa on sen sijaan määrittää, kuinka suuri osa Suomen väestöstä on kaksikielisiä. Kaksikielisyys ei käy ilmi Suomen väestötietojärjestelmästä, sillä järjestelmään voi rekisteröidä vain yhden äidinkielen. Yksilön kielellinen identiteetti tulee siis määritellä muilla tavoin. Lukuisista ehdotuksista huolimatta kaksikielisyydelle ei toistaiseksi ole yleispätevää määritelmää, sillä tutkijat eivät ole päässeet yhteisymmärrykseen, mitkä tekijät ratkaisevat henkilön yksi- tai kaksikielisyyden. Esim. Skutnabb-Kankaan (1988) mukaan yksilön äidinkieli määräytyy sen perusteella, mikä on hänen kielellinen alkuperänsä, kuinka hyvin hän hallitsee tietyn kielen ja käyttää sitä, sekä mihin kieliryhmään hän samaistuu. Tutkimuksemme kannalta olennaisinta kuitenkin on, että yksilön kaksikielisyys on monesti tilannesidonnaista, ja että kunkin kielen hallinnassa mm. emotionaalisilla tekijöillä voi olla hyvinkin merkittävä rooli. Siten henkilö, joka normaaleissa olosuhteissa vaikuttaa kenties täysin kaksikieliseltä, voi hätätilanteessa kyetä

kommunikoimaan vain toisella näistä kielistä. Tämän vuoksi tulisi kaksikielisen poliisiviranomaisen palvelut olla aina saatavilla myös ruotsiksi. Lisäksi on tärkeää muistaa, että kaikki suomenruotsalaiset eivät vastoin yleistä käsitystä osaa suomea, ainakaan riittävän hyvin pystyäkseen asioimaan poliisin kanssa suomeksi.

Kielilainsäädäntö

Suomen perustuslaki (731/1999) muodostaa suomenruotsalaisten oikeudellisen perustan. Perustuslain mukaan suomi ja ruotsi ovat maamme kansalliskieliä, joita ihmisillä on oikeus käyttää valtion ja kaksikielisten kunnallisten viranomaisten kanssa asioidessaan. Kielilailla (423/2003) säädetään täsmällisesti, kuinka Suomen kaksikielisyyttä tulee käytännössä soveltaa tuomioistuimissa ja muissa valtion viranomaisissa, kunnallisissa viranomaisissa, itsenäisissä julkisoikeudellisissa laitoksissa sekä eduskunnan virastoissa ja tasavallan presidentin kansliassa, jollei erikseen toisin säädetä. Lain tavoitteena on turvata suomen- ja ruotsinkieliseen väestöön kuuluville mahdollisuus elää täysipainoista elämää omalla kielellään. Oikeus käyttää suomea ja ruotsia sekä saada palvelua näillä kielillä koskee kaikkia kansalaisuudesta ja muusta kielitaidosta riippumatta. Kielilain mukaan viranomaisilla on velvollisuus toteuttaa kielellisiä oikeuksia, ja heidän tulee omaaloitteisesti huolehtia näiden toteutumisesta käytännössä.

Kielilain mukaan jokaisella on aina oikeus käyttää valtion viranomaisessa ja kaksikielisessä kunnallisessa viranomaisessa joko suomea tai ruotsia, sekä oikeudenkäynnissä tulla kuulluksi jommallakummalla näistä kielistä. Laki sisältää yksityiskohtaiset säännökset siitä, miten asian käsittelykieli määräytyy hallintoasiassa, hallintolainkäyttöasiassa, rikosasiassa, riita- ja hakemusasiassa sekä muutoksenhakuasiassa. Pääsääntöisesti kaksikielisessä viranomaisessa asian käsittelykieli on asianosaisten kieli. Jos asianosaisten kielet ovat erikielisiä, viranomaisen päättää käytettävästä kielestä asianosaisten oikeutta ja etua silmällä pitäen. Tuomiot, päätökset ja muut asiakirjat laaditaan asian käsittelykielellä. Valtion viranomaisen ja kaksikielisen kunnan viranomaisen on myös asianosaisten lähettävissä kutsuissa, kirjeissä ja ilmoituksissa käytettävä vastaanottajan kieltä. Viranomaisen tulee sekä palvelussaan että muussa toiminnassaan osoittaa yleisölle käyttävänsä molempia kieliä. Lisäksi sen on yleisölle

suunnatussa tiedottamisessa kaksikielisessä kunnassa käytettävä kumpaakin kieltä. Perustuslain mukaan lait säädetään ja julkaistaan suomen ja ruotsin kielellä. Kielilaki täsmentää, että myös asetukset ja viranomaisten määräykset julkaistaan molemmilla kansalliskielillä.

Kielilain tavoin myös laki julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta (424/2003) uudistui vuoden 2004 alusta. Jälkimmäisessä laissa säädetään valtion viranomaisten, kunnallisten viranomaisten sekä itsenäisten julkisoikeudellisten laitosten samoin kuin eduskunnan virastojen ja tasavallan presidentin kanslian palveluksessa olevalta henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta sekä kielitaidon osoittamisesta. Lain mukaan viranomaisen on henkilökuntaa palkatessaan varmistauduttava siitä, että palvelukseen otettavalla on työtehtävien edellyttämä kielitaito. Valtion henkilöstöltä, jolta edellytetään säädettyinä kelpoisuusvaatimuksena korkeakoulututkintoa, vaaditaan kaksikielisessä viranomaisessa viranomaisen virka-alueen väestön enemmistön kielen erinomaista suullista ja kirjallista taitoa sekä toisen kielen tyydyttävää suullista ja kirjallista taitoa. Yksikielisessä viranomaisessa edellytetään viranomaisen kielen erinomaista suullista ja kirjallista taitoa sekä toisen kielen tyydyttävää ymmärtämisen taitoa. Viranomaisilla on myös velvollisuus huolehtia siitä, että henkilöstö ylläpitää kielitaitoaan. Kerromme myöhemmin tekstissä, miten kielitaito osoitetaan kielitutkinnoilla tai opintojen yhteydessä.

Kielitaito ja -tutkinnot

Kielitaito on määritelty eri aikakausina eri tavoin. Tutkielmamme teoriaosuudessa esitämme lyhyen historiallisen katsauksen kielitaidon käsitteen muuttumisesta 1950-luvulta nykypäivään. 1950- ja 60-luvuilla vallitsi strukturalistinen kielitiede, joka keskittyi tutkimaan kielen ja kielitaidon rakennetta, sekä behavioristinen käsitys (kielen)oppimisesta. 1970-luvulla näkemys kielitaidosta laajeni ja syntyi useita uusia teorioita, jotka ottivat kielen rakenteen lisäksi huomioon, että kieltä käytetään viestinnän välineenä. 70-luvulla behavioristinen näkemys kielenoppimisesta sai väistyä nativistisen suuntauksen tieltä. Nykykielitieteessä strukturalismin on syrjäyttänyt kommunikatiivinen näkemys kielitaidosta, joka korostaa kielen sosiolingvististä aspektia ja priorisoi autenttisia

kielenkäyttötilanteita huomioiden mahdolliset olosuhteiden asettamat rajoitukset puhetilanteessa sekä kielellisen redundanssin.

Tutkielmassamme kuvaamme myös Eurooppalaisen viitekehyksen (EVK 2001) edustaman modernin, kommunikatiivisen kielitaitomääritelmän. EVK:n mukaan kielitaito muodostuu kahdesta pääkomponentista: yleisistä valmiuksista ja kielellisestä viestintätaidosta eli kommunikatiivisesta kompetenssista. Yleiset valmiudet koostuvat puolestaan neljästä pääkomponentista: deklaratiiivisesta tiedosta, taidosta ja taitotiedosta, elämänhallintataidoista sekä oppimiskyvystä. Kommunikatiivinen kompetenssi on kokonaisuus, joka koostuu kielellisestä, sosiolingvivistisestä sekä pragmaattisesta kompetenssista.

Eurooppalaisessa viitekehyksessä kuvataan lisäksi kielitaidon tasot, joilla voidaan arvioida kielinoppijan vieraan kielen osaamista. Virkamiehiltä vaadittava tyydyttävä ruotsin kielen taito edellyttää tason B1 saavuttamista. Tasokuvaukset ovat nähtävissä liitteessä 2.

Kuten yllä mainittiin, kielitaitolaissa (424/2003) säädetään eri keinoista, joiden avulla poliisiin työhön vaadittava ruotsin kielen taito voidaan osoittaa. Kelpoisuusvaatimukset toimia kaksikielisessä poliisiviranomaisessa, jonka virka-alueella suomenkielinen väestö kuuluu enemmistöön, katsotaan täyttyneiksi, mikäli työnhakijalla on todistus vähintään *tyydyttävästi* suoritetusta ruotsin kielen tutkinnosta tai kokeesta. Tyydyttävä kielitaito voidaan osoittaa paitsi yleisen kielitutkinnon tai valtionhallinnon kielitutkinnon avulla myös opintojen yhteydessä.

Yleiseen kielitutkintoon voi osallistua kuka tahansa täysi-ikäinen henkilö, ja sen voi suorittaa ruotsi mukaan lukien yhdeksässä eri kielessä. Tutkintoon kuuluu viisi pakollista osakoetta: tekstin ymmärtäminen, kirjoittaminen, rakenteet ja sanasto, puheen ymmärtäminen sekä puhuminen. Jokainen osakoe arvioidaan erikseen, minkä lisäksi tutkintotodistukseen liitetään lyhyt yleisluontoinen kuvaus tutkinnon suorittajan kielitaidon tasosta. Tutkinnon arviointi perustuu nykyään 6-portaiseen taitotasoaasteikkoon, joka on yhteismitallinen Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasoaasteikon kanssa. Taitotason 3

saavuttaminen merkitsee tyydyttävää kielitaitoa, kun taas hyvän kielitaidon osoittamiseksi tulee ylittää tasolle 4–5 ja erinomaisen taidon osoittamiseksi tasolle 6.

Valtionhallinnon kielitutkinnon voi puolestaan suorittaa vain suomessa tai ruotsissa, sillä tutkintojärjestelmä on kehitetty julkishallinnon henkilöstön toisen kotimaisen kielen hallinnan osoittamiseen. Täten myös tutkintojen sisältö on räätälöity kohderyhmälleen sopivaksi, minkä vuoksi aihepiirit ovat suppeampia kuin yleisissä kielitutkinnoissa. Valtionhallinnon kielitutkintoja on yhteensä kolme: suullisen taidon, kirjallisen taidon ja ymmärtämisen taidon tutkinto. Jokainen näistä kolmesta tutkinnosta koostuu kahdesta pakollisesta osa-kokeesta. Kaikkiin kolmeen tutkintoon ei kuitenkaan tarvitse osallistua, vaan on mahdollista suorittaa esim. vain ymmärtämisen taidon tutkinto. Tutkinnoilla voidaan osoittaa tyydyttävää, hyvää tai erinomaista kielitaitoa.

Vaihtoehtoisesti poliisi voi osoittaa täyttävänsä ruotsia koskevat kielitaitovaatimukset korkeakoulussa suoritettun ns. virkamiesruotsin avulla. Suoritettu ylioppilaskoe ruotsissa ei sitä vastoin riitä antamaan kelpoisuutta toimia kaksikielisen poliisiviranomaisen palveluksessa. Toisaalta kielitaitovaatimukset yksikielisessä, suomenkielisessä poliisiviranomaisessa työskentelyyn katsotaan täytyneiksi, mikäli poliisi voi todistaa saaneensa vähintään arvosanan C ruotsin A-tason (pitkän oppimäärän) tai arvosanan E ruotsin B-tason (keskipitkän oppimäärän) ylioppilaskokeesta. Tämä hyväksytään todisteeksi riittävästä ruotsin *ymmärtämisen* taidosta, joka vaaditaan viranomaisissa, jonka toiminta-alueeseen kuuluu ainoastaan suomenkielisiä kuntia. Kaksikielisissä viranomaisissa vaaditaan, että ymmärtämisen lisäksi myös poliisien *tuottamisen* taidot ruotsissa ovat vähintään tyydyttävällä tasolla.

Vuodesta 2007 lähtien poliisikokelaat ovat voineet hankkia kelpoisuuden ruotsin kielen osalta myös opintojensa yhteydessä Poliisikoulussa tai Poliisiammattikorkeakoulussa. Siellä suoritettavasta ruotsin kielen tutkinnosta muodostuneen lähitulevaisuudessa poliisien yleisin keino osoittaa tyydyttävä tai hyvä ruotsin kielen taito. Polamk:in kielitutkintoa tarkastelemme lähemmin myöhemmin tekstissä.

Poliisiorganisaatio ja -koulutus

Vuonna 2009 Suomessa toteutettiin paikallispoliisin hallintorakennemuutos, jonka jälkeen maassamme toimii nykyään 24 poliisilaitosta. Näistä kaksikielisen Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen pääpoliisiasema sijaitsee Vantaalla ja poliisilaitoksella on poliisiasemat Porvoossa ja Loviisassa sekä palvelutoimisto Sipoossa. Niin poliisilaitokset ja poliisin valtakunnalliset yksiköt, kuin myös Poliisiammattikorkeakoulu (Polamk) ja Poliisin tekniikkakeskus toimivat vuoden 2010 alusta toimintansa aloittaneen Poliisihallituksen alaisuudessa. Sisäasiainministeriön päätöksellä Espoossa sijainnut Poliisiammattikorkeakoulu ja poliisien peruskoulutuksesta vastannut Tampereen Poliisikoulu yhdistyivät yhdeksi oppilaitokseksi vuoden 2008 alussa. Nykyinen, Poliisiammattikorkeakoulun nimellä toimiva oppilaitos sijaitsee Tampereella ja vastaa poliisin tutkintokoulutuksesta ja tutkimustoiminnasta.

Poliisin perustutkinto muodostuu perusopinnoista ja ammattiopinnoista. Lisäksi opinnot sisältävät kaksi työssäoppimisjaksoa ja päättötyön. Poliisiopiskelijan on mahdollista osallistua joko suomen- tai ruotsinkieliseen peruskoulutukseen. Oppilaitos järjestää myös poliisipäällystö- ja poliisialipäällystökoulutusta. Poliisialan johto- ja asiantuntijatehtäviin valmistava poliisialan maisterin tutkinto sen sijaan voidaan suorittaa vain Tampereen tai Turun yliopistossa.

Poliisin perustutkintoa suorittavat opiskelijat osallistuvat oppilaitoksen järjestämään ruotsinopetukseen, joka koostuu neljän jakson mittaisesta työelämälähtöisestä lähiopetuksesta. Opinnoissa painottuu ruotsin suullinen kielitaito ja kuullunymmärtäminen. Opiskelun päätteeksi järjestetään ruotsin kielen tutkinto, jonka arviointi perustuu Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasoihin. Tutkinnossa poliisiopiskelijoita arvioidaan neljällä osa-alueella: kuullun ja luetun ymmärtämisessä, kirjoittamisessa ja suullisessa kokeessa. Kokeiden tehtävät liittyvät olennaisesti poliisin ammattiin. Tutkinnollaan opiskelijan on mahdollista osoittaa virkamiehiltä vaadittava toisen kotimaisen kielen tyydyttävä taito (B1). Saavuttaakseen arvosanan *hyvä* (B2–C1) opiskelijan on osoitettava hyvää ruotsin taitoa kokeen jokaisella osa-alueella. Polamk:n kielitutkinnon voidaan nähdä vastaavan hyvin tarkoitustaan, sillä sen avulla arvioidaan opiskelijoiden todellista ruotsin kielen taitoa, jota he tarvitsevat poliisintyössään.

Tutkimustulokset

Tutkimuksessamme lähdimme liikkeelle selvittämällä, kuinka ruotsinkielisen palvelun takaaminen näkyy Vantaan poliisin toimintaperiaatteissa ja käytännöissä. Pääosan kaipaamastamme tiedosta saimme haastatteleamalla Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen apulaispoliisipäällikköä, josta vastedes käytämme tunnusta A. Hänen mukaansa Vantaan poliisi pyrkii toiminnassaan takaamaan, että ruotsinkielistä palvelua on tarjolla ympäri vuorokauden. A näkee palvelussa ensisijaisen tärkeänä, että asiakas tulee ymmärretyksi ja että asia tulee esitetyksi oikein. Hän painottaa, että kieliasioissa toimitaan asiakkaan toiveiden mukaisesti, mutta pitää kieltä olennaisempana seikkana asian hoidetuksi tulemista. Poliisien asenteita ruotsin kieltä tai ruotsinkielisiä kohtaan ei A:n mukaan Vantaan poliisissa erikseen tiedustella, sillä niiden oletetaan olevan kohdallaan. Olettamus saa tukea kyselytutkimuksestamme, josta selviää yli puolen vastanneista pitävän ensiarvoisena, että ruotsinkieliset saavat käyttää äidinkieltään poliisin kanssa asioidessaan. Sitä vastoin vain kolmasosa tutkimushenkilöistä näkee poliisien kielitaitovaatimukset perusteltuina. Moni kyselyyn vastannut toisin sanoen ymmärtää asiakkaan oikeuden ruotsinkieliseen palveluun, mutta kyseenalaistaa, kuinka kohtuullista on velvoittaa, että poliisit ovat kielellisesti tarpeeksi päteviä tarjoamaan palvelua ruotsiksi. Tämä johtunee poliisien epävarmuudesta oman kielitaitonsa suhteen, mikä kenties selittää myös, miksi hieman yli puolet tutkimushenkilöistä kokee epämieluisaksi tai epäluontevaksi tilanteen, jossa asiakas tulee asioimaan heidän kanssaan ruotsiksi. Kuitenkin lähes yhtä suuri joukko (42,3 %) vastanneista ilmoittaa suhtautuvansa neutraalisti em. tilanteeseen, kun taas yksi poliiseista näkee sen mieluisana. Muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta poliisien vastauksissa ei ilmene suoranaista negatiivisuutta ruotsin kieltä tai suomenruotsalaisten kielellisiä oikeuksia kohtaan, vaan Vantaan poliisien suhtautuminen vaikuttaa pääosin asianmukaiselta.

Yhteenvetona voidaan todeta, että suurimmaksi osaksi Vantaan poliisin periaatteet ja tutkimushenkilöiden ammattietiikka osoittautuvat tutkimuksessamme kielilain toteutumisen kannalta edullisiksi. Havaitimme kuitenkin joitakin puutteita sekä kielilain että kielitaitolain käytäntöön soveltamisessa. Ristiriidassa kielitaitolain säädösten kanssa on, että vain puolet kyselyyn vastanneista ilmoittaa todistaneensa työhönottotilanteessa ruotsin kielen taitonsa lain edellyttämällä tavalla, eli kielitutkintotodistuksen tai ruotsiksi

käydyn haastattelun avulla. Silmiinpistävää on myös, että vastauslomakkeiden perusteella noin kolmasosa tutkimushenkilöistä ei ole osoittanut vähintään tyydyttävää ruotsin kielen taitoa yhdessäkään niistä tutkinnoista, jotka lain mukaan antavat poliisille kelpoisuuden kaksikielisessä viranomaisessa työskentelyyn. Varmuutta lomakkeissa annettujen tietojen paikkansapitävyydestä meillä ei ole, mutta aineistomme pohjalta nämä poliisit eivät näytä täyttävän laissa määrättyjä, ruotsin taitoja koskevia kelpoisuusvaatimuksia. Tutkimuksessamme ilmeni lisäksi, että kyselyyn vastanneille poliiseille ei yhtä henkilöä lukuun ottamatta ole tarjottu mahdollisuutta saada lisäkoulutusta ruotsin kielen taitojen parantamiseksi. Laissa kuitenkin edellytetään, että viranomaisen on esim. koulutuksen kautta huolehdittava, että henkilöstön kielitaito pysyy vaaditulla, eli Vantaan poliisien tapauksessa tyydyttävällä, tasolla. Koska suurin osa (76,7 %) tutkimushenkilöistä ei ylläpidä tai kehitä ruotsin taitojaan myöskään vapaa-aikanaan, olisi jatkokoulutuksen järjestäminen erittäin toivottavaa. Koulutuksen tarpeellisuus käy ilmi myös seuraavasta, Vantaan poliisien ruotsin kielen käytön ja taitojen kuvauksesta.

Tutkimuksessamme pyrimme ennen kaikkea selvittämään, kuinka ruotsi näkyy poliisin arjessa. Tutkimustulokset näyttävät, että ruotsilla on vain vähäinen merkitys poliisin jokapäiväisessä työssä, sillä suurin osa tutkimukseen osallistuneista poliiseista ilmoittaa käyttävänsä ruotsia työtehtävissään *harvoin*. Kielellisten toimintojen osa-alueiden välillä on kuitenkin nähtävissä joitakin eroja. Harvinaisinta on kirjoittaminen ja lukeminen ruotsiksi, sillä noin puolet tutkimushenkilöistä arvioi, ettei koskaan käytä kyseisiä taitoja työtehtävissään. Valtaosa poliiseista myös puhuu ja kuuntelee ruotsia *harvoin*. Tutkimushenkilöistä vain yksi puhuu arvionsa mukaan ruotsia *muutaman kerran kuukaudessa*. Lisäksi on niitä, jotka ilmoittavat, etteivät koskaan puhu ruotsia. Tulosten mukaan pieni määrä poliiseja kuuntelee ruotsia *kerran* tai *muutaman kerran kuukaudessa*, loput harvemmin tai eivät koskaan. Tavallisimmat tilanteet, joissa ruotsia puhutaan ja kuunnellaan, muodostuvat kohtaamisista ruotsinkielisten asiakkaiden kanssa sekä ruotsiksi käydyistä puhelinkeskusteluista. Esimerkkinä lukemisesta mainitaan mm. ruotsinkieliset sanomalehdet sekä ruotsiksi laaditut rikosilmoitukset. Kirjoitustehtäviin sisältyy sakkujen kirjoittaminen ruotsiksi sekä päätösten tiedoksiannot ruotsinkielisille asiakkaille.

Poliisit arvioivat yleisesti, että he kohtaavat ruotsinkielisiä asiakkaita *harvoin*, mikä tekee yllä esitetyt tulokset ymmärrettävämmäksi. Melko yleinen on myös käsitys, että pääkaupunkiseudun ruotsinkieliset ovat usein käytännössä kaksikielisiä, ts. he osaavat myös suomea. Tällöin poliisin ja ruotsinkielisen asiakkaan välinen kanssakäyminen tapahtuu usein suomeksi, sillä valtaosa tutkimukseen osallistuneista poliiseista kokee suomen käytön luontevampana ja uskoo voivansa tarjota ruotsinkielisille parempaa palvelua suomeksi. Tiedustelimme kyselytutkimuksessa poliiseilta, alkavatko he keskustella /jatkavatko he keskustelua asiakkaan kanssa ruotsiksi, jos he tietävät tämän olevan ruotsinkielinen. Tulokset näyttävät, että poliisit menettelevät näin harvoin tai eivät koskaan. Joillakin poliiseilla on tapana kysyä ruotsinkieliseltä asiakkaalta, puhuuko tämä suomea, ja suurin osa poliiseista ilmoittaa käyttävänsä suomea, koska kokee ruotsin taitonsa puutteellisiksi. Useimmat poliisit myös arvioivat, että ruotsinkieliset asiakkaat vaativat harvoin palvelua äidinkielellään ja oma-aloitteisesti vaihtavat kieltä ruotsista suomeen asioidessaan poliisin kanssa. Syyksi moni poliisi arvioi ruotsinkielisten käsityksen, että poliisien suulliset ruotsin taidot eivät ole riittävät ruotsinkieliseen palveluun.

Tuloksemme osoittavat, että yli puolet tutkimukseen osallistuneista poliiseista arvioi ymmärtävänsä ruotsinkielisten asiakkaiden puhetta vain *kohtalaisesti*. Merkittävä osa ilmoittaa, että he ymmärtävät ruotsinkielisiä *melko huonosti*. Vain reilu kuudesosa poliiseista kokee ymmärtävänsä puhuttua ruotsia *melko hyvin*. Poliisien arviot heidän suullisesta ruotsin taidostaan ovat vielä heikommat. Lähes puolet tutkimuksessa mukana olleista arvioi puhuvansa ruotsia *melko huonosti*. 16 % ilmoittaa suullisen ruotsin taitonsa olevan *huono*. Ilahduttavaa on, että 36 % vastanneista arvioi puhuvansa ruotsia *kohtalaisesti*. Yksikään poliisi ei kuitenkaan koe, että puhuisi ruotsia *melko hyvin* tai *erittäin hyvin*. Tutkimushenkilöiden kesken vallitsee myös suuri yksimielisyys siitä, että heidän ruotsin taitonsa eivät vastaa poliisien työtehtävien vaatimustasoa, ts. kielitaito ei ole riittävä, jotta poliisit kykenisivät tarjoamaan hyvätasoista palvelua ruotsiksi. *Jokseenkin riittämättömäksi* ruotsin kielen taitonsa arvioi jopa 72 % vastanneista. 16 % mieltää kielitaitonsa *täysin riittämättömäksi* työtehtäviin. Vastauksista ruotsin kielen taitoa koskeviin kysymyksiin voidaan päätellä, että usea tutkimuksessa mukana ollut poliisi ei

koe kielitaitonsa olevan tyydyttävällä tasolla. Lisäksi haastatteluun osallistuneen rikoskomisarion arvion mukaan edes *tyydyttävä* ruotsin taito ei ole riittävä poliisin työssä.

Yllä kuvaillun perusteella on varsin ilmeistä, että Vantaan poliisin ruotsinkielisen palvelun nykytasossa on parantamisen varaa. Kehittämistarpeet kohdistuvat aineistomme pohjalta erityisesti henkilöstön ruotsin kielen taitotason nostamiseen. Turvatakseen suomenruotsalaisten kielelliset oikeudet entistä tehokkaammin tulisi poliisiviranomaisen mielestämme paitsi järjestää poliiseille ruotsin jatkokoulutusta myös kiinnittää aiempaa enemmän huomioita työnhakijoiden ruotsin kielen taitoihin. Koska em. toimenpiteiden vaikutusten näkyminen käytännön tasolla vie aikaa, ehdotamme väliaikaisena ratkaisuna, että jokaiseen partioon sijoitettaisiin vähintään yksi ruotsinkielentaitoinen poliisi. Vaihtoehtoisesti olisi ruotsinkielisen asiakkaan kohtaaminen mahdollista hoitaa siten, että poliisi puhuu itse suomea asiakkaan puhuessa ruotsia, mikä tosin edellyttää molemmilta osapuolilta vastapuolen kielen riittävää ymmärtämisen taitoa. Päädyttiinpä mihin ratkaisuun hyvänsä, tulee sen ehdottomasti perustua asiakkaan toiveisiin ja tarpeisiin.

Tutkimuksemme aikana esiin nousi myös uusia, huomionarvoisia tutkimuskysymyksiä. Saamamme tulokset antavat viitteitä siitä, että poliisien nykyiset kielitaitovaatimukset ovat mahdollisesti liian alhaiset. Jotta poliisin ruotsinkielinen palvelu olisi riittävän laadukasta, tulisi kaksikielisessä viranomaisissa työskentelevien poliisien ruotsin taidot aineistomme perusteella olla korkeammalla kuin tyydyttävällä tasolla. Tarvitsisimme kuitenkin lisäselvityksiä aiheen tiimoilta varmistuaksemme, että kielitaitovaatimusten korottaminen todellakin olisi perusteltua. Hyödyllistä olisi myös kartoittaa, kuinka riittäväksi tyydyttävä ruotsin kielen taito osoittautuu muilla julkishallinnon aloilla. Tarve aiheen monipuoliseen tarkasteluun on mielestämme suuri, koska tutkimuksen kautta on mahdollista myötävaikuttaa ruotsinkielisen palvelun laatuun ja siten myös edistää suomenruotsalaisten kielellisten oikeuksien turvaamista.